

14.993  
6/18

VI. 18







AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

VI, 18

KÖTELES PÉLDÁNY  
A MAGY. NEMZETI MÚZEUM RÉSZÉRE

OSZK

3. 12. 1990 23.12.90  
München 0001 11

# SZEPTEMBER

REGÉNY

IRTA

AMBRUS ZOLTÁN



BUDAPEST

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA

1897

ÖRÖKÖS PÉLDANY  
MAGY. NEMZETI MUZEUM RÉSZÉRE

*J. M.*



14993/6/18

~~25.462~~

M. N. MŰZEUM KÖNYVTÁRA  
Nyomtatv. Növedéknapló

1896. év. 778. sz.



## I.

### OUVERTURE.

— Keresd az asszonyt!...

Mikor két ur (két ragyogó czilinder, ugyanattól a kalapostól, két gyönyörű ing-pánczél, ugyanattól a divatárustól, s két andalítóan szabott kabát ugyanattól az uzsorástól) Budakeszen vagy Rákospalotán három pár golyót küldözget egymásra, s az egyik szépen himzett, fehér plasztronon egyszerre csak kivirul a gentlemanlikeness piros rózsája: a négy kerekfejű, monoklis becsület-ügyvivő, aki az imént oly kápráztató hidegvérüséget fejtett ki a másik kettő bőrére, meg a két bőr-táskás, fekete szakállu pozőr, aki ugyanattól a professzortól levett nyugalommal nézte végig az elegáns viaskodást, körülveszi a sebesültet, egy kicsit foglalatoskodik vagy diszkréten ádázódik körülötte, aztán kocsira ül, elhajt a Club-ba, s ha csak zszurnalisztával nem találkozik, akinek természetesen semmiféle részlettel nem maradhat adója, a temérdek kérdezősködésre rendesen csak ezt a lapos pillantásokkal kísért mondatot adja feleletül:

— Keresd az asszonyt.

És keresik az asszonyt. Nemcsak keresik, hanem meg is találják. Ma például egy szende, álmos asszonyka személyében, aki az ő magas homloku, nyílt arczu, szépen peroráló urát templomi csöndben ott csalja meg, ahol éri, s aki mindegyik udvarlóját úgy hívja, hogy: »Egyetlen kutyám!«; holnap talán egy villogó tekintetű tündér alakjában, aki ahányszor elbukik, mindannyiszor magasabb társaságba bukik, aki az egész kontinensen a legtöbb tüzzel tánczolja a csárdást, s aki, végezetül, hivatásszerűen üzi azoknak a férfiaknak az elbolondítását, akiknek nincs más foglalkozásuk, mint hogy koronkint el- és megbolonduljanak.

Második strófa:

Mikor egy szép tekintélynek s majdnem ugyanakkora hitelnek örvendő bankár, aki tizenhét éves korában a legpofozottabb lénye volt a ritkábban sepert pénzváltó boltoknak, sőt az egész mindenségnek, s aki a sok türelem, igyekezet és előítélet-nélküliség erejénél fogva, meg egy hatvan-hetvenezer forintos házasság sikeres lebonyolítása révén pénzügyi kapacitássá nőtte ki magát, ahelyett, hogy elkisérné ő nagyságát a Barbi Alice hangversenyére, felsétál a Gellérthegyre, s egy magános helyen eldurrantja a tova tünt letétek és differenciák egyenlegét, avagy hajnalban egy fa ágáról, batiszt zseb-kendővel a nyakán vigyorog le a szép kilátásra: a pórus jár a bőrre-parasztok, akik bottal ütik a pénzük

nyomát s a deszkakoporsó mögött támadt özönvizet, kizártnak tartván, hogy ahol a pénzt nyerik, ott a pénzt el is lehessen veszíteni, ugyancsak ezzel a szálló igével dűhitik egymást:

— Keresd az asszonyt!

És néha csakugyan találnak asszonyt. Ilyenkor az asszony vagy a Magyar Királyi Operaház valamelyik szilfidje, aki a Világűrt, esetleg a Tejutat ábrázolja a legujabb balletben, vagy egy lusta, a sok szemrehányó köhögéstől elhizott, márcziustól novemberig fürdőző nagyságos asszony, aki soha se tud belenyugodni a gondolatba, hogy a másik szobába csak gyalog lehet menni, s aki soha se bocsáthatja meg az urának, hogy nem ő az a bizonyos Mackay báró, aki minden évben ötven vadászt küld Ausztráliába, ama páratlan, mesés kalap-tollakért, amelyekkel csak a Szivárvány-madár szolgál, egyesegyedül Mackay bárónénak.

Harmadik kuplé:

Mikor a rendőrség a huszonötödik, hasonló stílü betörés után felocsúdik két-három évig tartó meglepetéséből, s a gonosztevők humorizáló levelei alapján meggyőződik róla, hogy a gaztetteket ugyanaz a banda hajtotta végre: a tapasztaltabb rendőrségi rókák, főképpen ha szorgalmasan olvasták a Gaboriau bűnügyi regényeit, ama bizonyos változatlanul jóságos mosolylyal, melyet különösen a razziák alkalmával kedvelnek, egy szekér-oldal papir-csomón kívül többnyire ezt a nagybecsü

tanácsot vágják a vizsgálatot vezető szegény ördög fejéhez :

— Keresd az asszonyt.

A szegény ördög aztán keresi. S az akták szarkalábjai között megüti a szemét egy tulipántos név, az ingyen készült fotografiák között felkelti a figyelmét egy szemtelenül mosolygó szempár, egy csudálatos asszonyi váll vagy egy harmadévi divatu, szebb multakról árulkodó női kabátka, a megjegyzések rovatában álmodozóvá teszi ez a hivatalos stílusban fogalmazott románcz: »19 év, haj: szőke, szem: fekete, orr: rendes, száj: kicsiny, fogak: jók. Lopás, részesség betöréses lopásban, lopás és orgazdaság. NB. Jobb karján borsónyi forradás. Revolver; a szeretője akarta megölni.« Mi ez? Bizonyára semmi-ség, mindössze egy asszonyi hajsza. De ez az asszonyi hajsza fonállá válik a kezében, ebből az asszonyi hajszázból hurok készül, melylyel kézrekerítik az egész betörő bandát, újabb dicsőségére a szálló ígének.

És mindannyiszor, ahányszor önök úgy találják, hogy egyik-másik férfinak a viselete érthetetlen, hogy az önök mindennapi szenzációs esete kissé homályos, hogy abban, ami történik, a logika nem talál kielégülést, hogy valami megmagyarázhatatlan dolognak a kulcsa sehogy se akar előkerülni: önök is az asszonyt keresik, az örök asszonyt, aki mindig ott rejtőzködik a színpalak mögött, mialatt a színen, frakkban, vagy zubbonyban, férfi alaku ma-

rionette-ek hajlonganak és ugrándoznak, vagy tülekednek s marakodnak, hogy végül örületes bukfenckekkel mulattassák a közönséget, vagy pedig szép rendben, egyszerűen hanyatt vágódjanak.

Csak egyetlen egy eset van, amikor senki se keresi az asszonyt. Ez az eset a szegény lírai költőé.

Pedig, ha jól megtetszik gondolni, egy igazi, tősgyökeres, megrögzött lírai költőnek a dolga mindig igen különös, sőt titokzatos valami. Hogy egy nagykorú, írni és olvasni tudó, ép elméjű ember, akinek két karja és két lába van, mint másnak, ahelyett, hogy boldogulni igyekeznék, mint az egész világ: akár tudatosan, akár öntudatlanul, de mindig szabadakaratból s kényszerítő külső okok nélkül, lemondjon mindarról, amit más ember becsben tart, amiért az egész világ töri magát, lemondjon a könnyen megszerezhető kényelemről, a kevés fáradsággal elérhető jólétről s minden magasabb rendű világi örömről, csak azért, hogy a fogadott szegénység fütetlen kályhája mellett minél többet gyönyörködhessék a tulajdon szava zengésében, ha nem is épen példátlan, de mindig igen sajátságos jelenség. S akár jó, akár rossz versek költőjéről van szó: a kázus mindig egyformán eredeti. Egy vén fiú, akinek az öröme önnek gyermekjáték s aki viszont az ön örömeit léhaságoknak találja; a Szépnek egy jámbor légátusa, akit az élet, a rossz emberek s a véletlen az ön szemében mindig megaláznak; egy élhetetlen fráter, aki a számüzött királyok gögjét hordozza

magában, s aki olyan ünnepies pose-ok között bibe-  
lődik ártatlan és haszontalan játékaival, mintha birodalmakat alkotna; egy szelid bolond, aki ravasz,  
egy öntudatlan komédiás, aki érzéseit siet szétfaragni rímekbe s unos-untalan megcsalja önmagát; egy lunátikus, aki csodálatos biztonsággal sétál a háztetőkön, de agyonzúzza magát, ha a nevéen szólítják; egy nem e világból való ember, aki a jövőbe lát, de nem tud járni a sima földön, mint Michel Angelo, mikor leszállt állványáról, ahol a mennyet festette volt; a szfinksz egy uj kiadása női lélekkel és monstuózus lábakkal; egy elkésett szfinksz, aki megilletődötten hallgatja a tulajdon füle zúgását s találós meséket mond, amelyeket senki se fejt meg: vajon nem ezekre a képekre gondolnak-e önök, ha lírai költőkről hallanak?!

Mindegyik egy-egy rébusz önök előtt és soha se jut eszébe senkinek, hogy ennek a rébusznak a megfejtését keresse. Soha, senki se kutatja a női alakot, aki ezt a néha talán dicsőséges, a legtöbbször fonák és mindig rendkívüli életet megmagyarázza.

Az igazat megvallva, mindez onnan van, hogy önök nem nagyon érdeklődnek sem a lírai költemények, sem a lírai költők iránt; a rébusz tehát hidegen hagyja önöket, s a Beatrice, akinek emléke ezt a sok vörös, sárga és kék boritéku, egy forintos füzetet besugározza, önöknek Hekuba.

Ki törődött valaha azokkal a költeményekkel,

amelyeket Hódy Balázs 1872-től 1893-ig közönséges, velin és Van Geldern papiron bocsátott nyilvánosságra?! Ki gondolt valaha a női lényre, akinek egy-egy lustálkodó tekintete vagy egy-egy érzékcsiklandozó, halk kaczagása a Hódy Balázs szívében zsongó, bugyborékoló érzés-hullámokat úgy felkorbácsolták, hogy ezeknek a hullámoknak árja elhagyván a földet, nekieredt a végtelenségnek, a pusztá, sötét végtelenségnek, amely fölött csakis két csillag világít?!

Pedig, hogy egy olyan békés, harmonikus lélek, aminő a Hódy Balázsé volt, kiegyenlíthetetlen ellentétbe keveredjék a dolgok rendjével, — hogy egy olyan szelid, nyugalom-kedvelő temperamentum, a milyennek hősünk kora ifjúságától fogva mutatkozott, prométheüszi viaskodásokra szánja el magát, — hogy egy olyan rendszerető, illendőségtudó, minden tekintélyt és törvényt respektáló ember, amilyennek a mi barátunkat az egész Rózsa-utca ismerte, szakítson a világrenddel s lenézve a föld összes többi javait, egy egész életen át ne lásson maga előtt csak egy jót: két szép gömbölyü kar tilos ölelését, — hogy egy olyan, csupa lemondáshoz szokott szív, mint aminőnek *Icarus*-t a verseiből ismerjük, jobban mondvá: ismerhettük volna, arra adja magát, hogy, amíg csak lélezkik, a lehetlent vívja, s megvetve a világ összes többi erőit, folytonfolyvást a Szépet keresse, azt a bűvös erőt, amelynek segítségével a mesék lovagja megnyitja Tündér

Ilona várának zárait, — hogy végre egy temetési vállalat segédtitkárja előtt ne legyen szent, csak: a művészi, a földfeletti és a sejtelemszerű, ahhoz nem volt elég az első selyem-viganó izgató suhogása, ahhoz egy Beatrice kellett.

Ezt a Beatricét önök soha se keresték, de meglehet, hogy a jövő század irodalomtörténet-írói kutatni fogják. Nehogy a jövő e munkásai majdan zavarban legyenek s nehogy a Hódy Balázs végtelen diszkrétiojánál fogva egy irodalomtörténeti adalék esetleg örökre elveszszen: ezennel elárulom, hogy Hódy Balázsnak a Beatricéja a szép Sárváryné, Sárváry Bélának, a jeles rajzolónak esküdt felesége volt.

Bár, meglehet, maga se tudott róla, a szép Sárváryné sugalmazta *Hódy Balázs összes költeményeit* három testes kötetben s hat kisebb füzetben, 1872-től 1893-ig. Ő volt a hősnője a Hódy Balázs könyvdrámáinak és ismét csak ő volt, akit Hódy Balázs megénekelt époszban, költői regényben, allegoriában, bökversekben, rondeaukban s vegyesekben. Ő volt, akiért a Ginevra-cziklus epegett, a *Spleen* című kötet borongott s a *De Profundis* megsiratott. Róla szóltak az ölelkező rimek, az anapestusok, a népies balladák, sőt ama századvégi némajáték is, amelyet az Életnek és a Halálnak kellett volna a népszínházban eltánczolniok.

Ez a szép Sárváryné nem csak amolyan szemre való teremtés, hanem isten igazában szép asszony

volt, hogy úgy mondjam: tartalmas szépség, a leg-egészségesebb és legkövérebb a világ minden szőke szépsége között. Nem méltóztatnak elfelejteni, hogy ebben a mai papirkorszakban a szépségek között is vannak névleges értékek, melyek igen mutatósak egy-egy jó órában, vagy szabó-kéztől frissen kikészítve az esti világitásnál, de délelőttönként egyszerűen nem léteznek s akárhányszor, ma estéről holnap estére, végkép oda vannak, mintha elfujták volna őket. A Sárváryné szépsége aranyban volt.

A *journalière*-szépségek veszedelmeit nem ismerte; május avagy deczember hó, a jó és a rossz napok nyomtalanul multak el alakjának pompás tökéletessége felett. Este tündöklött s azt hitte volna az ember, hogy grande toilette-ben jött a világra, de délelőtt virágzott, mert aki nem látta pongyolában, az — bizony isten! — nem látott semmit. Mindig szép volt, mint a szép képek, mint a régi, boldogabb idők leányai; szép és nyomatékos, mint egy gyönyörűen metszett arany billikom.

Amiből ne tessék azt következtetni, hogy valami érett szépségről beszélek, vagy legalább is egyikéről ama végiglen kivirágzott alakoknak, a melyeket *Nyár* czime alatt látni festők és kártya-gyárosok munkáin. A *Spleen* című kötet megjelenése idején a szép Sárváryné husz-huszonegy esztendőös lehetett. Igaz, hogy a *Spleen* című kötet után még egy *De profundis* is következett... de ne siessünk.

Ugyis hamarabb érkezünk e románcz végéhez, mint képzelnünk tetszik.

Tehát: ha igaza volt Hódy Balázsnak, midőn a szép Sárvárynét, egy nem éppen meglepő, de kipróbált és tartós hasonlattal csökönyösen rózsának nevezte: ez a rózsza csak akkor kezdett virágozni, mikor, tudtán kívül, helyet foglalt a magyar irodalom-történetben. Ami pedig Hódy Balázst illeti, ő már akkor ismerte a Ginevra néven megénekelte szép Borcsát, mikor ez a rózsza még csak rózsabimbó volt.

A dolog úgy történt, hogy: volt a rózsabimbónak egy nagy kamasz öcsöcske, aki sehogy se akart szimpatizálni a velünk barátságos lábbon élő Görögországgal. Valamely rejtelmes idioszünkraziánál fogva: gyűlölte a görög nyelvet általában s a *mi* végzetű igéket különösen. A *mi* végzetű igék szivük mélyéből viszonozták ezeket az érzelmeket s hogy e sajnos ellentét, legalább a nagyvilág előtt, valamiképp kiegyenlíthető legyen: Hódy Balázs, egy régi professzorának ajánlatára, meghívást kapott az aggódó apától, hogy havonként tizenöt forintért, sziveskedjék hetenként kétszer részletesen ecsetelni, mily igazságtalan a rossz indulat, melylyel Bandi urfi Hellasz és az összes *mi* végzetű igék irányában viseltetik.

Mikor Hódy Balázs először jelent meg az aggódó apa házában, véletlenül a szép Borcsa kisasszony nyitott neki ajtót. A pszichologia barátainak kedvéért megjegyzem, hogy ez csak afféle szinpadi

véletlen volt, mert Borcsa kisasszony egy fekete bajuszu rajzolókat várt, aki, mint világéletében mindig mindenünnen, akkor is elkésett. Ezt bizony rosszul cselekedte, mert Borcsa kisasszony már éppen negyedszer sietett ki az előszobába, tisztára azért az örömeért, hogy a szobalány helyett ő fogadhassa a fekete bajuszu urat, akivel egy pillanatig egyedül szeretett volna lenni, nem tudom már, hogy: miért?

Hódy Balázs akkor még semmit se tudott a fekete bajuszu urról, akit később élete megrontójának kellett tartania. Nem ismerte a házi rendet s nem kereste, hogy mi lehet a magyarázata annak a kivételes szerencsének, a melyben váratlanul részesült. Mindazáltal ez a kivételes és váratlan szerencse meglehetősen zavarba ejtette. Meglepetésében átkutatta az egész előszobát és sehogy se tudott helyet találni a botjának; végre is föltette egy szekrény tetejére, a honnan csak három hét múlva került elő.

Borcsa kisasszony, mikor megtudta, hogy a vendég mi járatban van, vállalkozott rá, hogy bevezeti a papához. Hódy Balásznak elkáprázott a szeme s ahelyett, hogy sarkon fordult és kereket oldott volna, követte végzetét, mint egy patkány a Rattenfängert.

A papa örült a szerencsének, de szégyenkezve vallotta meg, hogy Bandi urfival egyelőre nem szolgálhat. A gazember neszét vette a dolognak s elrejtőzött a tanító ur elől. Keresték a pinczében is, a padláson is, de sehol sem találják. A mi különben

jövőre nem fog megtörténni; az atyai hatalom meg fogja tenni a magáét. Egyelőre méltóztassék a tanító urnak helyet foglalni; nem fog ártani, ha szives lesz megismerkedni a családfő nevelési elveivel s a gondjaira bizandó különös karakterrel. Az óra azért számítani fog.

A rózsabimbó (ó, mily hatalmas volt bimbónak is!) benn maradt a szobában s érdeklődve nézte a szerény és csöndes urat, aki vállalkozott rá, hogy Bandi urat meg fogja szelidíteni. Merésznek és furcsának találhatta a vállalkozást, mert, mialatt apja a feladat sokféle nehézségét fejtegette, titokban elmosolyodott. De mintha rögtön megbánta volna ezt a futó mosolyt, egy pillanat mulva már ismét komolyan nézett a tanító urra, mint előbb. S milyen nyugodt, milyen édes volt a tekintete, mikor komolyan nézett valakire!

Hódy Balázs nem látta ezt a tekintetet, hanem annál inkább érezte. Látni különben nem látott mást, csak az előtte ülő barátságos uri ember orrának a hajlását s gondolni se gondolt egyebet, mint azt, hogy: ő most tulajdonképpen nagyon nevetséges lehet. Egyszerre tudniillik nem tudott hova lenni a két kezével. A jelen pillanatban egészen fölöslegesenek találta ezt a két kezet s a legjobban szerette volna, ha egyáltalán kéz nélkül jött volna a világra. Istenem, mily borzasztó dolog is, hogy mikor az embernek a feje tele van csodálatos szépségű, nemes,

légies finomságu ideákkal, két gyámoltalan, haszontalan kéz elront mindent a világon!

A barátságos értekezésnek vége volt. Kénytelen vagyok konstatálni, hogy nevelési elvek soha, mióta a világ, nem hangzottak el olyan haszontalanul, mint az aggódó apa nevelési elvei. Az igazat megvallva, Hódy Balázs úgy volt ezzel a nevelési értekezéssel, mint a sziesztáját tartó ember a méhdöngéssel; hallotta, de nem sokat értett belőle. Csak az járt a fejében, hogy egy rendkívül kényes s fölötté bonyolult feladat áll előtte: elbucsuzni a nyugodt tekintetű Borcsa kisasszonytól. Persze a dolog nem ment valami könnyen. Fölvette a mellette lévő szék-ről Xenofonját s oly görcsösen kezdte szorongatni ezt a kiváló auktort, mintha kész volna meghalni inkább, mintsem megválni tőle, hacsak egy órára is. Majd eszébe jutott a kalapja s balkeze ösztönszerűleg kereste botját, melyet mintha háromszáz évvel ezelőtt hagyott volna el valahol. S ezalatt Borcsa kisasszony közelebb jött hozzá; közelebb jött és feléje nyujtotta a kezét. Ó mily mostohának találta szegény Hódy Balázs a természetet, mely az embernek csak két kezet adott!

Maga se tudta, hogyan esett keresztül ezen a bucsuzáson, Csak akkor lélekezett fel, mikor már künn volt a lépcsőházban s alig hogy fellélekezett, szerette volna felpozozni magát.

Vagy másfél óráig dologtalanul csavargott fel s alá a városban, s az egyedüllét visszaadta magá-

ban való bizodalját. Mire hazament, tökéletesen megbékült önfelével s nem érzett egyebet, csak valami kéjes bizsergést a szívében. Korán feküdt le, keveset olvasott s mikor elfujta lámpáját, megval-  
lotta a szobája négy falának, hogy :

— Ő az, aki álmaimban élt.

Ha beszámoltam azzal, mit gondolt Hódy Balázs, mikor először látta a szép Sárvárynét, nem hallgatom el azt sem, mit gondolt a rózsabimbó, mikor először találkozott regényünk hőisével.

A rózsabimbó azt gondolta, hogy :

— Ez a legrosszabb kalapu, a legrosszabb kabátu és a legrosszabb czipőjü ember, akit valaha láttam.

Később, esztendőök multán, ez a vélemény jelentékenyen módosult. S mikor egyszer Sárváry valami malicziózus megjegyzést tett Hódy Balázs egyik verskötetére, mely végtelen tiszteletet lehellő ajánlással s diszes kötésben pompázott az asztalon, a szép asszony azt mondta a férjének :

— Csak Hódyt ne bántsa. Jól esik látni, hogy még vannak ilyen derék emberek a világon.

Sárváry röhögött.

Meglehet, ugyanebben az órában történt, hogy Hódy Balázs versben és még több melegséggel, de kevésbé elismerően nyilatkozott a szép Sárvárynéről.

Mert akkortáiban írta azt a költeményét, mely így kezdődik :

*Imádom őt, a szivtelen kaczéért...*

Nem tudom, adnak-e önök valamit egy regény-író becsületszávára. Ha igen, úgy határozottan állíthatom, hogy a *Spleen* e strófájában Hódy Balázs igen-igen igazságtalan volt. Azt mondhatnám, hogy a világtörténelem csak kevés oly égbekiáltó igazságtalanságot említ, mint a minő a *Spleen* című kötet eme gyöngyében foglaltatik. Mert ha egyáltalán létezett valaha asszony, aki a kaczérság eredendő bűne nélkül született, úgy ez az egyetlen egy asszony a szép Sárváryné volt; és ha volt valaha új nemzedék, melynek a világra jövele (szakrilégium nélkül gondolván) a szeplőtelen fogantatásra emlékeztetett, úgy ez az új nemzedék csak a Sárváryné hat fia lehetett: Béla, Géza, Aladár, Elemér, Tihamér és László. A szép Sárvárynében nem lakozott a hódítás és az ünnepeletetés vágyából egy csipetnyi sem; nem volt hiu s nem szomjazta az olcsó diadalokat. Jólétének gondtalanságában s egészségének felséges békéjében soha se voltak másféle vágyai, csak azok, a melyeket a következő óra magától meghozott; s mivel önök a psychológiát csak akkor respektálják, ha összes következtetéseit az emberi rossz hajlandóságokból, bűnökből és az állati ösztönökből vonja le, hozzá teszem, hogy: valami mennyei lustaság lakott benne, mely megóvta tőle, hogy akármit is akarjon, amiért valamit tenni kellett, aminek valami ára volt, hacsak egy lépés vagy egy mosoly is. Mert a jó sors mindazt, ami egy asszonyi életnek a föltétele, megadta neki ingyen, soha se jutott eszébe

a más ökre és számarra, akárhogy bőgtek is az ablaka előtt. Ha az egész világ olyan, mint ez az asszony, igazán fölösleges lett volna meghozni a tiz parancsolatot. Életének csöndessége egy szép hűvös patakéhoz hasonlított; s mit tehet a szép, hűvös patak arról, hogy vizére a szarvas kívánczik?!

Vagy talán már kaczérság volt az is, hogy mialatt Bandi és Xenofon birkóztak (Bandi maradt az erősebb), a rózsabimbó néha benn maradt a szobában?! Eszébe se jutott, hogy kimenjen. Olyan mindegy volt neki Bandi, Hódy Balázs és Xenofon! Csak nagyritkán nézett fel a himzéséről (a mi, tessék elhinni, álcázott semmittevés), olyankor, amikor Balázs nagyon bele bonyolódott valami rendhagyó perfektumba. Egy rendhagyó perfektum olyan kényes palánta s a Bandi feje nem volt termőföld, hanem kopár hegyfok. Ilyenkor a rózsabimbó részvéttel és csudálkozással nézte a vért izzadó szegény tanító urat. Becsületes lelke sehogy se tudta megérteni, hogy vannak emberek, akiknek nincs egy jó kabátjuk s akik nem gondolnak egyébre, mint ezer és ezer évvel ezelőtt meghalt írás-molyok abrakadabráira.

Hódy Balázs félre értette ezeket a pillantásokat. Bár távol vala tőle minden elbizakodottság, titokban azt az édes hitet kezdte táplálni, hogy ezek a barátságos pillantások ama hódolatot fejezik ki, melyet ő a Xenofon zsenijével szemben a legtermészetesebb dolognak talált a világon. Lehetséges-e Xenofon iránt nem lelkesedni? A Bandi példája azt mutatta

volna, hogy: igen, lehetséges; de Bandi, ez a vásott siheder, aki a városligetben arra biztatta a tanító urat, hogy menjenek utána a cseléd-leányoknak, meg ez a gyönyörű, édes teremtés, akinek a tekintete csupa lélek, istenem mily két külön világ! A rózsabimbó bizonyára többet figyelt az ő magyarázatára, mint az, akinek e magyarázat szólt volna; s Balázs koronkint tűzbe jött, ékesen szólóvá lett, tekintettel (ő csak oldalvást és mindössze egy-egy tekintettel!) az igazi hallgatóságára. Van-e nagyobb gyönyörűség, mint figyelmessé tenni a szépre azt, aki előttünk a legszebb? S van-e kielégülés, mely fölér azzal, hogy ha feltárhatjuk lelkünk kincseit az előtt, akinek a czipője hegyét megcsókolni már másvilági boldogságnak tetszik?!

S észre se vette, már elfogta a hiuság, melyet legjobban az alázatos lelkek ismernek. Az a hiuság, mely néha elhiteti velünk, hogy hozzá férkőztünk egy léleknek a zárához, mintha az emberi léleknek volna több kulcsa is, s nemcsak az az egy, amelyet nem lehet elajándékozni és nem lehet megkeríteni. Büszkélkedni kezdett vele, hogy a Bandi görög leczkéi ama másik, szép lélek előtt egy ropant perspektivát tárnak fel: az ó-kor szép világát, s ez a gondolat boldoggá tette.

Hogy ezek az előadások, melyekre oly nagy gonddal készült, kárba veszhetnek: soha se jutott eszébe. S ha a rózsabimbó, egy fekete bajuszu urra gondolván, elmélázva nézett ki az ablakon, Balázs

meg volt győződve róla, hogy ez Xenofon hatása. Alighanem innen magyarázható, hogy a Ginevra-cziklus a szép Sárvárynét mint egy második Vitoria Colonnát ünnepli.

A rózsabimbó betöltötte tizenhatodik évét, s alig hogy betöltötte, férjhez ment a már többször nevezett Sárváry Bélához. Kiderült, hogy ehhez a házassághoz már régen megvolt minden: a fekete bajszu ur, a kisasszony hajlandósága, a szülői beleegyezés, még a kelengye is, csak éppen a tizenhatodik év hiányzott. Mikor ez a nevezetes dátum elérkezett, megtörtént az eljegyzés.

Ettől fogva a rózsabimbó nem jelent meg a görög leczkéken, ellenben gyakran kikocsikázott a vőlegényével, meg azokkal az ismeretes rokonokkal, akik éppen csak ilyen alkalmakkor nem fölöslegesek. Hat hétre az eljegyzés után megvolt az esküvő is. Sárváry, kivételképpen, nem késett el a lakodalomról; Bandi, az általános öröm közepette, zavartalanul hozhatott haza négy szekundát; a násztrakoma pompás volt s a fiatal pár elutazott Olaszországba.

És Hódy Balázs? Sirt benne a lélek, mint Petur bánban.

Szive a sirban s Xenofon, Xenofon elárulva!  
Ó, fájt neki, hogy nem volt, aki kitalálja a szivében élő mélységes, odaadó, örök szerelmet s hogy tündére elszállt egy édes szó, egy mosoly nélkül! Ha csak a homlokán, ha csak egyszer, egyetlen egyszer, csókolhatja meg ezt a gyönyörű

fejet, ha tündére, csak egy pillanatra leszáll hozzá s azt suttogja: »Nem lehetek a tied, de gondolkod rád...« Ha, csak egy tekintettel, azt mondja neki: »Tudom, hogy imádsz: megengedem, hogy imádj...« De nem, semmi. Ugy vált el tőle, mint a többi idegentől. És idegen marad örökkön, világ végeztéig, a sirban is, az utolsó ítélet napjáig! Ó, fájdalmas volt ez a váratlan végbucsu s vannak csapások, a melyekre hiába készülünk előre... De hadd mozduljon tovább a gálya; élnünk kell, ha nem is látjuk be, hogy miért.

S a fájdalmát csak elviselte volna. Szive hozzá szokott a lemondáshoz, vagy meglehet: szive már lemondónak született. Hanem Xenofon elárultatását... a csalódását, a szégyenét, ó, azt nehezebb volt megbocsátani!

Megbocsátotta azt is. Hasztalan ismételtette magában ezeket a keserüségeket:

— Alig várta a tizenhatodik esztendejét, hogy férjhez mehessen!... És ehhez az emberhez! Aki tele füstölte menyasszony-szobáját, aki vőlegény korában is minden éjjel eljárt a kávéházba, alighanem kártyázni!... Ez a szép bábu kellett neki! Ilyen mind a hány, ilyen valamennyi, ilyen.

És mégse tudott másként gondolni rá, mint végtelen szerelemmel.

A rózsabimbó, házasságának tizenegyedik hónapjában, egy egészséges fiu-gyermekeket hozott a világra, aki akkora volt, mint egy pápai zuáv. Ez

a pápai zuáv és a *Spleen* első darabjai egy időből valók. Kevéssel utóbb azt kezdték beszélni, hogy az asszony nem boldog, mert a férje megint éjszakázik. Ez a hír megillette a Hódy Balázs szívét. Talán egy csepp káröröm is vegyült a sajnálkozásába; ha igen, megbűnhődött érte. Mert bár szeretettel csiszolgatta a verseit, a hat részből álló *Spleen* második ciklusával nem tudott oly hamar elkészülni, mint amilyen hamar megérkezett a második pápai zuáv is.

A harmadik se váratott magára két esztendeig; s mindegyiknek akkora feje volt, mint egy-egy görög dinnye.

Ebben az időben hősünk nagyon neki adta magát a borongásnak. Megírta a komor hangu *Végtelenség*-et és a száztíz oldalra terjedő *Rejtelmek*-et (azokat a verseit, a melyekből a jövő esztetikusai konstatálni fogják, hogy Hódy Balázs és a világrend nem igen kedvelték egymást s néha rendkívül feszült viszonyban voltak), sokat járt ki a zugligetbe, hozzá szokott a boritalhoz s ha az utczán ismerős jött vele szembe, ijedten kapta félre a fejét, mint a skót ballada grófja, hogyha szürke barátot látott.

Aztán, elcsitultak szívének hullámai. Egyre kevesebbet hallott a *donna angelicata*-ról; végre elveszítette szeme elől egészen. Bandi, az alatt az ürügy alatt, hogy immár tökéletesen meg van érve a felsőbb tudományokra, elvált Xenofontól örökre; viszont, a temetkezési vállalat, melylyel hősünk utóbb életfogytig tartó szövetséget kötött, már ekkor javá-

ban kaczerkodott vele. Szóval, mulván az idők, Balázs elkerült az aggódó apa házától; uj bajok, uj gondok kezdték foglalkoztatni s az édes kép mindinkább eltűnt a messzeség ködében.

Már tartott tőle, hogy: el fog tűnni egészen. S ez a gondolat keservesebb volt mindennél a világon.

Fájdalmát megszokta, megszerette. A szívében zsongó édes bánat volt lelkének a kincse; ez éltette költészetét, ez aranyozta be mindazt a szépet, amit látnia adatott, ez volt mindene, mert csak ebben élt. S félni, ápolni kezdte bánatát. Hisz olyan jól megférték ők ketten: a költő és a költői bú.

Minő kietlen lenne a világ, ha kiapadna a dalok forrása!

De nem apadt ki.

Vagy hét esztendő haladt el. Egy este, amint benyitott a szobájába, levelet talált az íróasztalán. Á lába megcsuklott, ahogy az írásra ráimert. Levél ő tőle! Szive ugy zakatolt, mint egy megbolondult lokomotiv s félénken nyujtotta a kezét feléje, mintha egy foszló rózsaszíromhoz nyulna, melyet megirigyelt a szellő.

A levélben ez állott:

Kedves Hódy ur!

Tudom, hogy soha se bajlódott kis gyermekekkel. Hallottam azt is, hogy már nem tanít se kis, se nagy fiukat. És mégis irok. Lássá, én tudom, hogy nagyon követelő természetű vagyok. De mindnyájan elkényeztettek. Ön is.

Az jutott eszembe, hogy boldoggá tenne, ha ön hajlandó volna megtanítani a legnagyobbik kis fiamat írni és olvasni. Nem kellene szegénykének iskolába járnia s nem kellene idegenre biznom. Tudja, hogy borzadok az iskolától s még jobban az idegen arczoktól. Nem tudok beleegyezni, hogy a kis fiam oda járjon, a honnan a gyerek-betegségeket hurczolják szét a világba. És ugy szeretnék meglenni idegen ember nélkül!

Ugy-e, nem mond nemet?

Igaza van, nagyon önző vagyok. De ön hozzá szoktatott, hogy visszaéljek a jóságával.

A férjem is nagyon hálás volna, ha rászánná magát, hogy megszerezze nekünk ezt az örömet.

Várja önt, inkább ma, mint holnap, aki önre mindig hálásan emlékszik:

*Sárváryné.*

Ha önök ismernék a *Spleen*-t, a *Végtelenség* prométheüszi gögjét, a *Rejtelmek* fásultságát és magas röptét, szóval, ha önök ismernék *Icarust*, alkalmasint ilyenformán méltóztatnának okoskodni:

Icarus Hódy Balázs. Hódy Balázs tehát igenen megköszönte az ajánlatot s megírta, hogy, legmélyebb sajnálatára, nem vállalhatja el a nagyon kedves és nagyon megtisztelő, de rá nézve lehetetlen feladatot. Mert Hódy Balázs csak ekkép gondolkozhatott:

— Ha nem léphettem be a szobádba, mint vőlegény: nem lépek be oda, mint nevelő. Ha nem

kaphattam a kezedből egy rózsát: még nem jutottam odáig, hogy elvegyem ebből a kézből a fizetést.

Szerencsére önök nem ismerik *Icarus* költeményeit s ez nagyon megkönnyíti a feladatomat.

Mert így nem kell hosszasan magyaráznom, hogy ámbátor Balázsnak mindezek megfordultak a fejében, ámbátor először megsértődött, azután fellázadt, majd gyötrelmes lelki viaskodásoknak adta át magát, végre, mikor rákerült a sor, mégis csak elment a szép asszonyhoz.

Azzal ment el, hogy köszönettel bár, de le fog mondani a megtiszteltetésről. Megfogadta magában, hogy udvarias lesz, de önérzetes, tisztelettel teli, de hajlithatatlan. És alig volt ott egy negyedórát, elolvadt, mint a márcziusi hó.

Ettől a naptól fogva öt esztendeig egy fedél alatt élt a szép asszonynyal s egy levegőt szítt vele. Csak nyáron át nem látta, abban a négy türehetetlen hónapban, amikor Sárváryné, gyerek-seregével, faluzni ment.

De annál többet volt velök a téli hónapokban. Attól fogva, hogy délután négy órakor a nagy ebédlőben meggyújtották a függő-lámpát, késő estig, amíg csak Sárváry vacsorálni haza nem érkezett, együtt volt a kis pápai zuávokkal s így, a legtöbbször, csak egy hosszú asztal választotta el attól, akit alattomban élete nap-világának szokott nevezni. Lassankint tudniillik valami hallgatag megegyezés következtében, törvénynyé lett, hogy feladata nem vég-

zódik el az ábéczé titkainak magyarázatával, sőt ellenkezőleg, a feladata tulajdonképpen... Megvallom, zavarban vagyok, mikor erről a feladatról szólok. Végre is önök, türelmes olvasóim, regény-hősök dolgában kissé el vannak kényeztetve. Hozzá szoktak a kabylok ellen küzdő oroszánokhoz, az alag-utakat teremtő vas-emberekhez s a titokzatos Orlandó gróf már hidegen hagyja önöket. Szégyenkezve vallom meg, hogy Hódy Balázs távolról sem volt oroszán s ami a Sárváry-házban való elfoglaltságát illeti, ez a hivatal bölcs középutat tartott a száraz-dajkaság és a nevelőség között.

Önök azt fogják mondani, hogy ez nem lehetett valami irigylendő állapot. Hódy Balázs más nézeten volt. Ugy találta, hogy ha az ember egész mélységes hosszú délutánokon egy imádott lény kábitó közelségében lehet, s ezalatt nincs egyéb dolga, mint halk, de határozott hangon figyelmeztetni az illendőség parancsaira néhány rakonczátlan és lármás pápai zuávot: ez maga a boldogság. S később éppenséggel nem volt oka rá, hogy megváltoztassa a véleményét.

A szép Sárvárynénak a gyerekein kívül az egyetlen Hódy Balázsból állott minden társasága. Sárváry a legjobb fiu volt a világon, s nem hiányoztak belőle a férfiúi erények, de egy hibában leledzett Madame Benoitonnal: nem igen szeretett otthon üni. Korán kelt, délelőtt elvégezte a dolgát s alig, hogy megebédelt, szedte a sátorfáját. A szép

asszony pedig csak nagyritkán mozdult ki hazulról. Kényelmessége a gyerekei számával növekedett, s a lustaságában, kivált olyankor, ha Sárváry néha-néha nagyon bele talált keveredni az éjszakázásba, volt valami elszomorító. Nem szeretett kijárni; nem szerette a szelet, irtózott a hidegtől; még a napfény is bántotta. Vannak pompás virágok, amelyeket mintha a természet is arra szánt volna, hogy üvegházban éljenek; a változó idő haláluk, a tropikus égélj sem kell nekik, életföltételök: az egyforma kellemes meleg.

Balázs szentül meg volt győződve róla, hogy a szép Sárváryné nem boldog; de Balázs, mint világeletemben mindig, tévedett.

Igaz, néha megfordult a szép Borcsa fejében, hogy másképp is lehetne. Végre is, úgy vélte, az ember voltaképpen nem azért jött a világra, hogy örökkön a kávéházban üljön s egész nap egy Tök Ász nevű hajadon festett bájaiban gyönyörködjék. De Sárváry másként vélekedett, s ez a szilárd meggyőződés imponált neki. Be kellett látnia, hogy a kettejük közt való versenyben a Tök Ász lett a győztes s ez a tapasztalat elvette a kedvét az újabb küzdelmekről. A Grizeldiszek közé tartozott, akik elfogadnak minden megaláztatást.

Mindamellet, a zuávok siketítő lármája közepette, koronkint elmélázott, s a hogy szórakozott szeme rátévedt a derék Balázásra, aki égi türelemmel, a bölcs mérséklet hangján ajánlgatta a zuávok figyelmébe, hogy az erkölcsi szép minden földi

javaknál kívánatosabb: el-eltünődött a világ különös berendezésén. Miért is, hogy a rózsának tövisei vannak, s hogy a szeretetreméltóság oly csapodár?! Ime, hogy a szolidság, az otthonülés, s a gyermekekkel való bajlódás nem éppen lehetetlen dolgok, annak egy fényes példája ül itt előtte. Fájdalom, ha a szolidság egyáltalán hasonlatos valamely virághoz, ugy ez nem a rózsa, hanem a lilium. Szegény lilium! Balázs szinte tündöklött a sok erénytől. Maga volt a szerénység és a béketűrés, a tartózkodás és az igénytelenség: az összehasonlítás nem válhatott előnyére.

A szép Borcsa áldott jó lélek, hanem mégis csak asszony volt: kutyába se vette az erkölcsi szépet.

De azért nagyon megbarátkozott magánosságának furcsa osztályosával. Talán meg is hatotta valamennyire ez a másvilági, néma, lemondással teli és ügyetlenül titkolt árnyék-szerelem; legalább mindig megzavarodott egy kissé, a hányszor Balázs rajta felejtette azt a hű kutya tekintetet, mely egyes-egyedül a lemondó érzelmeké. A pondró szerelme is hizelgő, hogyha végtelen.

Bizonyára, csak a szamaritánus érzés támadt fel benne, mikor a házába hívta. Meglátta az ablakából, amint ugyanabban a ruhában, amelyben egykor Xenofont magyarázta, árván, szomoruan bandukolt végig a napsugaras, elegáns toilette-ektől, könnyü gig-ektől, és huszár-tiszti uniformisoktól tarka,

eleven boulevard-on. De ez a szamaritánus érzés, egy-két esztendő múltán, komoly, tisztelettől áthatott, és becsüléstől csepegő barátsággá változott át. A milyen jó asszony volt, haragudni kezdett az egész emberiségre, mely oly kevéssé becsüli meg a *mi* végzetü igéken való föltétlen uralkodást.

Hitte és vallotta, hogy Hódy Balázs a legderekabb ember hetedhét országon. Látni való, hogy hősünk szerelme teljesen vigasztalan volt.

Világos, hogy az ilyen rendkívül derék ember nem feszélyezi úgy az asszonyokat, mint holmi éretlen gavallérok vagy azok a boszantó huszár-önkéntesek, akik oly tüntetően csörtetik a kardjokat s tükörnek használnak minden ablak-üveget. Komoly ember semmit se ad a külsőségekre; komoly embert senki se akar elkápráztatni toilette-ekkel vagy más efféle ostobaságokkal. S a szép asszony Balázs előtt ugyanabban a pongyolában mutatkozott, amelyben Balázson kívül csak a gyermekei és a cselédek láthatták.

A nagy barátságok az ilyen apró bizalmasságokból, erednek s alighanem ez az oka, hogy némelyik asszony a szobalányát teszi meghittjévé. A szép Borcsa nem volt ennyire leereszkedő, de Balázs iránt egyre több bizalmasságot tanusított. Nem voltak valami nagy titkai, de ki az, aki ne volna nagyra a maga kis dolgaival?! Így, egy késő esti órában, mialatt a gyerekek álmosan hajtották le fejüket az ebédlő nagy asztalára, megvallotta Balázs-

nak, hogy Sárváryt egy Aranka nevű csunya kis fekete asszonykával gyanusítja, aki barátnőjének hazudja magát s akit jó asszony létére nem átalított az egész földgömb legelvetemedettebb személyének nevezni.

Balázs félreértette ezeket a bizalmasságokat.

Nem mintha elkapatta volna a kitüntetés, amelyben bizonyára egyes-egyedül részesült. Ó nem. Mindig az maradt a szép asszonynyal szemben, aki volt; semper idem. S az a lázas aggodalom, mely akkor fogta el először, mikor a rózsabimbót megpillantotta, soha se hagyta el, ha a szép Borcsa mellett ült, vagy ha ruhájának suhogását hallotta. Ez a lázas aggodalom ahhoz a szorongáshoz hasonlított, amelyet álmunkban érzünk, mikor azt álmodjuk, hogy mezitláb sétálunk egy bálteremben s folyvást remegünk, hogy valaki a lábunkra talál pillantani.

Nem, Balázst nem kapatta el a szerencséje. Árnyék-udvarlónak született s árnyék-udvarlónak maradt örökkön. De míg azelőtt úgy gondolt a szép Borcsára, mint királynőjére édes szerenádoknak, melyek troubadourja mindig eltűnik a hajnallal s örökkön ismeretlen marad, egyszerre úgy tetszett neki, hogy szerelmese tulajdonképpen egy sötét tragédia szerencsétlen hősnője, akit a troubadournak erkölcsi kötelessége megszabadítani a Rémségek várából. Fejébe vette, hogy imádoztja egy gonosz Kékszakál leigázott, néma, lemondással teli martirja;

s úgy kezdte gyűlölni Sárváryt, ahogy csak egy temetkezési vállalatnál tudnak gyűlölni.

Az efféle képzelődések nyomán reménységek szoktak fakadni, melyek egymás nyakára nőnek s korán hervadnak, mint a délignyitó. S a Balázs izgékony fantáziáját regényes, lehetetlennek tudott jelenetek kezdték foglalkoztatni, hogy mindezek a mesés képek egy tulvilági, névtelen reménységnek adjanak helyet, holdsugarakból szőtt, álomországi reménységnek, melynek a gondolatára is remegés fogta el.

Ez tavasszal volt, virágfakadáskor.

Ugyanezen a nyáron, dinnyeéréskor, Sárváryné egy egészséges fiu-gyermekeknek adott életet, aki a keresztségben Tihamér nevet kapott. Az ujon érkezett egy szépen fejlett foggal különbözött más, kevésbé szerencsés alkotásu kortársaitól; egyébként pedig olyan hangja volt, mint a bölönbikának.

Ezen a nyáron Balázs nem irt egy verset sem.

Később belátta, hogy a Grizeldiszek mártíromságát éppen a gyermekek teszik teljessé s másfél év múlva, mikor László is megszületett, felhagyott minden reménységgel.

Önök nem képzelik, hogy e pillanatban milyen mélyen meg vagyok indulva. S megindultságom oka ugyanaz, ami Hódy Balázst a végső rezignáció útjára terelte, nevezetesen László születése. Minden tiszteletem mellett, melylyel e kitűnő ifju iránt viseltetem, nem tudom belátni, mi szükség volt rá ezen

a rossz világon, melynek a veszedelme ugyanis a túlnépesedés. Igaz, hogy a legnagyobb emberekről is kétséges, vajon komoly szükség volt-e rájuk a földtekén, de a rendes esetek nem juttatják ezt a kérdést eszünkbe. Ellenben nem hallgathatom el, hogy sokal-  
lom az árt, melybe a László születése került. Végre is, bár a monarkia védő erejének fejlesztése érde-  
kében kívánatosnak tetszik, hogy minden anya lehe-  
tőleg egy fél-tuczat katonát adjon az államnak, de  
másrészt, úgy képzem, hogy Sárváry Borcsa, az  
Ur végtelen irgalmassága előtt öt gyermekkel is  
kegyelmet talált volna, s majdan, sokára, azt mond-  
ták volna neki odafenn:

— Jó sáfár voltál.

László születése után Sárváry Borcsa elkezdett  
betegeskedni. A következő nyáron Franzensbadba  
ment s mikor onnan visszatért, nem lehetett ráismerni:  
hiu volt és szeszélyes. Egy csunya téli este, a hó-  
fúvások idején, nagyon rosszul lett; Sárváryért el  
kellett küldeni a kávéházba, s Balázs az nap nem adott  
a gyerekeknek leczkét. A beteg néhány hét multán  
jobban lett, de mihelyt fenn járhatott, nagy sietség-  
gel s külön vonaton, elvitték Cannes-ba. Balázs nem  
látta többé. Tavasszal, egy édes áprilisi délután  
— nagyszombat volt, s tavaszi tolettektől ragyogott  
az utca — megjött a hír, hogy Sárváry Borcsa  
életének 27-ik és holdog házasságának 11-ik évében,  
hosszas szenvedés s a haldoklók szentségének áhita-  
tos felvétele után, a dél-vidéken meghalt.

Az élet lemondásokból áll. Vannak, akik egyforma könnyűséggel tudnak lemondani kis és nagy dolgokról, s ugyanazzal a lelki rugalmassággal állanak minden veszteséget: ezek az élet legnagyobb művészei. Mások képtelenek a legcsekélyebb lemondásra, s örökkön rabjai a vágyaiknak, a szokásaiknak, a jó, vagy rossz kedvöknek; ezek az élehetetlenek, a nem életrevalók, akiknek sorsa: az őrütek háza, a börtön, vagy ami ezeknél is rosszabb, az apró nyomoruságokkal való mindennapos harcz, vesződség és nyüglődés. E két véglet között, szerencsés vagy szerencsétlen közép-úton, rajzanak a nagy embertömegek; egymás vállán sűrögve, hogy körutakat és csatornákat hagyhassanak hátra az ismeretlen jövőnek, és palotákat, melyek sötét, gotikus bemélyedéseiből holdfényes éjszakákon oly misztikus hangulatok gőzölögnek elő.

De ezek a nagy embertömegek még sem az egész emberiség. A betegek és szenvedők elmaradnak a bolytól, s azzal vigasztalják magukat, hogy elég erőt éreznek a magánosságra. Pedig csak gyöngék a küzdelemre.

Az emberi lélektől minden kitelik: az is, hogy megtagadja önmagát. S a lemondás művészetének vannak maniakusai.

Vannak, akiknek annyi jutott ki a szűkölködésből, a csapásokból és a szenvedésből, hogy utoljára is erényt csinálnak a szűkségből. Ezek a szegény, természetükből kiforgatottak végre gyönyörű-

séget találnak a lemondásban. Kevélyekké válnak a nélkülözéseikre, és kéjelegnek a szenvedéseikben. Hasonlóan az ősz-keresztényekhez, akik önként jelentkeztek hitet vallani, a szenvedés vallásának e rajongói elébe mennek a fájdalomnak, feltárják érzékeny, elsatnyult keblöket minden vesszőcsapás előtt, s mártiromságukra büszkén, gyönyörrel véreznek el.

Hódy Balázs ezeknek az önkéntes, névtelen vértanuknak, akik többen vannak, mint önök képzelek, egy gyönyörű példánya volt.

S önkéntes mártiromságát különösen lelkessé, azt mondhatnám: páratlanul makacscsá tették hitvallásának sikerei. Mert hisz a legendák csodái megújultak, s rózsák fakadtak vércseppjei nyomán.

Ehhez képest egész élete egy roppant fonákságnak tűnhetik fel önök előtt, s nem hallgathatom el, hogy költészete csakugyan hijjával van ama természetességnek, mely a nagy költői alkotások alapföltétele. Önök rosszhiszeműnek fogják találni ezt a sok borongást, mert látnivaló, hogy a szerző úgy szereti a Sors-haragot, mint édestestvérét.

És mégis, Hódy Balázsnak, legalább egyszer életében, igenis volt egy természetes indulata. Nem tehetek róla, ha önök ezt is természet-ellenesnek, sőt érthetetlennek fogják itélni.

Ez a természetes indulata az volt, hogy felázadt. És mert szemben a végzettel, amely ellen kitört, gyöngének tudta magát, megkísérlette az öngyilkosságot.

A pisztoly, amelylyel fejbe durrantotta magát, valami olcsó, silány szerszám volt, a keze pedig a legügyetlenebb kéz, amely valaha pisztolyt fogott. Öngyilkossági kísérlete tehát balul ütött ki. A golyó félre csuszott, s Balázs életben maradt. A nagy elszánásból az lett, hogy vagy hat hétig nyomta az ágyat, s a fej-sebétől azután is kótyagos maradt vagy egy fél esztendeig. A rosszakarói szerint kótyagos maradt világéletében.

Ha az ember a *Café Anglais*-ban bölcsekedik az öngyilkosságról, azt találná természetesnek, hogy a balul sikerült öngyilkossági kísérlet után szükségképpen következik egy második, esetleg harmadik kísérlet, amíg csak a dolog nincs egészen rendben. Aki egyszer komolyan elszánta magát a halálra, miért állapotodnék meg a fél-uton? A tapasztalás azonban szürke teoriának mondja ezt az okoskodást, s azt bizonyítja, hogy az efféle első felvonások után rendszeren nem következik második. A halál vőlegényei egyet gondolnak, s bizony, visszabaktatnak a fél-utról. A legtöbbször talán nem is gondolnak semmit, csak felocsudván, egészen más szemmel néznek a világba, mint azelőtt. Ugy lehet ez is, mint egyéb kríziseknél. Aki kisírta, kidühöngte, vagy kivigadta magát, valami megkönnyebbülést érez s ugyanazok a gondolatok, melyek idegeit az imént megfeszítették, egyelőre nem ingerlik többé.

Az, amit Hódy Balázs később a második életének nevezett, egy hosszú zsibbadtsággal kezdő-

dött, mely nem sokban különbözött a félkegyelműségtől. Nem emlékezett semmire; nem tudott és nem akart semmit. Ugy volt, mint a gyerek. Szót fogadott az ápolóinak, s félt, hogy meg fogják pirogatni. Nem érdeklődött semmi iránt, de szorongó csodálkozással nézte, hogy foglalkoznak vele, amiként egy tengeri nyúl nézelődhetik, mikor egy bakteriológus laboratóriumában találja magát, egy dézsa zselatin meg mindenféle preparátum között, s látja, hogy őt egy nagy szakállu ember felveszi-leteszi, szurkálja-piszkálja s egyik helyről a másikra czipeli. Mi az ördögöt akarhatnak vele?

Később, nagy lassan eszmélni kezdett. Néha, ahogy fél-álomban feküdt az ágyán, a mult egyes foszlányai megjelentek előtte s hallucinációk fogták el. Aztán megkísérlette gondolkozni. Rájött, hogy mindez elmúlt s hogy vele most a láz új kegyetlen játékot. Kábultságának képei szinte idegenek voltak neki s mintha valamikor régen, nagyon régen látta volna ezeket a képeket. Utóbb már emlékezni kezdett s tisztán látta újra a megszokott, sokszor átélt jeleket. Látta önmagát a nagy ebédlő asztalánál a kis zuávokkal s látta őt. A világos-kék batiszt ruhája volt rajta, azokkal a piczi kék virágokkal... Ilyenkor a beteg nem találta helyét. Mintha valami furcsa zsongást érzett volna a szive táján. Szeretett volna sirni, de nem tudott. Aztán azt gondolta, hogy fel kell kelnie; de nem birt.

Hanem teljesen csak akkor tért vissza az emléke-

zete s emlékezetével együtt egész fájdalma, mikor már régtől fogva fenn járt s kísértálgatott a szabadba.

Magánosan, gondolattalanul bandukolt végig a vasárnapi közönségtől népes utczákon s lökdöстette magát, mint egy alvajáró. Egyszerre a zugligeti uton találta magát. Nem volt arra semmi keresete, de azért valami homályos érzés nem engedte, hogy visszaforduljon. S a nép-hullám vitte előre.

A hogy aztán kiért a zugligetbe, egyszerre eszébe jutott valami. S elválva a vasárnapi tömegtől, neki vágott egy meredek utnak.

Amilyen lankadtan ballagott előbb, olyan sietőségre kényszerítette most nyomorult lábait. A magasból nézve, azt gondolhatta volna valaki, hogy egy sebzett vad csörtet az odujába, meghalni békén távol az emberek szemétől.

A lélekzete elfult, mikor megállapodott. Igen ez az a villa. Megismerte a verandát, a kerti padokat, a két vén hársat, a vadrózsával befuttatott lugast, a zugliget egész utszéli poézisét. Igen, ez az a villa. Itt volt olyan boldog, amilyen nem lesz többé soha.

Emlékezett. Az a drága, édes teremés olyan jókedvű volt akkoriban, mint maga az egészség. Egy délután azt mondta neki:

— Eljön velünk a Norma-fáig? De csak így megyek, hajadon fővel...

S a karjába kapaszkodott, amíg oda értek. Ez volt az egész regény. De mikor ez a semmi neki mindene volt!...

Benézett a lécz-kerítésen; a kertben idegen gyerekek játszottak. Fű, fa, virág-ágyak, a hitvány üveg-golyók a tuczat-rózsák mellett: mind ugyanazok. Semmi se történt: csak az istenek költöztek el erről a rongy világról!

S ő akkor oly örült volt, hogy órákat töltött a lugasban, Condorcet könyvével, melynek czime: *Voltaire élete!*...

Végre megértett mindent. Isten veled, ifjuság! Isten veled, szerelem! Isten veled te drága, aki soha vissza nem térsz!

Nem látta senki: sirhatott. Aztán megtörülte az arcát, s lassan, ahogy a temetőből jönnek, elindult visszafelé. Össze volt törve.

A boldogság!... Az oly rég volt! És úgy fájt minden! Nem akart többé semmit.

Eme válságok után pedig jött az idő, mely letörüli a könnyeket s virágokat fakaszt a sirokon.

A szépség és a jóság elvész, hogy utána ne maradjon egyéb, csak a siri virágok illata. S a fájdalom utána hal, hogy belőle se maradjon más, csak egy pár édes emlék, mely egyre bágygyad s melyen egyre erősebben érezni a hervadás illatát, akár magukon a sirról tépett virágokon.

Ó, emberünk őrizte s hűségesen őrizte édes emlékeit!

A gyönyörű teremtés pusztá álmokképpé változott át, de ez az álmokkép immár az övé volt egészen. Meglátogatta ágya fejénél s kegyesen szólt

hozzá. Egyszer az álmodó egy csókot érzett a homlokán; felriadt, és szive vadul kalapált. Ez volt az egyetlen igazi csók egész életében.

Álmokban élt és álmot szőtt magának. Szép álmot, gyönyörű álmot. Azt az álmot, hogy mindig szerették egymást, s hogy csak a balsors választotta el tőle hűséges szerelmesét. S mikor ebben az álomban már jobban hitt, mint minden valóságban, újra megtalálta a dalok forrását.

Ettől fogva megint a csengő rimeknek élt, s mint a pinczér, aki időtlen idők multán is megőrzi emlékét a hercegi lakomáknak, amelyekből nem evett soha egy falatot se, élete fogytaig zengette első szerelmét.

Ime, rövid foglalatban, története ama szerelemnek, amelyet Hódy Balázs megénekelte eposzban, madrigálban, rondeaukban s vegyesekben.

Erről a szerelemről a jövő irodalom történetírása bizonyára részletesen fog megemlékezni s én éppen csak az adatgyűjtés érdekében kívántam e helyütt némi kommentárral szolgálni a Ginevra-ciklus, a *Spleen* és a *De Profundis* egyes darabjaihoz.

De volt Hódy Balázsnak egy másik szerelmi regénye is, s féltő, hogy erről a második szerelmi regényről már nem lesz az irodalom történetírásnak egyetlen szava sem.

Mert a Hódy Balázs költeményeiben csak egy női név van: a Ginevra neve. S arról a szerelemről

melyet Fodor Ella kisasszony iránt érzett, az eposzok és madrigálok, a rondeauk és a vegyesek mélységesen hallgatnak.

Ennek a szemérmes és csodálatosan hallgató szerelemnek a történetét óhajtanám önöknek ezen a helyen elbeszélni.



OSZK

## II.

### CSÖNDES BOLONDOK.

Mikor Hódy Balázs Fodor Ella kisasszonyt először pillantotta meg, Fodor Ella kisasszony tetőtől talpig mezítelen volt.

Egy kis teknőben feküdt és erősen acsarkodott.

Látni való volt rajta, hogy absolute semmi hajlandóságot nem érez a tisztálkodás eszméje iránt, mert oly hangosan tiltakozott személyes szabadságának flagrans megsértése ellen, ahogy négy eszten-dős kis torkától csak kitelhetett.

Fodorné azonban nem volt az az asszony, aki valami sokba vette volna a személyes szabadság jogát s minden rugódozás és acsarkodás ellenére, tovább szapult.

Balázs meghökkenve állt meg a küszöbön e családi jelenet láttára.

— Hát maga megbolondult? — kiáltott rá Fodorné — hogy nyitva hagyja erre a gyerekre az ajtót?! Kicsoda maga és mit akar?

— Bocsánatot kérek, ténsasszony — dadogott Balázs és sietett a konyha-ajtót betenni — nem tudtam... A nevem Hódy s a házmesterné utasított ide.

— Ahá, maga a szobát akarja megnézni — konstátálta Fodorné.

— Igenis, kérem.

— Akkor hát várjon egy kicsit. Hé, Fodor!

A konyhában csak hárman voltak: Balázs, Ella kisasszony és Fodorné. Tulajdonképpen azt kellene mondanom, hogy: négyen, mert elbeszélésünk főszemélyei közül jelen volt Fodor Czilla kisasszony is, de az ő szereplése ez idő szerint még oly szűk körre szorítkozott, hogy bemutatását bátran elhalaszthatom a következő fejezetekre.

Szóval Balázs csak két emberi lényt vett észre maga körül: egy kicsit a mosó-teknőben, meg egy nagyot a mosó-teknő mellett. Az előbbi barátságatlan felhívás tehát olyan valakinek szólhatott, aki nem volt jelen s a legjobb esetben valahol közel tartózkodott.

S Balázs várakozással pillantott a szemközt levő szoba-ajtóra, mely nem sokkal volt nagyobb, mint egy jóraivaló dominó-koczká. De Fodor nem jelentkezett.

— Hé, Fodor!... Adta kölyke!... No még ilyen mamlaszt!...

Ezek a felkiáltások gyors egymásutánban zengettek végig a téglával kövezett, visszhangos nagy konyhán s ha önök, hősünk iránt való jóindulatból,

netalán úgy vélekednek, hogy ezek a felkiáltások mindannyian az ismeretlen Fodort aposztrofálták, úgy önök mélységesen tévednek.

Balázs kivette a tömeges megrovásokból neki szóló részt s elkezdett mentegetőzni.

— Engedelmet kérek, ténsasszony, nem akarom háborgatni. Majd máskor jövök...

Balázs azt várta, hogy Fodorné erre a szelid hangra le fog csillapodni. Csalódott, mert épp az ellenkező történt: Fodorné felpattant.

— Hát most meg hová akar menni?! Hogy még egyszer rányissa erre a gyerekre az ajtót?! Várjon sorára. Láthatja, hogy dühös vagyok. Különben mi köze magának hozzá, ha én dühös vagyok is?! Én mindig dühös vagyok; nekem ez már természetem. Azért nagyon jó asszony vagyok, érti?... Hé, Fodor!

Balázs el volt kábulva. Szokása szerint megadta magát sorsának, s türelmesen várta a mentő angyalt, aki ezuttal Fodor névre fog hallgatni.

De Fodor füle botját se mozdította.

— Ez már mégis szemtelenség... Te kölyök, fogd be a szád, mert ha még tovább is sivalkodol... Hallja, menjen be ebbe a szobába; egy kis vörös majmot fog ott találni. Fogja fülön, s mondja meg neki, hogy azt parancsoltam: mutassa meg magának a szobát. Várjon csak. Bizonyosan egy glóbusz lesz előtte; azon báméskodik. Vágja pofon, a glóbuszt meg dobja ki az ablakon. Értette?

Ez a különös megbízás Balázst végképpen kétségbe ejtette. Szeretett volna menekülni, de a visszavonulás utja egyelőre el volt zárva előle.

Keresztül ment a konyhán, s visszaélve azzal, hogy Fodornét teljesen elfoglalta Ella kisasszony egy élénk tiltakozási kísérletének erélyes megtorlása: alattomban kopogtatott a kiskoru ajtón.

— Szabad! — szólt belülről egy nyugodt hang.

Benyitott s egy különös berendezésű helyiségben találta magát, melyről hirtelenében nem igen tudta volna megmondani, hogy nagyon tágas-e, vagy nagyon szűk? Ez a helyiség tudniillik, a budapesti viszonyokhoz képest, valósággal tiszteletreméltó ténfogatnak örvendett, de mozogni csak ügygyel-bajjal lehetett benne, mert butorzatának pazar csoportosításával ugyancsak kihasználta ezt a tiszteletreméltó tulajdonságát. Nagyban és egészben azokra a hálószobákra emlékeztetett, melyeket a vidéken, névnapok és batyubálok idején, tele gyömöszölnek a többi szobák butoraival. A zongora teteje könyvtáru szolgálta, szállást adott egy aranyozott kalitkába zárt szomorú kanárinak s úgy a hogy, a női munkasztalt is helyettesítette; az ebédlő-asztal gyermekszobának volt berendezve; az ágyak nappal ruhatárként szerepeltek; egy hajdani író-asztal közönséges állványnyá degradálva, az étagére olcsó csecsebecsét emelte magasabbra; s a két utcza ablak közt egy szinehagyott kanapé vagy tizenöt darab mindenféle fajta, ébresztő, álló s fali óra terhétől

roskadozott. A fizika azt mondja, hogy az ember nem lehet három vagy négy helyen egyszerre. A fizika téved. Balázs egyszerre volt jelen: a Fodor család szalonjában, műtermében, ebédlőjében és hálósobájában.

Ezt a kaoszt persze könnyebb volt leírnom, mint hamarjában átpillantani. Balázs eleinte nem látta a sok fától az erdészt. Tulajdonképpen semmit sem látott egy nagy zsbivásáron kívül s nem tudta elhatározni, hogy a homályosságban előbbre botorkáljon-e? Végre fölfedezte a glóbuszt s kis hijja volt, hogy »Föld!«-et nem kiáltott, mint a Marryat kapitány hősei szokták cselekedni válságos pillanatok után.

A glóbusz ott állott a jobb oldali ablak mellett, egy kis tükrös asztalkán. De hol lehet a kis vörös majom?

Előkerült az is. Az előbbi nyugodt hang ismét megszólalt, s Balázsnak úgy tetszett, mintha ez a hang a föld alól jött volna:

— Mindjárt.

A kis vörös majom a csupasz padlón üdögélt s egy mappába volt elmélyedve. Az ajtó mellől azonban, a különböző butor-barrikádoktól, nem lehetett belőle egyebet látni, csak vörhenyeges szakálát.

— Bocsánatot kérek, hogy háborgatom — szólt Balázs az ajtónál — Hódy Balázsnak hívnak s a kiadó szobát óhajtanám megnézni. A ténsasszony, akivel az imént volt szerencsém beszélni,

kilátásba helyezte, hogy, a mennyiben becses ideje engedi, kegyes lesz megmutatni.

— Mindjárt, kérem, csak Brindisit keresem meg.

Balázs illedelmesen várakozott, míg Brindisit megtalálják. Brindisi kissé messze van Budapesttől s így nem volt csoda, hogy időbe telt a kutatása. Bele telt vagy öt percz, míg sikerült a dolog; Balázs azonban győzte türelemmel.

— Egyszer már megvan! — biztatta a vendéget a rejtelmes kis majom.

De meg kellett keresni a glóbuszon is. A vörhenyeges szakál kiemelkedett a barrikádok közül s hősünk végre megszemlélhette azt a férfiut, akivel a gondviselés végzéséből egy egész életre szóló barátságot kellett kötnie.

Soha ilyen tekintélyes arcot. Ezeknek a szabályos vonásoknak, e nyugodt arczkifejezésnek s a mellig érő hullámos szakál pazar szépségének láttára Balázs önkéntelenül Siegmund királyra gondolt, a hadverő Siegfried fejedelmi atyjára. Csak a teuton félistenek jártak a földön ilyen magas, fenkölségtől sugárzó homlokkal; s ha nincsenek a bayreuthi előadások, ennek az impozáns szakálnak a mását ma már csak rájárában láthatná az ember.

Csakhogy a hatalmas fej nevetségesen piczi törzsön pihent s amint a különös kis ember a glóbusz körül bujkált, Balázst az a kellemetlen érzés környékezte, mely a természet kegyetlenkedései láttára

fogja el az álmodozókat. Siegmund! Nem Siegmund volt ez, hanem a gnóm-király.

A gnóm-király másodszor is megtalálta Brindisit s leszegezte egy gombos-túvel, hogy el ne szaladjon. Aztán elébe jött a vendégének s melegen megrázta mind a két kezét.

Balázst megtévesztette az előlegezett barátság. Ugy tekintette, mint szerény föllépésének megérdemlett jutalmát, pedig Fodor épp ilyen nyájas volt az egész világgal, kivéve az egész világból kedves neje ő nagyságát. A meleg kézszorítás, melylyel mindenkit megtisztelt, nála azt jelentette, hogy:

— Ön nem ő s ez nekem elég. Szeretem önt.

A szokatlanul barátságos jellegű ismerkedés után a gnóm-király szükségesnek látta visszatérni kedves Brindisijére.

— Nem képzeli, kérem, milyen fáradságomba került Brindisit megtalálnom. Megvallom, a geografiában csak most kezdek némi járatosságot szerezni. Gyermekkoromban elhanyagoltam a tudományt s ez rám nézve igen nagy szerencsétlenség. Mit gondol, ha néhány évvel ezelőtt csak oly mértékben rendelkezem a szükséges előismeretekkel, mint, hogy többet ne mondjak, mai nap, mit gondol, hol volnék én ma akkor?!

Balázs nem tudta elképzelni, hogy a szóban forgó kedvező esetben hol is lenne hát Fodor ur a jelen pillanatban? Ugy tetszett neki: aligha ebben

a szobában. De nem gondolkozhatott sokáig a fölvetett kérdésről, mert Fodor ur folytatta:

— Brindisire pedig azért volt szükségem, mert ott lesz az egyik főállomás. Igaz, még nem mondtam önnek, hogy földalatti vasutat fogok építeni a világ körül. Mit szól ehhez a tervhez? Merész gondolat, nem igaz?

Az igazat megvallva, Balázs ép oly keveset törődött a közlekedés-ügy nagy érdekeivel, mint egy kecskepásztor, aki hónapokig ki nem mozdul a havasok közül. Aki jó óráiban a fellegek közt szárnyal, nem igen bánja, hogy embertársai delizsánszon döcögnek-e, avagy elektromos vonaton száguldanak, nyélbe ütni szennyes kis kötéseiket. A nagy anyagi érdekek, a társaságos élet óriási vívmányai hősünket hidegen hagyták.

Mindamellett a barátságos fogadtatás után, amelylyel kitüntették, kötelességének tartotta érdeklődni a kissé meglepő terv iránt.

— Az eszme bizonyára nagyszabásu — szolt, nem minden kételkedés nélkül.

— Sajnos, a megfelelő anyagi eszközök még nem állanak rendelkezésemre — jelezte Fodor ur a terv nagy nehézségét.

Balázs úgy vélte, hogy mivel e nehézség eltűnése a közel jövőben úgy sem várható, egyelőre semmi se tartja vissza Fodor urat attól, hogy megmutassa a kiadó szobát. Ehhez képest helyén valónak találta Fodor urat emlékeztetni, hogy jövetel-

nek czélja nem annyira Brindisivel, mint inkább a kérdéses szobával függ össze.

— Tehát ön csakugyan reflektál a szobára? — kérdezte Fodor ur, mintha nem akarna hinni a fülének.

Ez a kérdés kissé furcsának tünt fel Balázs előtt s megvallotta őszintén:

— Szeretnék itt lakni, ebben a házban.

— Csodálatos! — szólt a gnóm király, mélyen eltűnődve.

De azért csak átvezérelte Balázst a szomszéd helyiségbe.

— Ez az — szólt aztán olyan mozdulattal, mely nem jelenthetett egyebet, mint hogy: »Ám lásd, hogy mit csinálsz; én mosom a kezemet.«

Balázsnak szöget ütött a fejébe ez a néhány rejtelmes szó. Vajon mi bibéje lehet annak a szobának, amelybe úgy vezetik be az embereket, mint a hajdani regény-hősöket a kísértetes helyekre?! Nem vett észre rajta semmi különöset.

Elég tágas, tisztára sikált, magas szoba volt, aminőket ma már csak a régi házakban látni. A butorzatát ugyan nem lehetett fényesnek mondani, de Balázs nem tartozott az elkényeztetett emberek közé. S a sarokban elbujt, nagy mennyezetes ágy valósággal meghódította. Az első pillanatokban attól tartott, hogy a szobának nincsen külön kijárása, de Fodor felvilágosította, hogy a szemközt látható domino-koczká egyenest a lépcső-házba nyílik. Balázs meg volt elégedve.

Nemcsak hogy meg volt elégedve, el kellett ismernie, hogy amit lát, messze túlhaladja minden várakozását. A szoba csak egy ablakkal dicsekedett, de ez a régi formájú, hatalmas ablak erkély módjára kiszögellött az utcára, úgy hogy a bemélyedésében kényelmesen elfért egy kisebb íróasztal. És az ablak a sugár-utra nézett; Balázs, ahogy közelebb lépett, remegve pillantotta meg a szép Sárváryné ablakait.

(Ideje beszámolnom vele, hogy mindez 1880-ban történt, három esztendővel azelőtt, hogy Hódy Balázs egy rossz pisztolylyal fejbe durrantotta magát.)

Balázs a holdvilágos estékre gondolt, a mikor oly édes nem csinálni semmit, csak kibámulni a csendességbe s megkeresni tekintetünkkel az ezüstös fénytől csillogó üveglapot, a mely közel, nagyon közel van ahhoz, akit szeretünk. Vajon ébren van-e, vajon gondol-e ránk? Hacsak annyit is, hogy: »Szegény fiu!« A legszebb stanczák ilyenkor teremnek.

— És mennyi volna a szoba ára? — kérdezte félénken.

— Huszonöt forint — felelt fagyosan a gnómkirály.

Balázs nem volt gazdag ember; ámbár remélem, ezt nem fogja tulságos gyakran észre vétetni a türelmes olvasóval. Balázs rendes ember is volt; és megvallom, számítónak kellett lennie, hogy a szegénysége szemet ne szurjon. De valahol csak kellett laknia, s istenem, ha az ember huszonkilencz éves!...

Szó sincs róla, olcsóbban is meghúzhatta volna magát másutt. De nem így határozott. Tudtára adta Fodor urnak, hogy a föltételt elfogadja s engedelmével holnap beköltözködik.

— Micsoda, ön kibérli a szobát?! — kiáltott fel álmélkodva a gnóm.

— Ha ugyan nincs kifogása a személyem ellen.

— Hogyis ne! Ellenkezőleg, ellenkezőleg. Hanem ha ön csakugyan kibérli a szobát, az más, egészen más. Ebben az esetben a szoba ára husz forint.

— Az igazat megvallva, nem értem...

— Az igazat megvallva, azt akartam, hogy ne vegye ki a szobát. Lássa, ön nagyon tetszik nekem. Jóllehet csak néhány percz óta van szerencsém ismerni, nem hallgathatom el, hogy igen szimpatikusnak találom önt s szeretném, ha nem találkoznánk többé soha, soha. Ezért mondtam huszonöt forintot; mások sokallták a huszat is. De ha ön ragaszkodik a szobához, az más. Ebben az esetben a szoba ára husz forint. Csakhogy, gondolja meg, még nem késő, az asszony nem tud semmit. S engedje meg, hogy egy jó tanácscsal szolgáljak önnek. Fialat barátom, ha ugyan szabad így neveznem, fiatal barátom: meneküljön! Nézze, ez az ajtó nyitva: meneküljön és még csak vissza se tekintsen!

Most már Balázson volt az álmélkodás sora.

— Nézze — folytatta a jólelkü gnóm-király — ön nem tudja, mit csinál, ha beköltözködik ebbe

a lakásba. Rabbá teszi magát egész életére. Ez az asszony meg fogja rontani a fiatalságát, szerencsétlenné fogja tenni a jövőjét. Mert a ki egyszer ennek az asszonynak a közelébe került, az el van veszve. Mondok önnek valamit. Most két éve egy nagyon derék fiatal ember lakott ebben a szobában. Azt ugy elkinozta, hogy a szegény fiu búskomorságba esett és meghalt. Egy másik még rosszabbul járt; kétségbeesésében teljesen elvesztette a fejét és megházasodott. Vagy mást mondok. A konyha mellett van egy udvari szoba; ott egy európai hirü ember lakik. Tanár, zseniális férfiu. A társadalmi egyensúly törvényének nagy fölfedezője. Nézze meg azt az embert. Az nap, a mikor ide költözködött, félholtra verte a házmestert; olyan erős volt, hogy leütött volna egy bikát. Most lábujjhegyen jár és suttogva beszél. Csak azt mondom, hogy nézze meg azt az embert.

Igy figyelmeztette Maffio Orsini Gennaro kapitányt a két mankón vánszorgó, husz éves aggasztánra, hogy megmutassa neki, miképpen hat a Borgiák rettenetes mérge.

Balázs elmosolyodott.

— A ténsasszony, ugy látszik, rendes életre szoktatja a lakókat.

— Hogy rendre szoktatja őket? Meghiszem azt. Ebben a házban mindenki ugy tánczol, ahogy ő fütyöl. Lélekzeni se mer itt senki az ő engedelme nélkül. Nézzen meg engem, fiatal barátom. Ami en-

gem illet, férfias nyíltsággal vallom meg önnek, hogy még trüsszenteni se szeretek, ha az asszony jelen van. Pedig én már meg vagyok edzve. Tőlem lehet mennydörgés, zivatar, tüzes istennyila, én soha se veszem el a hideg véretem. Olyan nyugodtan vagyok itt a könyveimmel, meg a tudományos eszközeimmel, mint Arkimédes a czirkulusaival, ha nem csalódom: Szirakuza ostroma alatt.

Balázs örült, hogy más témára terelheti a beszélgetést.

— Uraságod, ugy látszik, csak a tudománynak él?

— Azaz hogy azt tenném, hogy ha lehetne. De először is, kissé elkésve léptem a tudományos pályára s első ifjuságomban sokat mulasztottam; másodsor pedig nem képzelem, mennyi akadályal kell küzdenem. Nem hisznek bennem; azt gondolják, hogy félbolond vagyok. Pedig én nem vagyok félbolond, hanem egész bolond, mert bennem zseni lakozik s a zseni, mint tetszik tudni, tisztára örült-ség. De mit a zseni, ennek a műveletlen asszonynak! Képzeld, napokig kell könyörögnöm pénzért, ha egy körzöt kell vásárolnom. Higyje el, kérem: a tudatlanság és az asszony, ez a szabad embernek a két legnagyobb ellensége. Ha e kettővel nem kell küzdenem, ma ott volnék, ahol Edison. És tudja-e, mért vettem el ezt az asszonyt? Megtetszett nekem, hogy pofon vágott, a mikor meg akartam csókolni. Ez is mutatja, hogy egész bolond vagyok.

Balázs egy kissé meg volt rőkönnyödve. Hosszabb bizonyítás nélkül is hajlandó lett volna elhinni a dolgot, de a gnóm- király olyan tiszta szemmel s olyan derüs nyugalommal nézett rá, hogy nem tudta, mit gondoljon. S embere, mintha az ő elhallgatott kételyeire akart volna megfelelni, folytatta:

— Különben bolond az egész világ, a mi abból is kitetszik, hogy az emberek megházasodnak. Fiatal barátom, egy örök életre való tanácsot adok önnek; nem bánja meg, ha hallgat a szavamra. Ne házasodjék meg soha, semmiféle körülmények között! Ne vegye el se azt, aki csókolgatja, se azt, aki pofon vágja az embert. Különbözőképpen kezdik, de mind egyformán végzik.

Balázs fogadkozott, hogy távolról sincsenek ilyes szándékai. De ezzel a kis embert nem nyugtatta meg.

— Óvakodjék az asszonytól, fiatal barátom, óvakodjék tőle, akár kicsi, akár nagy, akár öreg, akár fiatal. A nőnek mindig csak egy dolog jár a fejében: a házasság. Ha fiatal, férjhez akar menni, vagy máshoz akar férjhez menni; ha öreg, meg akarja házasítani a fiatalokat. Még a gyerektől is óvakodjék, hogyha lyány. Telepedjék le egy sereg kis lyány közé: s házasságot fognak önnel játszani. Pedig a házasság a férfinak a halála. Ó, hogyha én nem házasodtam volna meg!...

Arcza fölragyogott erre a gondolatra. Mint a kiket szent extázis fogott el, boldog tekintettel bámult

bele a semmisségbe. Vajon micsoda tündéri képek jelentek meg egyszerre, ott a plafond tájékán?!

— Tudja, ha ön csakugyan nem hallgat rám s itt marad ebben a pokolban, egyszer majd elbeszéllem önnek az élet-történetemet. Nagyon tanulságos történet; a kiknek elmondtam, mindannyian sirtak rajta s negyven napig nem néztek asszonyszemélyre. Most nem mondhatom el, mert az asszony mindjárt itt lesz, s nem lesz maradásom itthon, ha rajta ér a fecsegésen. Pedig nincs időm az utczán kóvályogni; serényen kell dolgoznom a vasut tervezetén.

— A világért sem szeretném feltartóztatni...

— Ó, kérem, rám nézve ritka szerencse, ha magamhoz hasonlókkal beszélgethetek. (Balázs meghajlott.) S ha ön szives lesz még egy pár perczre helyet foglalni, mondok egyet-mást, ami érdekelni fogja. Végre is, önnek ismernie kell azokat, a kiknél letelepedik.

Balázs már unni kezdte ezt a rendkívüli közlékenységet, de nem volt mód a szökésre.

— Tudja, én órás voltam. Kitünő munkás, akinek a dolga aranyat ért. Hogy többet ne mondjak, én találtam fel a Fodor-féle órát. Ismeri ön a Fodor-féle órát? Nem? A Fodor-féle óra másodperczekre mutatja az időt, jelzi a temperaturát, megszámlálja az ember minden lépését s ha két perczig a tenyeremben tartom, pontosan kimutatja az érütéseimet. Ezen kívül megvan az a hasonlithatatlan előnye, hogy ön egy félóráig csapkodhatja a föld-

höz, még se törik össze. Mindebből láthatja, hogy a Fodor-féle óra kész vagyon volt, csak be kellett zsebelni. S azt hiszi, meggazdagodtam belőle?

Balázs előre is igen csodálkozott a Fodor-féle óra szomorú történetén.

— Ekkor közbejött a pofon. Ez a pofon megfosztott az eszemtől. Elvettem a feleségemet, vagyis tulajdonképpen ő vett el engem. Szóval: nem kapálóztam, nem kiabáltam segítségért, hanem úgy mentem utána a paphoz, mint a birka a vágóhidra. S mi történt e házasság következtében? Bankrót, fiatal barátom, bankrót. Az asszony rábeszélte, hogy huzzuk össze magunkat, nyissunk egy kis olcsó boltot kint a Kender-utczában s ne költsek hirdetésre egy garast se. Képzeld, a tizenkilencedik században! Így persze tönkre kellett mennem. S a Fodor-féle órán, mely másnak milliókat hozott volna, eluszott négyezer forintunk. Csak az vigasztalt, hogy ebből a négyezer forintból ezer az asszonyé volt.

Hősünk arczán meglátszott, hogy a nemezist illetőleg nincs a beszélővel egy véleményen, de a Fodor-féle óra megteremtője nem ügyelt a dologra.

— S nem elég, hogy tönkrementem — folytatta — elhíresztelték, hogy a Fodor-féle óra nem ér egy fityinget. Rám fogták, hogy azért buktam meg, mert az órám a kutyának se kellett. Az ellenségeim így kezdtek beszélni: »Hát persze, ki az ördög venne órát azért, hogy a földhöz vagdalja?! A lépéseit megszámlálhatja az ember óra nélkül is, a pulzust

megméri a doktor s ha az ember didereg, a Fodor-féle kronométer nélkül is tudja, hogy hideg van. Persze, az asszony mindjárt elhitte ezeket a számárságokat, s hiába volt minden kapacitálás, fel kellett hagynom a művészetemmel.

— És azóta?

— Képzelteti, hogy azóta se pihenek. Feltaláltam egy uszó készüléket. Két tömlő az egész, de ez a két tömlő elég rá, hogy egy huszárt czakkunpakk és lovastul fenn tartson a habokban. A találmányomat be is mutattam a főhadparancsnokság embereinek s próba-uszásom megtekintésére igen előkelő szakértők jelentek meg. Sajnos, mivel az asszony nem bizott a felfedezésemben, a készülék előállításához szükséges pénzösszeg nem állott rendelkezésemre, s szégyen, gyalázat, takarékoskodnom kellett a legszükségesebb anyagokon. Ennek természetesen az lett a következése, hogy majdnem bele fulltam a Dunába; úgy fogtak ki, a propellerrel. Ezek után érteni fogja a keserőségeimet. Képzelve el Edisons, ha kénytelen lemondani a telefonról, a fonografról, mindenről a világon, néhány rongyos dollár hijján, s egy pofon miatt, amelyben, vesztére, egykor örömet talált.

Hősünk illendőnek vélte tiltakozni.

— Nem hihetem, hogy Uraságodat ellenségeinek rosszakarata és a balszerencse végképp elcsüggesztették volna. A legelső pillantásra sejtettem, hogy Uraságodban a cselekvés emberét van szerencsém

üdvözölni, s tudom, hogy az ilyeneket az akadályok csak edzik. *Sub pondere crescit palma* — ha szabad e klasszikus idézetet Uraságodra alkalmaznom.

— Ó, még nem mondtam le mindenről s a rosszakarát meg a gúny el fognak némulni, mihelyt fölépitem a vasutamat. Nem tudom, méltányolja-e ennek a nagyszabásu ötletnek a jelentőségét? Hogy visszatérjek Brindisire, ha ön Brindisibe akar menni, jelenleg az állomások egész rengetegén kell keresztül vergődnie. Az én földalatti vasutam csak a nagy állomásokon fog megállapodni s így ön már Brindisiben lesz akkor, mikor a közönséges vasut utasai még valamelyik nem messze eső vámhivatalban vesztegelnek. Mondja, kérem, nem nagyszerü ez?

Balázs ugyan nem sietett Brindisibe, hanem azért nagyon örvendett a felfedezésnek. S éppen a legnagyobb jubilálásban voltak, mikor egyszerre a hátuk mögött megszólalt a Fodorné éles hangja:

— No mi lesz? Meddig tart még ez a fecsegés? Ez az ur is okosabban tenné, ha a dolga után látna s nem hallgatná végig a te számárságaidat.

Mikor *Borgia Lukrécziában*, a Negróni hercegné lakomáján egyszerre csak szétválik a háttér függönye s a bordalt éneklő, ittas vendégek megpillantják az álorczás barátokat, akik a nekik szánt koporsókat hozzák: Maffio és társai tudvalevőleg halott-halaványan s egy pillanat alatt megöregedett arczzal merednek egymásra. Ilyenformán változott el a két férfi arcza.

Fodor megkísérlette mentegetőzni:

— Angyalom, ez az ur...

De Fodorné a szavába vágott:

— Ez az ur vagy kiveszi a szobát, vagy nem veszi. Jobban szeretem, ha nem veszi; inkább adom oda egy tisztességes öreg kisasszonynak, mint holmi léhűtőnek. A férfiak ugyanis csak azért bérelnek szobát, hogy összerongálják a butorokat. Ne is gondolja ez az ur, hogy valami nagyon kínálhatom neki a szobát. Ki nem állhatom a férfiakat, mert minden férfi gazember. Minden férfi, kivétel nélkül. A melyik nem látszik annak, az a legnagyobb gazember valamennyi között.

Hogy valamiképp ebbe az első rangosztályba ne kerüljön, Balázs olyasfélét hebegett, hogy ő egész őszintén egyike a legmegátalkodottabb gazficzkóknak s távol van tőle minden képmutatás. Különben — folytatta merész elhatározással — ha ez nem akadály, ő kivenné a szobát s nem igen zavarna több vizet, mint egy tisztos öreg kisasszony.

A helyett, hogy igent vagy nemet mondott volna, Fodorné szemügyre vette a vendéget, azzal a biztos pillantással, melylyel a piaczon a vágott libák értékéről szokott tájékozást szerezni. A szemle elég kedvezően üthetett ki, mert bár hangjának mérgeessége egyre fenyegetőbbé vált, mindjárt azzal kezdte, hogy: jó, majd meglátjuk.

— Hanem azt megmondom előre — folytatta vészjtjósló hangon — hogy nem tűrök semmiféle

garázdálkodást. Ez a lakás az én lakásom, s ide nem lép be más ember, csak az, a kinek én megengedem. Ha barátkozni akar valakivel: van itt egy tudományos ember, attól sokat tanulhat. És kapuzárás előtt minden lélek idehaza legyen; akinek ez nem tetszik: fel is út, alá is út. Azt is megmondom, hogy ha nagy mosás van s ezt a szamarat elküldöm valahová: a lakók vigyáznak a gyerekre; és ha a gyerekek baja esik, én mindenkinek kikapárom a szemét. Aki pedig csak tivornyázni akar s azért vesz lakást, hogy összerongálja a butorokat, az jobban teszi, ha mindjárt máshová megy. Már most: ha tetszik, jó; ha nem, az is jó. Én nem árulok zsákban macskát semmi emberfia kedvéért.

Fodor vigan hunyorgatott a háta megett, mintha azt szerette volna mondani:

— Ugy-e, hogy igazam volt? Jeles asszony ez, majd meg fogja látni.

De Fodorné hirtelen arra fordult s a gnóm egyszerre olyan komoly lett, mint egy temetés-rendező.

— Ezzel a pimaszszal pedig ne sokat társalogjon, ha kedves az ideje. Mindig milliókkal dobálózik és nem tud megkeresni egy vörös garast.

Fodor szégyenkezve somfordált vissza a másik szobába. Leült a glóbusz mellé és keresztbe fonva törpe karjait, nézte Brindisit, ahogy egy köszvényes, penzionált vén admirális nézi az óczeánt...

Balázs ígerte jóakarátját s fogadkozott, hogy a ténsasszony kívánságairól soha se fog megfelejt-

kezni. Megemlítette, hogy a tivornyázásban mindig mértéket szokott tartani s hogy magán-viszonyainál fogva nem kedveli a nagyobb társaságokat.

Ezzel a beköszöntővel Fodorné annyira meg volt elégedve, hogy jónak látta Balázst kissé helyre vigasztalni.

— Azért én nagyon jó asszony vagyok, ne féljen. Ritka jó asszony, érti? Olyan jó asszony, hogy ezért mindig dühös vagyok magamra.

Csakhogy ezeket a biztató igéket oly fenyegető hangon mondta, hogy a kredenczben az összes tárgyék megremegtek s Balázs csontjaiban megfagyott a velő.

Mindamellett hősünk nem oldott kereket, hanem másnap este beköltözködött a bukott órás kiadó szobájába. S alig rendezkedett el, máris meg kellett kötnie azt az ismeretséget, melyet számára Fodorné jelölt ki.

A Fodorné lakói társaság dolgában nem igen voltak elkényeztetve. A társadalmi egyensúly törvényének nagy fölfedezője egész nap oly izgalommal várta Balázst, mint a milyennel junius elején a fürdőhelyek Robinsonjai lesik az ujonnan érkező vendégeket. S mikor észrevette, hogy az új lakó a névjegyét szegezi ki az ajtajára, nem türtőztette magát tovább, hanem lecsapott prédájára.

— Kedves uram, mivel én is a házhoz tartozom, remélem, meg fogja engedni...

A társadalmi filozóf apró, hunyorgó szemü,

mód felett nyájas, tömzsi emberke volt, aki selypesen beszélt, mint a kövér nyelvűek, s lassan, vontatottan, mint akik szeretik magukat hallani.

— Ez verte volna meg a házmestert? — álmélkodott magában Balázs.

Fodor már ekkor elmesélte neki, hogy a filozófnak három eleven felesége szaladgál a világban, ami persze csak úgy történhetett, hogy a szóban forgó hölgyek közül kettő annak rendje és módja szerint elvált tőle, míg a harmadik egyszerűen a faképnél hagyta házasságuk negyedik hónapjában. Ez a tapasztalatokban gazdag mult, úgy látszik, nem nagyon bántotta az európai hírü tudóst; kedélyén legalább nem hagyott nyomot.

Különben sokkal inkább el volt foglalva a teóriájával, sem hogy ez a kellemetlen mult valami sűrűn kísérthette volna. A társadalmi egyensúly törvénye annyira izgatta, hogy utoljára kiszorított a fejéből minden más, vidám vagy nem vidám gondolatot.

— Az éj és a nap váltakozása — magyarázta Balázsnek — ez a *természeti* egyensúly. Mit gondol, ha egyszer a nap nem akarna lemenni?!... Megbomlanék az egész világ; a Siriustól kezdve le egészen az utolsó ázalagig, egy roppant csődbe jutna az egész világ-egyetem. A jó és a rossz váltakozása, a morális erők és az állati ösztönök örök küzdelme pedig: az *erkölcsi* egyensúly. Mondja, kérem, mi lenne akkor, ha csupa angyalokból állna a világ?! Képzelve el, hogy a hordár angyal, a

fináncz angyal, a végrehajtó angyal. Elküldene ön egy angyalt a zálogházba?! No, ugy-e? A természeti és az erkölcsi egyensúlylyal tehát tisztában volnánk. Komplikáljuk e kettőt: s megkapjuk a *társadalmi* egyensúlyt. Ez a világ a nagy tömegek erőinek és rossz ösztöneinek folytonos, pihenés nélkülváló, általános küzdelme; ameddig e küzdelem tart, addig áll a világ. Mi a társadalmi élet? Szüntelen váltakozása az ideális eszmék és a reális eszmék egymást követő uralmának. Hol az ideál van felül, hol a reális irányzat; egyszer a whig-ek, másszor a tory-ak. Mikor a realitás van a kormányon, az idealizmus megindítja s győzelemre juttatja az ellenakciót; s ha az ideális eszme győzött, nehogy bekövetkezzék a tespedés korszaka, a realizmus mozogni kezd, harczol és végre győzedelmeskedik. Kérem, fusson végig a világ-történelmen; s nézze, mily rendszerben váltakoznak a tömeg-uralom s a kevesek-uralma. Mi a ma? Ellentéte a tegnaphoz. S mi a holnap? Ellentéte a mánahoz. A jelen az, ami a multkor nem volt; a jövő: az, ami ma nincs, hanem volt tegnap, szerdán, hétfőn, szombaton. Azt hiszem, mindez elég világos. Vegyük például a linczi békekötést...

A társadalmi egyensúly törvényének fölfedezője mindent megfejtett, mindent kimagyarázott kedves teóriájával. Olyan volt ez a teória, mint az az elmés-amerikai készülék, mely egyszerre: bot, legyező, ernyő, kés és szivarvágó.

— Vagy vegyük például Spartacus lázadását...

Bizonyára, egész Közép-Európában nem találkozott ember, aki jobban visszaélt volna a világtörténelemmel, mint a társadalmi egyensúly törvényének fölfedezője. Ha valaki sokáig hallgatta, nem gondolhatott egyebet, mint hogy a fenicziaiaktól kezdve egészen az akadémia legutolsó közgyűléséig, minden a világon egyes-egyedül azért történt, hogy a társadalmi egyensúly törvényéhez a legcsekélyebb kötség se férhessen.

Balázs eleinte meghökkenve nézett a nyugodtan és megfontoltan beszélő kopasz emberkére. De udvariassága és kellemes formái megnyugtatták.

És vacsora után, mikor Fodor is, Udvarhelyi ur is, újra beállítottak hozzá, már érdeklődve hallgatta a feltaláló és a filozóf vitatkozását. E vitatkozás során Fodor kijelentette, hogy felhagy a földalatti vasut tervével, mert holnaptól fogva minden idejére szüksége lesz, hogy megcsinálja egy új léghajónak a konstrukcióját, a mely léghajó, ugy formájában, mint mechanizmusában, a madár alkotásának lesz hűségese mása.

Balázs szinte szédült. Új barátai oly könnyedén dobálóztak a legsúlyosabb ideákkal, hogy nem nézhetett rájuk respektus nélkül. Ötleteik bősége, a rugalmasság, melylyel némely apró ellenmondásokon túl tették magukat s az a biztonság, melylyel az egyetemes históriát s az egész világért kezelték, kivételesen impozánsnak tünt fel előtte. De nemcsak szédült: okult is, a hogy Fodorné megjósolta. Mert

Udvarhelyi ur mindig fölért egy világtörténeti kompendiummal s ezenkívül a Meyer-féle lexikon egy zsebkiadásával.

Egy hét multán tisztában volt vele, hogy a sors két rokon lelket vezetett utjába.

Kölcsönös bizalmasságuk gyorsan növekedett. Kevéssel ezután Balázs tea-estélyt rendezett új barátaival, felolvasta nekik legtitokzatosabb, legnehezebben érthető versét, azt a verset, mely a *Spleen* egyik gyöngye s melynek hangulatos, misztikus czime: *Ululu Laia*.

Ettől a naptól fogva bizonyos volt, hogy Balázs a Fodor-családnál fog élni és meghalni.



### III.

## EGY KICSI PONT A LÁTÓHATÁRON.

Az ember néha szép nyugodtan, egyenesen és mozdulatlanul fekszik az ágyában, s mindamellett szentül meg van győződve róla, hogy széleseben kering egy ismeretlen középpont körül, a szobával, a butorokkal, a székrerakott ruhadarabokkal és a fali órával egyetemben, mely szomoruan tiktakkozik ehhez a kalandhoz. Ebben a lelkiállapotban a leg-tarkább képek váltakoznak az ember előtt: ismeretlen bibornokok, akik velünk együtt forognak, dühösen kiabálnak reánk s mi nem értjük a beszédjüket, lokomotivek vágatnak rajtunk keresztül, oly gyors egymásutánban, mintha ágyunk volna a legkedvesebb séta-helyök, pióczák másznak a testünkön és mi hiába igyekezünk szabadulni tőlük, veszett kutyák vesznek üzőbe s torkunkon elakad a segítségkiáltás, a torony tetején találjuk magunkat s nem leljük meg a levezető utat, fájdalmasan tapasztaljuk, hogy egy ur ágyugolyókat vagdos a fejünkhöz, s mikor a fejünkhöz kapunk, rémülten vesszük

észre, hogy a fejünket elvesztettük valahol, ellenben helyette egy luftballon ül a nyakunkon...

Nem sokkal azután, hogy itt akarta hagyni e siralomvölgyet, Balázs bekötött fejjel pihent vánkósán, és sorra látta ezeket az ismert képeket. Fel-felriadt, s ijedten tekintgetett szét a szobában, de nem látott, és nem is hallott semmit. Hiába hallgatózott és meresztgette a szemét; vak volt és süket. Majd újra elszenderedett.

Azt álmodta, hogy egy ismeretlen temetőben sétál, szép, virágos sírok között. Naplemente után lehetett az idő, s ez a temető olyan végtelenül szomorú volt.

Egyszerre egy kriptát pillantott meg, barátságos, nyitott ablaku kriptát, melyet vadrózsák környeztek. A kriptának az ajtaja is nyitva volt; bement.

A hogy bement, az ajtó becsapódott utána; kinézett az ablakon, s nem ismert rá a temetőre. Most már nem szomorú volt a táj, hanem félelmetes.

Valami végtelen szorongás fogta el. Ki akart menni; de az ajtó nem nyílt. Az ablak felé fordult, de ekkor valami rejtelmes zúgás támadt, s rémületében nem mert megmozdulni.

S mialatt az ajtót döngette, azalatt a kriptabelseje elváltozott. Észrevette, hogy — különös! — az ablakkal szemben egy kályha áll.

A rejtelmes zúgás pedig növekedett s már egész közlelről hallatszott.

Ebben a pillanatban megnyílt a kályha ajtaja s hogy, hogy nem, egy fehér ruhás, szőke kis lány

lebbent ki a kályhából. Vállán porköpönyeg volt, s barátságosan nézett Balázusra.

A szájához tette az ujját s intett Balázsnak, hogy csendesen legyen. Majd kinyitotta az ablak másik szárnyát is s rámutatott a sötét sarokra.

Balázs megértette, hogy oda kell rejtőznie.

Éppen ideje volt, hogy elrejtőzzék. A szőke kis lány eltűnt s a kriptán vad szélforgatag süvöltött keresztül. A kályha ajtaja felcsattant s rejtekéből titokzatos, seprünyélen lovagló alakok rohantak elő, pipaszár testü szörnyek, a kiknek nem volt fejük, csak kalapjuk. Ezek őt keresik.

A szörnyek keresztül vágattak a kriptán s kilovagoltak az ablakon. Most már nem félt. Tudta, hogy nem fogják megtalálni, mert a kis lány elrejtette.

És csakugyan, a zúgás elhallgatott; a kísértetek elvonultak.

A kis leány pedig bemosolygott az ablakon, a vadrózsák közül, mintha azt mondta volna:

— Ugy-e, hogy kijátszottuk őket?!

Aztán fölemelte kis varázs-pálczáját, a kripta ajtaja megnyílt magától s Balázs virágos rétre lépett. A temető eltűnt. A messzeségből egy tó ezüstje csilámlott elő, majd úgy tetszett neki, hogy a tavon paloták ringanak. Egyszerre valami különös hangot hallott... igen, ez egy kocsi dübörgése. Fölébredt.

Az álmoképek eltűntek, de a kis lány ott ült az ágya mellett.

Balázs megkönnyebbülten lélezett fel. Letörülte arczáról a veritéket, s fölemelkedett ágyában, már a mennyire birt.

— Elmentek a rémek? — kérdezte suttogva.

A két fogsora összevaczogott, tekintete zavaros volt, s látszott rajta, hogy még csak félig van magánál.

A kis leány nem értette, miféle rémekről beszél.

Fölugrott a székéről, ahol előbb mozdulatlanul ült, mint jó kis gyerekek az iskolában, közelebb hajlott a beteghez, s aggodalmasan kérdezősködött:

— Behivjam a mamát?

De Balázs már nem hallotta. Egy másvilági forgószél ismét magával ragadta silány öntudatát, s visszavitte a sötét, örülten keringő kaoszba.

A kaoszból most már másféle szörnyek bontakoztak ki. Viziló, amely villámokat tüszögött; veszett farkasok, amelyek folyvást a sarkában voltak s rá ugráltak, hogy elharapják a torkát; és skorpiók, amelyeket nem tudott lerugdalni magáról.

Eszeveszetten futott álmában: a lélezete elállt, szive a réműlettől vadul dobogott, s a lábát egyre nehezebbnek érezte. Végre elbukott, s átadta magát a teljes öntudatlanság első, édes öleléseinek. Majd hűs áram csapta meg az arczát; egy sirdombon feküdt, felette égi békében fénylett a hold, s a fehér márvány sirkövek arany-szemeikkel szemrehányóan meredtek rá.

Megismerte a szomorú temetőt, amelyet előbb látott.

Egyszerre úgy tetszett neki, mintha sok, sok idő mult volna el valami névtelen, rettenetes dolog óta, s ő ezalatt, nyomorultul, nem gondolt volna egyébbel, csak hitvány énjével. A szive összefacsarodott; szeretett volna sirni, de nem tudott.

Ekkor, mintha egy puha kis kéz megsimitotta volna forró homlokát. A kis leány volt, aki intett neki, hogy keljen fel és kövesse.

De a sirdomb nem eresztette. Magához szítta erőtlen testét s a kinosan fölemelt kar visszahanyatlott.

Még egy utolsó erőfeszítést tett. Azt hitte, hogy meg kell halnia. De nem halt meg, hanem újra föl-ébredt.

És most már egészen természetesnek találta, hogy a kis leány ott ül az ágya mellett.

— Nem akarok visszamenni a temetőbe — hebegte, amint megpillantotta. — Csak a temetőbe ne!... Nem akarok a temetőbe...

A kis leány úgy nézett rá, mint egy ijedt mókus. Alig volt hét esztendő, s azelőtt soha se látott beteget.

De ha szorongott is egy kicsit, megmoczczanni nem mert a beteg ágya mellől.

A beteg makacskodott.

— A rémek nem mentek el; ott bujkálnak a temetőben. Nem akarok visszamenni a temetőbe.

— Behivjam a mamát? — szólalt meg a kis leány félenken.

Még nem volt egyéb mondani valója.

De Balázs nem hallotta. Szempillái le-lecsukódtak, s a hogy újra meg újra rájött az aléltság, fantasztikus alakok szárny-csapását érezte a homloka körül.

Önök bizonyára méltóztattak észre venni s én nem is tagadom, hogy hősünk fent idézett szavaiban kevés volt az értelem, ellenben annál több a következetlenség, világos jeléül annak, hogy amikor egy-egy perczre ébren volt, álmoképei tovább foglalkoztatták, s ezek az álmoképek összefolytak előtte. De mikor valakinek a feje úgy össze-vissza van varrva, mint egy kínai krepp látogató-ruha, s mikor az ember a koponyáját összetákoló bandage-októl nem sokkal lát többet a világból, mint egy két napos borz, azt hiszem, számot tarthat némi elnézésre.

Különben, ne tessék azt képzelni, hogy mindez csak egy jámbor versfaragóval eshetett meg, s helyében az angol testőrség egy fránya gárdatisztje nyugodtan cigarettázott volna hetyke uniformisában. A vas-emberekről szóló legenda csak mese; a legvidámabb krakélereknek is vannak gyöngé óráik; és Richard gróf, a soha se félő, méltóztassék elhinni, maga is megilletődött egy pillanatra, amikor a halott karja egyszerre csak torkon ragadta.

A mi Balázst illeti, akit ez alkalommal lehetetlen hősünknek mondanom, Balázs mentségére tehát meg kell jegyezmem, hogy a köznapi életben nem árult el hasonló gyöngeségeket. Meglehetősen méltóságos tartású ur volt, aki már csak a hivatása iránti

tiszteletből sem szaladt volna meg semmiféle verekedésből. Nyugodt föllépése és hidegvére koronkint imponáltak is, s ha elárulom, hogy inkább csak elvből, mint természettől volt bátor, ez a mi titkunk marad; a nagyvilág, barátai és ellenségei, nem tudtak s nem fognak tudni róla.

Csakhogy azok a tökéletes gentleman-ek, akiknek a lelke is oly keményre van vasalva, mint gyönyörű ingpánczélok, azok az impekkábilis regényhősök, akik mindig, minden körülmény között megőrzik parfüm-nel beitatott flegmájokat, s hidegen nyujtják át vizit-kártyáikat a kisérteteknek, avagy órákig antichambriroztatják a kőszobor-vendéget, hogy aztán felséges grandezzával kínáljanak neki helyet a causeuse-ön; ezek a tökéletes hősök kevesebben vannak, mint a regényekből gondolná az ember s legpompásabb példányaikban sem emelkednek felül minden kritikán.

Megszoktuk azt képzelni, hogy a gyermek idő múltán átváltozik s ember lesz belőle, ember, akiben nyoma sincs az egykori gyámoltalan lénynek. Ez az elő-ítélet épp olyan hamis mint a többi. A gyermek nem vész el az emberből soha; csak elrejtőzik benne. A viszontagságok, az idő, a védekezés szüksége kérget növesztenek könnyen sebezhető, érzékeny bőre körül, amint hogy a jóságos természet karmokkal, szőrmezzel vagy szárnyakkal látja el az állatokat, hogy meg tudják állni helyöket az éghajlat és az időjárás véletlen változásai közepett, meg a többi

állatokkal szemben. A kit meglett embernek mondunk : az a gyermek — állig fegyverben ; ugyanaz a siránkozó kis teremtés, aki volt, aki azonban megtanulta, hogyan takarja el s hogyan védje a gyöngeségeit. Ha módodban van megkapargatni atyuskát, megtalálod a nyomorult kis kozákot, akinek szakálla és dsidája nőtt, de azért féreg maradt, és legeslegbelül féreg módjára retteg, mikor szemben találja magát a roppant Bizonytalansággal.

Ha tehát önök úgy találják, hogy Balázs félt és ostobaságokat beszélt : legyenek kegyesek elismerni, hogy ez előfordul a legjobb családokban is.

A kis lány tágra nyílt szemmel bámult rá. Egy nyitott könyv hevert kis térdein, de nem nézett belé. Oly különös, oly titokzatos s oly megriasztó volt, a mit látott, hogy egy más, csodálatos világ sejtelmei fogták el. Leánygyermek volt : érdeklődött még a halál iránt is.

Bizonyára jobban szeretett volna odakünn lenni. A nyitott ablakon keresztül hallotta az utcza tarka zsváját, s egy szemtelen napsugár oly hivo-gatóan tánczolt előtte a padlón! . . . A tágas, piszkos, nagy udvarra gondolt, a hol kis czimborái alighanem vigan keringenek a gyapjuzsákok mellett. Azt hitte, hogy hallja őket, a mint körben éneklik :

Lieber Herr von Kohn,  
Lieber Herr von Kohn,  
Lieber Herr von Ko-o-o-ohn . . .

De nem jutott eszébe, hogy megszökjék, s maga is beálljon a Ko-o-o-ohn ur colonne-jába. A Fodorné háznépe jól volt nevelve, s a mit egyszer Fodorné megmondott, az ellen nem lehetett feljebbezni semmiféle instancziához.

Koronkint, a mikor a beteg fészkelődött, nyugtalanság fogta el. Valami megnevezhetlentől tartott, maga se tudta mitől. S már-már közel volt hozzá, hogy rémülten acsarkodjék az anyja után, midőn egy-egy mély lélekzet hangja újra lecsendesítette pihegő kis szívét.

És gyermeki lelke megzavarodva bámult bele a mennyezetes ágy titokzatos homályosságába. Még nem tudta, hogy micsoda az élet, s mégis szorongott, mint a madarak a viharban. A halál nagy misztériuma csapott feléje a gyűrött párnák közül.

Csend volt, s a gyermek nem moczczant. Csak a két nagy fekete szeme égett, mint őrtűz ég a sötét, végtelen pusztaságban.

Egyszerre a beteg fölvetette rá tekintetét s megszólalt:

— Kicsoda maga?

— Én... én a lánya vagyok a mamának — felelt a gyermek meglepetten.

— És kicsoda a mama? Hol van a mama?

— A mama kinn van a konyhában, mert a Czili sir.

A beteg nem okosodott ki ezekből a feleletekből.

— És maga, maga mit csinál itt?

— A mama azt mondta, hogy itt maradjak, és ha viz kell, adjak vizet.

— Mást nem mondott a mama?

— Azt mondta, hívjam be, ha kell.

— Hát hogy hívják magát?

— Ella. Fodor Ella.

— Fodor... Fodor... Nem emlékszem.

A gyermek nem mert felelni.

A beteg csodálkozva nézte s erőltetni kezdte az emlékezetét:

— Fodor... Fodor... A Fodor-féle óra...

— Igen, igen — erősítette a kis lány.

Végre, nagy nehezen, Balázs észbe kapott.

— Tudom már. Az ott az én székem... erre van az ablak, s az ott a Fodor-féle óra.

Nagyra volt vele, hogy sikerült maga elé képzelnie meghitt barátját s tovább kérdezősködött:

— Régen fekszem már itten?

— Régen.

— Van már egy napja?

— Van már talán egy hónapja is.

— És mért? Beteg vagyok?

— Igen.

— Mért vagyok beteg?

— Mert nagyon fáj a feje.

Aztán mind a ketten elhallgattak. Balázs nem tudott hova lenni a csodálkozástól. Mindez ujság volt előtte.

S egy darabig gyanakodva nézett a kis lánvra. Vajon igazat beszél-e?

Majd újra megszólalt:

— Mi van az ölében?

— Egy könyv.

— Milyen könyv? Mesés könyv?

— Igen. A *Csizmás kandur*.

— Szép a *Csizmás kandur*?

— Ó, nagyon szép.

— Mesélje el nekem. Én nagyon szeretem a meséket.

A kis lány engedelmeskedett. Ugy szoktatták, hogy ne legyen más gondolata, mint: szót fogadni.

És ijedten, az első lámpa-láz mondhatatlan szorongásai közepette, kezdett hozzá:

— Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy molnár. Annak volt három fia, és egy malma, és egy szamara, és egy kandúr-macskája. És meghalt. És azt mondta a három fiúnak: »Nektek hagyom a malmot, a szamarat és a kandúrt.«

Az elbeszélés tulajdonképpen alig állott egyébből, mint az *ésnek*, ennek a barátságos kötőszócskának, fölötte gyakori ismétléséből. Kénytelen vagyok megvallani, hogy a logika a sötét középkor óta csak igen ritkán szenvedett nagyobb rövidséget, mint regényem hősnőjének szóban forgó debut-je alkalmával.

Balázs nem tudott utána ugrálni a kis lány szárnyas fantáziájának. Olyanformán volt, mint a

Hamupipőke, akinek a lencse-szemektől külön kellett választania a borsó-szemeket; nagy erőfeszítéseket tett, hogy a temérdek ésből kiböngészsze magát a mesét.

De ez a feladat tulságosan nagy munka volt az ő szegény fejének. Belezavarodott a váratlan »azután«-okba s eltévedt a közbevetett mondatok rengetegében.

Azt még sikerült megértenie, hogy a molnár legkisebbik fia, akit örökség fejében a kandúrral fizettek ki, nagy bűnnek eresztette a fejét, jeléül, hogy a pénz, hiába, pénz volt, már talán a paradicsomban is. De a kandúr politikájának már nem tudott a mélyére látni. Ha a kandúr nyulat akart fogni, a két zsák káposztát csak helyeselni lehetett; megmagyarázható volt: a vadásztáska is, de mire kellett a kandúrnak a csizma?!

A kandúrnak bizonyára pusztán hiúságból kellett a csizma; a legzseniálisabb lények se tökéletesek. De a Balázs elméje fáradt vala s ettől fogva már nem igen tudott a kandúrral lépést tartani.

A beszélőre tudvalevőleg a hallgatóság épp úgy hatni szokott, mint megfordítva. Tüzelik avagy elcsüggesztik egymást. A jelen esetben másképpen történt. Ha a hallgató figyelme bágyadt, viszont a mesélő neki bátorodott. Lassankint bele élte magát abba a napsugaras, rejtelmekkel teli, gyors átváltozásokban gazdag világba, mely a külvárosi bérház sötét, szennyes kis udvarában oly bűvös-bájosnak tünt fel előtte.

Önök ismerik a *Csizmás kandur* mód nélkül erkölcstelen meséjét. A csizmás kandur a szédelgők ősapja; a Panama egy antediluviális hőse, aki mindenre képes, csakhogy miniszterré legyen. Holtnak tettei magát, s megfojtja az ártatlan nyulakat, rideg stréberségből, pusztán azért, hogy kellemetes lehessen a királynak, aki, úgy látszik, csak nagy ritkán jutott nyulpecsenyéhez; majd hitelügyleti szédelgésre adja magát, s különböző fenyegetésekkel rábirja a parasztokat, hogy az egész tájékot a gazdája birtokának mondják a király előtt; végül furfangosan kieszelt rablógyilkossággal hatalmába kerítvén az óriás kastélyát, ünnepélyekkel kápráztatja el és fonja be a királyt, akár Law vagy Fouqué. S mind e gaztettek jutalmául: ura, az ál Karabás gróf, elveszi a király-kisasszonyt, ő maga pedig miniszterré lesz, a mi, vélekedjünk a miniszterségről bármiképpen, egy macskának bizonyára szép carriére.

Mondom, mód nélkül erkölcstelen történet ez. De, jóllehet erkölcstelen, fölötte tanulságos. Megtanulhatjuk belőle, hogy a varázslatok idejében is csak akkor vihette az ember valamire, ha jó partit csinált.

A mesemondó azonban máskép ítélte meg az esetet, s látni való volt, hogy a kandur feltalálása és lélekjelenléte imponálnak neki. A győztessel érzett, s nem a legyőzöttekkel. A leány-gyermek hét esztendőskorában már hölgy, ha még olyan parányi is; a gyöngeséggel szemben a legjobb női léleknek a

mélyén is találhatsz valami hideg kegyetlenséget, amely alapjában örökkön megérthetetlen marad előtted. Mária teljes volt minden malaszttal; de a világ ma se volna megváltva, ha az emberré vált isten földi hüvelyében nem férfisziv dobog.

Balázs már alig értett valamit a meséből. Lelkének kapui lassankint becsukódtak, s a gyermek szavai megértetlenül koppantak vissza koponyájáról, mely megvíhatatlan volt, mint egy jól elzárt, puszta, elhagyott vár. De egyszerre a zárok felpattantak; egy pár hang utat talált az alvó lélek kastélyába, s a beteg meglepetten nyitotta fel szemét.

A kis leány ott tartott, ahol a király kifejezi a kandur előtt, mily kellemesen lepte meg őt a Karabás gróf gyöngéd figyelme.

— Ah, Karabás gróf pompás gavallér! Biztosítom őt nagy kegyemről.

Ezt a pár szót a kis lány olyan hamiskás-gráciával mondta, a szemében annyi kópéság nevetett, hancokskája oly telidesteli volt illedelmesen visszafojtott vidámsággal, hogy Balázs nem ismert rá.

És most nézte meg először.

Vékony, madár-csontu, városi gyerek volt, akinek arcszíne három generáció szomorú történetéről beszélt. Tulajdonképpen csak két nagy fekete szem, mely csudálkozva nézett ebbe a furcsa világba, ahol minden oly ujdonatuj, s minden oly érdekes.

Ebben a két nagy fekete szemben rendesen nem volt egyéb, csak temérdek kíváncsiság. De,

lám, tudtak azok sugározni is. S Balázs, új életének első világos pillanatában, fölfedezte, hogy a kis leány bájos. A csizmás kandur története hirtelen megszakadt. A mesemondó ott hagyta szegényt az óriás dolgozó-szobájában.

— És aztán? — sürgette Balázs a folytatást.

— Aztán nem tudom. Még nem olvastam tovább.

— Pedig a vége, az lehet még csak a legszebb.

— Majd megkeresem a könyvben, ahol elhagytuk.

— Igen, keresse meg, és olvassa fenszóval.

A felolvasás már valamivel lassabban haladt előre, mint az elbeszélés. A nagy betűk helyenkint kinos zavarokat idéztek elő, s a kandur, mikor a legjobban kellett volna sietnie, ott rekedt valahol a kaland kellős közepében.

Balázs pedig még olyanformán volt, mint a részeg ember. A kábultság minduntalan elfogta, s kétszer is elszenderedett. Majd ismét felriadt, s mialatt kétségbeesett erőfeszítéseket tett, hogy a felolvasót követhesse, a legtarkább gondolatok ugráltak a fejében.

A részeg embert a szeszmergezésnek mindjárt az első stádiumában főképpen arról lehet megismerni, hogy a legkülönbözőbb jelenségek szeszélyes összevetéséből, csudálatos merészséggel következtet általános törvényekre, melyeket a józanság fölötté kétkedve fogad. A részeg és a kába előtt nincs megérthetetlen; megtalálja az összefüggést a legmesszibb

eső tünemények között, s tisztán látja az élet rejtelmességeit, legalább egy-egy pillanatra.

S Balázsnak úgy tetszett, hogy mikor fel-felocsúdik a fél öntudatlanságból, melyből csak egy-egy perczre volt feltámadása, madártávlatból ugyan s kicsinyben, de világosan látja az Életet minden nyomoruságával egyetemben.

— Micsoda hitványság: élni! — kergetőztek fejében a karakán ideák — tűrni a természet kegyetlenkedéseit, a mások igazságtalanságát, s azokat az apró megaláztatásokat, amelyeket nem kerülhetnek el a legnagyobbak sem... Micsoda hitványság dolgozni, verejtékezni, élni semmiért, azért, hogy egy temetkezési vállalat szép tiszta jövedelemmel zárja a számadásait! Élni azért, hogy csak keveset fázzunk, s ne szükölködjünk lábbeliben! S mi kárpótlásunk van mindezért a nyomoruságokért? A szerelem? Mi a szerelem? A jobbik esetben: nélkülözés, a rosszabbik esetben: silány megszokás. Vagy az, hogy gyermekeink születnek? Ugyan szép öröm; járnunk azzal a tudattal, hogy ezek a szánandó kis lények nem kérték tőlünk az életet, s minden órában, minden perczben látni az arczukon, hogy rosszul táplálkoznak! Szegény kis leány!

Aztán nem gondolt többé semmire: elaludt.

Másnap rossz napja volt. A rémek egyre a sarkában voltak, s ha egy pár perczre vissza-visszatért szegényes, megviselt öntudata, azt a végtelen lankadtságot érezte, mely a nagy orgiák után fogja el az embert.

De kábultságában néhányszor úgy tetszett neki, mintha újra hallaná:

— Ah, Karabás gróf pompás gavallér! Biztosítom őt nagy kegyemről.

S ez a képzelődés, nem tudta miért, kissé megvigasztalta.

... Mikor pediglen vagy félesztendő multával ismét emberszámba ment, törte a fejét, mi módon fejezhetné ki háláját kis ápolója iránt, aki heteken keresztül üldögélt az ágya mellett s ezenközben újra megismertette őt a mesevilág örömeivel.

Valami nagyon szép emlékre gondolt s hosszas tünődések után abban állapodott meg, hogy neki fogja ajánlani, az egész világ és az egész utókor előtt neki fogja ajánlani költeményei legszebbikét: az *Ululu Laia*-at.

De azután eszébe jutott a mese a szegény vargáról, aki a kis lányának karácsonyra egy kis piros csizmát csinált remekbe, mivel hogy egyéb nem telhetett tőle. Mire az ajándék, amelynek a kitüntetett nem veheti hasznát?!

Elszégyelte magát s lemondott a tervéről. Lassankint azután bele nyugodott a gondolatba, hogy Fodor Ella kisasszonynak örökkön adósa fog maradni.

De nem úgy történt.



#### IV.

### VERCINGETORIX.

Kevéssel a mi Urunk Jézus Krisztus születése előtt, egy bizonyos Vercingetorix igen sok kellemetlenséget szerzett Julius Caesarnak. Ő szervezte ugyanis a nemzeti ellenállást, melylyel a hóditó Róma Galliában találkozott; s ő volt az a kemény dió, mely a legjobban próbára tette az ó-kor Napoleonjának csodálatos éhségü fogait. Vercingetorixnak sokba került ez a világ-históriai nevezetesség; néhány csatavesztés után rablánczra fűzték, élére állították a fogoly-seregnek, mely a győztes diadal-szeķerét követte s aztán kivégezték.

Ugyanez a Vercingetorix, vagy helyesebben szólva: Celtillonatus (mert a Vercingetorix név csak fővezéri rangját jelentette) sokkal később, nevezetesen Krisztus után 1889-től 1892-ig, épp annyi álmatlan éjszakát szerzett Hódy Balázsnak, mint hajdan Julius Caesarnak.

Hódy Balázs ugyanis lelkének minden erejével rajta volt, hogy a gallus törzsfők eme legjelesebbikét először is: bele szorítsa öt felvonásba, azután pedig

kifejtse négyezer sor szépen hangzó versben. Ez pedig bizonyára nagyobb munka volt Gallia meghódításánál.

A nagy mű, mint említettem, három évig tartott. Hogy mért ilyen sokáig, megmagyarázzák a következők. Balázs minden felvonást kétszer-háromszor dolgozott át, s háromszor kezdte újra írni az egészet. Vercingetorix irodalmi monumentuma tehát körülbelül negyven felvonás sirhalmán emelkedett.

A három átdolgozást három különböző színház mintegy nyolczszor-kilencszer utasította vissza; négy-szer elfogadták a darabot, oly föltétellel, hogy a szerző írja át egyik vagy másik felvonást. Hol a végét, hol az elejét, hol a közepét kellett megváltoztatnia; s egyszer ki kellett küszöbölnie majdnem összes főalakjait. E kívánságokhoz képest, Vercingetorix átélt mindent, a mit embernek csak átélnie adatott. Visszautasította Caesar nejének, Pompejának szerelmét s midőn már-már legyőzte Caesart, a boszuálló Pompeja karja érte utól; majd elcsábította Pompeját, s ekkor a féltékeny Cambra, elhagyott menyasszonya, vesztette el. Hol győzött, hol legyőzték; hol meghalt a tragédia végén, hol pedig meg-nősült és gyermekeket hagyott hátra. Meghalt a kinpadon, elpusztult méreg által, szivét keresztüljárták a római lándzsák, majd kardjába dőlt a maga jószántából. Mindent megkóstolt, a mi földi kín s öröm; csak a szinpadra, ah a szinpadra, nem juthatott el soha!

Önök azt fogják kérdezni: mi köze volt Hódy Baláznak ehhez az oly régen elhunyt, s különben tiszteletre méltó gallus törzsfőhöz, hogy ily javithatatlan makacssággal ragaszkodott hozzá?! A színházaknál pedig azt kérdezték: »Mi a kő ütött hozzá ehhez az emberhez, hogy nem hagy békét Franciaország előidőinek, melyek mai napság már oly csöndesen viselik magukat, s nem vétnek a légynek se?!«

Sajnos, ezekre a kérdésekre nem tudok felelni. Hogy mi vonzotta hősünket a Vercingetorix ködös alakjához ellenállhatatlan erővel: ez ama titkok közé tartozik, melyeket az alkotó lélek magával visz a sirba. Talán gondolatában az az alak, akit munkájában Vercingetorixnak nevezett, tulajdonképpen ő maga volt, Hódy Balázs; egy ismeretlen Hódy Balázs, akit nagy energiájának s méltó büszkeségének pompás teljességében mi nem láthattunk soha, de akit ő felfedezett szive rejtekén. A tragédia hatalmas legénye, ez a telivér ifju barbár, aki csak azért éli végig Rómában a műveltség fényűzésében duskálkodók elegáns, kicsapongó életét, hogy aztán tapasztaltabb szemmel, de a régi barbár erővel védelmezhesse népének szabadságát, így, messziről nézve, nem igen hasonlított ugyan ahhoz a kopott czilinderben járó, nélkülözésekből táplálkozó, szerény figurához, aki a Rózsa-utcza tájékán Hódy Balázs néven volt ismeretes, de ki láthat be a lélek mélységeibe?! Ki tudja, minő érzéseket találnak néha a lelkükben azok a jám-

bor megjelenésü, rezignált, tétova járásu emberek, akiket az utczán oldalba lökdös az egész világ?!

Szóval, hősünket ebben az időtájban sokkal inkább foglalkoztatta Vercingetorix, akit talán az igazi Hódy Balázsnak gondolt, mint a külső világ előtt is ismeretes énje, a kopott czilinderes, álmatag sétáló. Ama bizonyos három esztendő alatt jóformán nem is volt más gondolata, mint ez a Vercingetorix.

E példátlan makacsságot ne tessék nagyon megítélni; vannak bűnök, amelyek önmagukban hordják büntetésüket.

A halottaikból felidézett gallusok nemcsak nyugtalan éjszakákat, hanem temérdek fáradságot s még több gondot okoztak Balázsnak. A hányszor egy-egy jelenetet megváltoztatott, mindannyiszor újra hozzáfogott a »tisztázás«-hoz; s munkáját mindig legelülről kezdte, majd kék, majd zöld avagy a változatosság kedvéért karmin-szinü tintával kaligrafálván le az egész darabot gyönyörű szép velin-papírra, onnan kezdve, hogy:

*Vercingetorix,*

eredeti szomorujáték öt felvonásban,

irta: Hódy Balázs.

Személyek...

egészen a 476-ik oldalig, amelynek alján ez a nyugodt, önérzetes szó ékeskedett:

*Vége.*

Vége!... Dehogyan volt vége. Hányszor irta le nagybetűkkel ezt a nyugodt, önérzetes szót!

S minden elmúlt... viharzó érzelmei szerény, borus hangulatokká zsugorodtak össze; tünt, tünt az ifjuság; az emberek elhaltak mellőle, s körülötte rendre felnőttek a gyermekek; ezüst szálak csillantak fel borongó homloka fölött; új város épült fel a réginek a helyén, s új világok keletkeztek ott, ahol sokáig temető volt; de *Vercingetorix*-nak csak nem akart vége szakadni.

Mindig támadt egy aggodalma, mely újra kezdte vele hol az egyik, hol a másik felvonást; s az igazgatókból, dráma-birálókból álló külső világ is oly tulontul tökéletesnek kívánta Caesar szerencsétlen ellenfelét!... Ilyenkor néhány délután elzárkózott s hangosan diskurált magában. Néha egy hétig is eltartott, míg egy-egy jelenetet átdolgozott. Ha aztán elkészült, az új munkálatot sorra felolvasta a meghittjeinek. Szivesebben olvasta fel kétszer, s mind-egyiknek külön-külön; hogy félreértés ne essék a dologban, s talán kissé azért is, mert szerette hallani a verseit...

Meghittjei rendszeren igen meg voltak elégedve a legujabb variánsokkal, s néha tán kissé nagyon is dicsérték az új passzusokat a régiek rovására. Kiváltképpen Udvarhelyi ur, aki *Vercingetorix* legállhatatosabb tisztelői közé tartozott, noha nem értett vele egyet. Udvarhelyi ur nevezetesen úgy találta, hogy *Vercingetorix*nak nem volt igaza, midőn Caesarral szembe szállott. Caesarnak győznie kellett, így kívánta ezt a történelem logikája. S ha *Vercingetorix* ismerte

volna a társadalmi egyensúly törvényét, bizonyára lemond a meddő küzdeletről.

Fodor viszont abban a nézetben volt, hogy Vercingetorból csak a praktikus érzék hiányzott s ha áldozatul kellett esnie, tisztára eme fogyatkozásának tulajdonítható. Meglehet, titokban egyéb kifogásai is voltak a gallus törzsfő ellen. Mialatt Vercingetorix tétovázva kereste az utját a szinpad felé, Fodor három különböző repülő-gépet talált fel s ráadásul fölfedezte a veloczipéd-zongorát. Ehhez mérten nem csoda, ha kissé nehézkes járásunak találta Caesar ellenfelét. De ha voltak is némely kifogásai, óvakodott ezeknek hangot adni, mert Vercingetorix az idők folyamán egy hatalmas pártfogóra tett szert, akivel nem volt tanácsos vitatkozni.

Ez a hatalmas pártfogó Fodorné volt. A Fodorné esztetikai meggyőződéseai ugyan kissé sajátosoknak tűnhetnek fel önök előtt, de nem hallgathatom el, hogy ezek a nagyon egyéni esztetikai meggyőzések fölötte imponáltak Fodornak a határozottságukkal. Fodorné tudnillik ugy vélekedett, hogy az a tragédia, melynek a szerzője minden este hétkor jár haza, kisasszonykákkal nem barátkozik s nem csinál adósságokat: a legjobb tragédia a világon. S *Vercingetorix* e tekintetben páratlanul állott a világ-irodalomban. Fodorné nem csinált belőle titkot, hogy Hódy Balázst tartja az egyetlen becsületes férfiúnak e kerek világon, következésképpen, ha a darabját nem adják elő, az számárság és alá-

valóság, ami különben természetes, mert hisz a szindarabok előadása tekintetében, igen oktalanul, nem az asszonyok rendelkeznek. Ha véletlenül Fodornétól függ, az erkölcstelen bohózatok és operette-ek bizonyára már régóta kipusztultak volna a világból s helyettök ma is *Vercingetorix*-ot adnák, okulására az ifjaknak s gyönyörűségére az idősebbeknek.

Ezen a hatalmas gyámolon kívül Vercingetorixnak még egy patronája volt: Ella kisasszony.

Önök, akik ismerik a tizenhét éves lányok szívét, nem hisznek e pártfogás őszinteségében s önöknek igazuk van. De a mi Hódy Balázst illeti, ő ismerte a világ-históriát, ismerte a dramaturgia szabályait, ismerte a verselés művészetének minden apró fufangját, ismerte Ifigénia, Ofélia, Zaïre, Phaedra és Melinda jellemét a kétségbeejtő részletekig, csak éppen a tizenhét éves lányok szívét nem ismerte.

Honnan ismerte volna a rejtelmek rejtelmét?! S hogy ne hitt volna e két nagy fekete szem sötét nedvességben égő tüzének, mely biztatón világított feléje, ahogy egy nyugodtan haladó kis hajó lámpái világítanak éjjel, a tengeren...?!

Ez a két nagy, fekete szem ott világított mellette, mialatt ő egy-egy hatalmas tirádával vesződött, avagy abban fáradozott, hogy a czezurák, melyek szerettek ki-kitörni, a helyökre kerüljenek. Csak ki kellett szólania a másik szobába: »Ella kisasszony, lesz olyan jó?...« s Ella kisasszony helyet foglalt vele szemben a hinta-székekben, készen rá

hogy ismét rövidítsen vagy két sort a Cambra örök siránkozásán.

Ilyenkor Balázs olyan aggodalmasan nézegett rá, mintha magát a múzsát kérdezné:

— Jól lesz így, Ella kisasszony?

Természetesen Ella kisasszony mindig meg volt elégedve az újabb variánszal. Lealkudott egy-egy fölösleges hasonlatot, szétbontatott néhány periodust s ezzel megnyugtatta a lelkiismeretét. Aztán megjutalmazta a költőt olyanféle kijelentésekkel, hogy:

— Most már ez a jelenet tökéletes.

Balázs úgy találta, hogy e nyomatékos ítéletekkel szemben nincsen apelláta s *Vercingetorixot* illetőleg az irodalom-történetnek nem lehet egyéb dolga, mint hogy egyszerűen helyben hagyja az Ella kisasszony kritikáját. Végre is, a drámaíró számára nincs magasabb areopág, mint a női szív. Azért irunk, hogy varázsvesszőnkkal még a kősziklából is kifakaszszuk a megindulás forrását s hol van a megindulásnak gazdagabb forrása, mint a női szívben?!

Mindig ilyennek képzelte a szép iránti érzék megtestesülését, aminő ez a légies alkotásu, vékony, karcsu kis lány volt. Ella az arab regék álmatag járásu, fátyolszin arczu keleti leányaira emlékeztetett, akik egy-egy rizskása szemből élnek s akiknek a tekintetében annyi a mélység, mint az indiai tengerben, a gyöngyhalászok Eldorádójában... Mesés

könyvek között nőtt fel; élete abból állt, hogy szép dolgokat hallott s olvasott; finom kis dologtalan keze arra termett, hogy egy Hafiz homlokát simogassa s álmokba ringassa a költők szultánját. Ilyen lehetett Seherezáde, aki Álom-országból származott s álom-világban élt.

Az igazat megvallva, Balázs tévedett s Ella kisasszony éppenséggel nem volt elragadtatva a három esztendőn át mindennap emlegetett Vercingetorixtól. Ellenkezőleg, a szegény Cambrát, aki annyi felvonáson át epedett hiába, hihetetlen libának találta, s Vercingetorix meg a szánalmas élheteretlenség nagyon rokon fogalmak voltak előtte. Ugy tartotta, hogy Vercingetorixnak mindenekelőtt el kellett volna vernie Caesart, mint a kétfenekü dobot; aztán, ha egy csepp férfiaság van benne, felpofoz egy pár színház-igazgatót, végigvonul hadseregével Európa összes színpadjain, ott keveset beszél, de annál többet trombitáltat s ha ész nélkül tapsolják, akkor kedvesen szalutál, ah, szalutál!...

Hanem Ella kisasszony mindezt nem mondta senkinek, amint hogy abban a korban volt, mikor a leányok semmit sem mondanak el abból, amit gondolnak. Nem volt közlékeny természetű; hallgatólag volt már gyermeknek is, s a válságos évek csak fokozták a zárkozottságát. De Vercingetorix felől meg éppen óvakodott volna tiszteletlenül nyilatkozni, nemcsak Balázsszal szemben, hanem bizalmasabb körben

is. S ennek megvolt a maga nagyon egyszerű magyarázata.

Egy szép nap ugyanis, mikor Balázs arra kérte, hogy este felé legyen kegyes meghallgatni a tragédia visszavonhatatlanul utolsó felvonását, titokban kijelentette Fodornénak, hogy ő bizony nem hallgatja azokat a számár verseket, hanem elmegy az apjával s Czilla hugával a czirkuszba. Ez a kijelentés a Fodorné amugy is szüntelen forrongó haragját hirtelen vagy háromszáz fokra hevítette, s az anyai kéz egy párszor oly barátságatlanul talált hozzá nyulni Seherezádéhoz, hogy a fátyolszin arczon két bazsarózsa virult ki, mint ahogy a Szent Ágnes érintése nyomán is virágok termettek. Fodorné ugyan egyébként nem igen hasonlított Szent Ágneshez, de otthon nagyobb tiszteletben részesült a kalendáriom összes hitvallóinál, s Ella kisasszony ezt a napot megjegyezte magának.

Fodorné különben, a nagyobb érthetőség kedvéért, egy kis prédikációt is füzött e minden szónál ékesebben szóló anyai intelemhez. Sajnos, e bizalmas természetű magánértekezletnek csak éppen a fináléját idézhetem, mely a következőkép hangzott:

— Velem pedig ne próbálj ujjat huzni, mert kitekerem a nyakadat, alávaló kölyök!

Seherezáde nem felejtette el se ezt a tanácsot, se Vercingetorixért szenvedett mártiromsága rózsáit. Engedelmességre szoktatták, s alkalmazkodó természetű volt, mint az apja.

Ha ezek után önök úgy találják, hogy Fodor-nának messze nyuló, s beláthatatlan szándékai lehetnek, melyek nemcsak leányára terjeszkedtek ki, hanem a reménytelen jövőjü Vercingetorixra is: hát én erről nem tehetek, csak annyit bátorkodom megjegyezni, hogy a Fodorné szándékait nem szokta elfujni a szellő.

Ismerte-e ezeket a szándékokat Ella kisasszony egész terjedelmükben, s ha igen, mi volt róluk a véleménye? — ezt én nem tudom megmondani. Ki látna be egy örökkön hallgató leány lelkébe? A leányok különben, akár hallgatnak, akár beszélnek, nemcsak az udvarlóikat játszszaák ki, hanem a regény-írókat is.

Önök majdan itélni fognak a tényekből.

Elég az hozzá, Ella kisasszony, valószínűleg felsőbb meghagyásra, sok barátságot tanusított a szegény Vercingetorix iránt, s ha patronájának mondtam, ez nem volt tulzás, mert, bár tudtán és akaratán kívül, igen nagy szolgálatot tett a bolygó hollandi e gallus testvérének.

Ennek a szolgálatnak a történetét akarom a következőkben elmondani.



## V.

### LAKODALOM A VIDÁM TARGONCZÁSNÁL.

Egy vasárnap délután, mialatt Fodorné aludt, Czilla egy végzett zsebtolvaj ügyességével, nesztelenül pattantotta fel a Balázs ajtaját, belebent a szobába, s nagy suttogva megszólalt:

— Hódy bácsi!

— Maga az, Czilla?!

— Csitt, csendesen. Ha a mama fölébred, s meghallja, mit beszélünk, jaj lesz nekem is, Ellának is.

— Olyan veszedelmes a dolog?

— Nagyon. Különben mindjárt meglátja. Tehát: követségben jöttem. Ella szeretné valamire kérni, de nem meri.

— Ah!

Balázs, akit eddig nem igen zavart munkájában a látogatás, meglepetten fordította székét a kis leány felé.

Ella senkit se szokott kérni semmire.

Czilla tudatában volt a helyzet rendkívüliségének, s élvezte a hatást. A világért se adta volna elő a dolgot, csak úgy, bevezetés nélkül.

— Szokott maga táncolni, Hódy bácsi?

— Én?! — kérdezte Balázs kissé megütődve.

Mintha csak azzal rohanták volna meg, hogy szokott-e tökrészeg lenni?

— Én?! Nem, nem szoktam. Nem is tudok.

— De frakkja csak van legalább?

Nem, nem volt frakkja. Épp oly kevésbé, mint Apollónak.

— Nem tesz semmit. Van a papának.

Balázs azt hitte, hogy valami hunczfutság fog kisülni a dologból, s gyanakodva nézett a kis leányra. De a két okos kék szemben ez egyszer nem találta azt a kötődő, gonosz tekintetet, mely már nem egy rossz pillanatot szerzett érzékeny lelkének.

Czilla kisasszony volt tudni illik az egyetlen egy lény a Fodor házban, aki a szegény Vercingetorix iránt nem tanusított kellő tiszteletet. Ha az anyai hatalmat nem érezte közel, igen merész tréfákat engedett meg magának Galliára vonatkozólag, s Vercingetorix szomorú hányattatásait néha minden á propos nélkül emlegette.

Mindezt, tekintettel a tettes féktelen kiskorúságára, eddig nem tartottam érdemesnek megemlíteni, de e helyütt nem hallgathatom el, hogy Balásznak titokban sokszor okoztak fájdalmat a Czilla frivol megjegyzései.

Szerencsére, Czillát nem igen lehetett komolyan venni. Számottevő egyének előtt az ő szava nem járt, a miképpen nem jár a régi kétgarasos, s ami engem illet, kívül is hagytam volna őt minden legcsekélyebb figyelmen, ha erővel bele nem furakodik a történetembe.

De Czillának éppen az volt az uralkodó tulajdonsága, hogy neki mindenütt ott kellett lennie. Temetés, zászlószentelő, lakadalom, utczai tüntetések, bérnálás, virágkorzó, tűzoltó ünnep, jégpálya-megnyitás — ezek mind nem folyhattak le az ő önkéntes részvétele nélkül. S ha önök, jelentékenyebb demonstrációk alkalmával, meglepetve látták, hogy egy fiatal hölgy, (banderillero-kalapban és vörös napernyővel) nagyon élénken abczugolja a miniszterelnököt, avagy rendkívül lelkesen éljenzi Kossuth Ferenczet, előre is ki kell jelentenem, hogy ez a fiatal hölgy Czilla volt.

Mindenütt ott kellett lennie s mindenütt kellett valami kisebb háboruságot csinálnia. Idősebb asszonyok néha nem is állhatták meg, hogy csipősen ne jegyezzék meg a Czilla füle hallatára: »No, ez a fiatal hölgy se járt ott soha, a hol a szerénységet osztogatták!...« De Czilla soha se maradt adós a felelettel, s mindig becsületet szerzett a tudós asszonynak, aki nyelvét az élet harczaira kikészítette. Kiváltképpen jelentékeny sikerei voltak éltesebb, kövér asszonyokkal szemben, akiknek előszeretettel üzent hadat. A kort egy cseppet sem tisztelte, s a közös had-

sereget kivéve, egyáltalán nem respektált semmit, a mi tiszteletre méltó. Szóval Czilla olyan diszpéldány utca-gyerek volt, aminőt csak ritkán találni a tizenhárom éves hajadonok között. Az udvarban rettegtek tőle s Balázs is némi respektussal viseltetett iránta. A Czilla örök harczra vágyódása meg az ő békeszeretete nem igen vonzották egymást. De ha tartott is tőle egy kicsit, mégsem volt vele szemben oly fegyvertelen, mint az idegen kövér asszonyságok. Ismerte a gyöngéjét.

Ennek a félelem és tartózkodás nélkül való, minden tekintélyt és törvényt megcsúfoló izgága egyéniségnek tudniillik volt egy sebezhető pontja, amelyre nagyon érzékeny volt. Az orrocskája.

Ez a különben szép metszésű, formás kis jószág csak éppen egy gondolattal volt nagyobb egy ideális női orrnál, de nagyobb volt. Czilla tudta ezt s ez a tudat sok keserőséget okozott neki. Mit nem adott volna érte, ha hijjával van ennek a gondolatnyi, de haj, el nem tüntethető, örök, visszavonhatatlan, ki tudja, talán végzetes fölöslegnek! Ugy hiszem, Czilla alapjában véve voltaképpen szomorú lélek volt, aki titkolt, szilaj bánatból okozott másoknak tenger sok boszuságot; ugy hiszem, nem a kis lányokban lakó ördög, hanem a világfájdalom tette, hogy mindig készen állott csatázni az egész világgal s kikötni a pizték boldog seregével...

S mily végzet! Mindenbe bele kellett ütnie ezt a szegény orrocskát; akárminő vállalkozásba

fogott, mindenütt ennek a harczias, de oly könnyen sebezhető orrocskának kellett legelül járnia...

A harczias orrocska vezénylete mellett különben egy eleven, okos, szép kis fej tolakodott előre mindenüvé, ahol egy garas ára vigasságot lehetett sejteni. Czilla nagyon csinos volt, de soha se bocsátotta meg a világnak, hogy: csak egy semmiség, a természet egy pillanatnyi szórakozottsága, s ő örökre elesett attól, hogy nagyon szép legyen!

Czillának ezt az érzékenységét az egész ház ismerte, s mindenki visszaélt vele, a tehetsége szerint, és a szükséghez képest. Ha minden kötél szakadt, s Czillával nem lehetett birni: egy rideg célzás erre az orrocskára, mely, isten tudja hogyan, egy pillanatra megfelejtkezett magáról, s Rettenetes Iván meg volt szelidítve. Nem hallgathatom el, hogy Czilla néha nagyon szemtelen volt. Ilyenkor az anyját is csak Katinak szólította, és tanácsokat osztogatott neki. Fodornét azonban nem lehetett egykönnyen lefőzni, s ámbár Czilla a szive magzatja volt, kegyetlenül torolta meg ezt a szelidebb tiszteletlenséget. Egyszerűen rá kiáltott:

— Fogd be a szádat, te vasorru bába, te ország csúfja, te Vitéz László!...

És Czilla sietett visszavonulni a legsötétebb sarokba, ahol nagy könyhullatásoknak adta át magát, s néha órákig kesergett Puposka vagy egyéb szerencsétlen regény-hősnők lehangoló társaságában.

A siker, a »probatum, est« mindig rossz példát ad, s Balázs, aki megtámadtatástól tartott, éppen valamely súlyos gyöngédtelenségen törte a fejét, midőn, nagy meglepetésére s kissé szégyenszemre, észrevette, hogy Czilla komolyan beszél.

— Tudja, Hódy bácsi, arról van szó, hogy Ella nagyon szeretne elmenni egy lakodalomra. És én is, mert ott lesznek: Szántó Miska, Göndöry Béla, Thurzó Aba, szóval az egész egyetem. Szántó Miska ugyan még csak első éves, de hogy táncolja ez az ember a hopszpolkát!... Az már nem hopszpolka, hanem álom! És Thurzó Aba! Thurzó Aba huszár. Igaz, hogy, fájdalom, tartalékos, de látná csak parádékor a váczi-utczán! Ahogy a kardját végig csörteti az aszfalton, mindenkinek bele kell botlania, s a civilek csak úgy bukdácsolnak körülötte! Még a tanárok is előre köszönnek neki.

Balázs elbámult.

— És maga, Czilla, maga honnan ismeri ezeket a fiatal urakat? Hisz maguk egész nap itthon vannak!

— Honnan ismerem őket? Természetesen az egyetemi matinée-król. Tudja, hogy a mama nem visz bennünket máshová, csak a matinée-kra, meg a Petőfi-Társaság üléseire, mert ezek ingyen vannak. De az nem tesz semmit. Mióta megismerkedtünk, Göndöry Béla az én kedvemért eljár a Petőfi-Társaságba is. És ha hosszú verseket olvasnak fel, akkor kuruttyol. Megismerem a kuruttyolását ezer közül is.

— Ki az a Göndöry Béla?

— Az én flammém. Nagyon kedves kölyök. Ugy tud az orrán muzsikálni, mint más ember a czimbalmon. Fájdalom, nem fog elvenni feleségül, mert hatvanezer forint kell neki, s nekem hatvan krajczárom sincs, amint tetszik tudni. És e miatt nem fog elvenni... a számár!

— Akkor nem is érdemli magát.

— De én azért, fájdalom, imádom a nyomorultat. Tudja, ugy iszik az az ember, mint a homok. És ha be van csipve, akkor még kedvesebb. Nem kötekedik, nem illetlen, csak kuruttyol. Szakasztott ugy tud kuruttyolni, mint a béka. Olyankor igazán csókolni való. Fájdalom, valami gazdag zsidólányt fog elvenni.

Czilla annyira tele volt »fájdalom«-mal, hogy Balázs, akit pedig ez a sok léha beszéd kissé megriasztott, nem állhatta meg mosolygás nélkül.

— És ezek a tehetséges fiatal emberek mind ott lesznek a lakodalmon?

— Igen, ha mi ott leszünk. Mert csak a mi kedvünkért jönnek el. Ha mi nem, akkor ők sem. És fájdalom, az még kétséges, hogy mi ott leszünk-e? Mert ez Hódy bácsitól függ.

— Tőlem?

— Igen. Tessék csak elgondolni. Ha mi azt mondjuk a mamának, hogy szeretnénk elmenni a lakodalomba, akkor mindennek vége. A mama azt feleli, hogy: talán meg vagyunk bolondulva, s Gön-

döry Béla, Thurzó Aba, mind, mind szépen el vannak intézve. Nem is szóltunk a mamának egy hangot se, hanem azt eszeltük ki, hogy megkérjük Hódy bácsit, ugorják be helyettünk. Ugy-e, nem mond nemet, ha szépen, nagyon szépen kérjük?

— Kedves Czilla, én szívesen beugrom, de azt hiszem, nem lesz sok foganatja...

— Persze, ha Hódy bácsi csak annyit mond, hogy: ugyan vigye el azokat a szegény leányokat, hadd ugránozzák ki magukat egy kicsit, akkor a siker bizonytalan. De mi többet szeretnénk ennél.

— Ugyan?

— Teszem fel azt, ha Hódy bácsi így szól: »El kell mennem vőfélynék egy barátom esküvőjére; hadd vigyem el a két gyereket nyoszolyóleányoknak« — ez már egészen más. Akkor a mama nem mondhat nemet. Mi majd huzódozni fogunk egy kicsit, azt mondjuk, hogy: »Ugyan, édes mama, minek az a sok költség? Keztyű is kell, s Ellának új fehér ruha...« A mama erre elérékenyedik, egyet gondol magában, hogy Kati is volt egyszer fiatal, s a Hódy bácsi kedvéért szépen ránk fog parancsolni

— Azt hazudjam, hogy vőfély leszek?

— Ez nem lesz hazugság; csakugyan Hódy bácsi lesz a vőfély.

— De hisz azt se tudom, hogy ki a vőlegény.

— Ki a vőlegény? Pézsma Rajnáld báró.

— Hogy hívják?

— Pézsma Rajnáld báró.

— És kicsoda ez az ur?

— Bicikli-tanár és napidíjas. Hétköznap napidíjas, nem tudom melyik miniszteriumban, vasárnap pedig a bicikli-tanfolyam igazgatója. A tavalyi bicikli-Derby győztese, Közép-Európa championja, s tulajdonosa több arany-éremnek.

— És ez az ur azt kívánja, hogy én legyek a vőfélye?

— Különös szerencséjének fogja tartani.

— De hisz ez az ur nem ismer engem, amint én sem ismerem őt...

— Ó, ami a bárót illeti, ő névről már régóta ismeri Hódy bácsit. Nagy tisztelője az irodalomnak, s igen lelkesül a versekért. Ő maga is irt egy könyvet; az volt a czime, hogy: *A kerékpár jövője*. Hogy Hódy bácsi nem ismeri őt, az nem tesz semmit. Majd meg fognak ismerkedni. A báró különben csak egy pár bátorító szót vár, s aztán személyesen is fel fogja kérni Hódy bácsit, hogy legyen a vőfélye.

— És maguk, Czilla, maguk honnan ismerik ezt az urat?

— Mi tulajdonképpen csak a menyasszonyt ismerjük. Magával a báróval még én sem beszéltem soha. A menyasszonyt különben ismeri Hódy bácsi is. Most vagy két éve gyakran láthatta nálunk.

— El nem tudom képzelni...

— Az özvegy Kleinné.

— Az özvegy Kleinné!

— Igen, az a svájczai hölgy, aki Ellának harmadéve zongora-leczkéket adott.

— Emlékszem rá. Már nem lehet nagyon fiatal. Ha nem csalódom, van egy nagyocska lánya.

— Igen, a Fáni. De ez nem baj, mert a vőlegénynek is van két nagy kamasz fia. Eleinte úgy volt, hogy a nagyobbik fiú elveszi a Fánit. De aztán összement a dolog. Ugy látszik, az se ugrik be hatvanezer forinton alul.

— S az öreg? Az öreg beugrik?

— Ó, az egészen más. A báró, azt hiszem, a jövőjét akarja biztosítani ezzel a házassággal. Tudja, Hódy bácsi, az özvegy Kleinné *parti*. A bárónak pedig nem csak jó, hanem kitűnő *parti*, mert az özvegy Kleinné kereszt-leánya Veres tábornoknének, a miniszter anyjának.

— Keresztleánya — a tábornoknének?!

— Igen, ő is, meg a Fáni is. A dolog úgy keletkezett, hogy az öreg tábornokné társalkodónót keresett, s valahonnan az özvegy Kleinnét ajánlották neki. A tábornokné semmit se gyanított; a svájczai Kleinok mind jó katolikusok. Mikor aztán már vagy három esztendeig társalogtak, egyszerre csak kiderült, hogy az özvegy Kleinné zsidó. A tábornokné kétségbe volt esve. Hogy ő, vallásos asszony léte, három esztendeig két olyan női lényt tartott a házában, akik soha se fognak üdvözülni! Mit volt mit tenni? A hibát csak úgy lehetett helyrehozni, ha az özvegy Kleinné és a Fáni kikeresz-

telkednek. Cserében a tábornokné biztosította őket, hogy mindig gondja lesz rájuk, s nem vonja meg tőlük a pártfogását.

— Kezdem érteni. A báró bizonyosan a Veres minisztériumában dolgozik, s némi előléptetést remél ezen a réven.

— Azt gondolom, hogy nem is számít rosszul. Annyi bizonyos, hogy az esküvőn a tábornokné lesz a nászasszony, s a tábornok a násznagy.

— S ezek mellett a kitünőségek mellett én legyek a vőfély?

— Gondolja meg, Hódy bácsi, micsoda pompás multság lesz! A lakzit a *Vidám Targonczás*-nál fogják megtartani, mert a vidám targonczás rokona a bárónak, s így kevesebb lesz a költség.

— Maga a multság nem csábit éppen, kedves Czilla, de...

— De a mi kedvünkért, édes, kedves Hódy bácsi!...

Ebben a pillanatban a Fodorné hangja hallatszott a másik szobából; az összeesküvők szétrebbentek.

Balázs könnyü lélekkel nézett a lakodalom elébe. Bizonyosra vette, hogy Fodorné egy *Quos ego*val le fogja fujni az egész multságot, s azért a frakk kérdése, a nyilvános szereplés gondolata, meg a többi nehézségek, mind nem okoztak neki aggodalmat. Rosszhiszemiségében még azt is megígérte volna a lányoknak, hogy táncolni fog.

Csakhogy Fodorné sehogy se akart nemet mondani. Mikor Balázs, ígérete szerint, előadta a dolgot, Fodorné először elgondolkozott, s aztán határozott jóakarattal kezdett kérdezősködni az állítólagos jóbarát felől. Balázs megszeppent.

— Ó, nem éppen a legjobb barátom, szó sincs róla. Iskolatársak voltunk az egyetemen, ennyi az egész. De nem volt lelkem azt mondani, hogy keresen más vőfélyt.

— Persze — szólt Fodorné — az efféjét nem lehet visszautasítani.

Erre a váratlan engedékenységre Balázs ész nélkül igyekezett visszavonulni, de már elkésett vele.

— Ami azt illeti, semmi se könnyebb ennél. Csak azzal a föltétellel mondtam igent, ha a ténsasszony, meg a lányok is eljönnek.

— Akkor hát el fogunk menni — szólt Fodorné.

Balázs tudta, hogy amit Fodorné egyszer megmondott, az készpénz. Olyan bizonyosság volt ez, mint a milyennel a greenwich-i csillagvizsgáló számítja ki, hogy ötszáztizenhét év múlva, november 25-én, déli 1 óra 20 perczkor a *Biela* nevű üstökös ismét el fog haladni portánk előtt. Azaz hogy ennél is nagyobb bizonyosság volt. Mert meglehet, a *Biela* nevű üstökös utközben meggondolja magát, s ki tudja, talán eltér eredeti szándékától; ellenben arra, hogy Fodorné is meggondolja magát, nem lehetett soha semmi reménység. Fodorné nem értett a matematikához s a hétszer kilenczet, meg a nyolcszor

nyolczat mindig csak hosszas tusakodás után tudta megállapítani, de viszont nem volt halandó, aki a cselekvő igék jövő idejét nagyobb biztonsággal kezelte volna, mint ő. Tudni lehetett előre, hogy: jöhet eső, jégvihar, földindulás, árvíz, de Fodorné s a hozzátartozók annak idején ott lesznek a *Vidám Targonczásnál*.

Balázs tehát mély szomoruságba esett s nem győzte átkozni magát a könnyelműségéért.

Még csak egy reménysége volt. Az a halovány reménység, hogy hátha a vőlegény időközben magába száll s lemond az özvegy Kleinné kezéről?!

De fel kellett hagynia ezzel az utolsó reménnyel is.

Egy délután, ahogy kikönyökölt az ablakán s szokása szerint álmélkodva nézte az élni rohanó embereket, az utcán sürgő tarka tömeget, melynek jövése-menése mindörökre oly megérthetetlen maradt előtte, mint akár a tenger-fenek élete: egyszerre észre vette, hogy a kaszárnyaszerű bérház előtt, mely számára az otthont jelentette, egy biciklista pattan le vasparipájáról, karjára kapja »hű eszközét,« majd eltűnik a kapualjban. Ez ő!

Csakugyan ő volt. Két percz mulva kopogtattak az ajtaján, s egy barna dress-be öltözött, barna harisnyás, hórihorgas, ötven esztendőös kopasz fiu nyitott be a szobába.

— Nevem Pézsma — mutatta be magát a hórihorgas.

— Én Hódy vagyok — szólt megadással hősünk.

— Ó, kérem, látásból, hirből, névről már régen van szerencsém. Magam is ittam Kasztália forrásából, magam is járatos vagyok a szent berekben. Szóval, csekély erőmhöz képest, tettem néhány szerény kísérletet az irodalom mezején. Ha megengedi, mindjárt át is nyujtok egy tisztelet-példányt *A kerékpár jövője* czimü művecskémből.

Balázs nagyon örült a szerencsének. Helyet kínált a bárónak, s illendőség-tudóan kérdezősködött a hű eszköz felől.

— Shamyly (mert Shamyly nevet adtam neki) Shamyly a folyosón van. Tekintve az ünnepies alkalmat, mely ide hozott, tapintatosnak véltem a folyosón hagyni. Ámbár nem szégyellem, mert méltó rá, hogy megszemléljék. Nem afféle közönséges bicikli, hanem elsőrangú kerékpár, telivér vasparipa, ha szabad így mondanom. Shamylyon nyertem meg az első Derbyt.

Balázs kifejezte, mily boldoggá teszi, hogy egy Derby-héroszszal foghat kezét, s a báró áttért a látogatás céljára.

— Nem mondhatom, mekkora szerencsének tartom, ha Uraságod, irodalmunk hirneves bajvivója, nem utasítja vissza mély tiszteletből fakadó kérésemet...

Ettől fogva a társalgás során nem igen volt egyébről szó, mint majd erről, majd amarról a sze-

rencséről. Hol Balázs érezte magát boldognak, hol kitünő vendége. A báró megjegyezte, hogy öröme nem volna teljes, ha szélesebb körü ismeretség hijján, valamelyik fiatal kollégáját kellett volna vőfélyül felkérnie.

— A tábornok soha se bocsátaná meg, ha véletlenül egy napidijas barátom szerepel vőfélyként... A tábornok el lesz ragadtatva, ha szerencséje lesz megismerkedni irodalmunk jeles bajvivójával...

Esküvőjéről szólván, mindig csak a tábornokról beszélt, mintha a tábornokot készült volna feleségül venni.

— Nem lehetek eléggé hálás a tábornok iránt... Mindent el fogok követni, hogy a tábornok a lakodalmon jól érezze magát...

S lassan, óvatosan, sok ámbár és miszerint között, előhozakodott egy félénk, jámbor óhajtással. A tábornok nagyon jó néven venné, ha valaki, aki ért hozzá, egy-két strófában megemlékeznék a lakomán jelen levő mexicói hősről. Balázs majdnem felpattant. Ohó! Ami a poézist illeti, itt már nem értette a tréfát. Kissé szárazon felelt, hogy ha rá várna ez a feladat, sajnálatára, ki kell térnie a megtiszteltetés elől, mert ő nem szokott üdvözlő verseket írni, csak himnuszokat és bukolikákat.

A báró azonban ragaszkodott a költészethez, s hajlandó volt kiegyezni ötven százalékra.

— Ebben az esetben más valamit kérnék. Bocsássa meg, ha szerénytelen vagyok, de az a

szándékom, hogy az ünnepies lakomát egy kis hangversenynyel kötjük egybe. Egyik fiam remekül czi-terázik (egyebet se tud a gazember), a menyasszonyom zongora-művésznő: ez már magában véve is kitesz egy fél-programmot. De Ella kisasszony is megígérte, hogy énekelni fog, magam pedig néhány kerékpár-fortélyt fogok bemutatni. Csak egy hiányzik a műsorból: a felolvasás. Igazán restelném, ha tola-kodónak találna, de nem hallgathatom el, hogy nagyon kitüntetve érezném magamat, ha kegyes volna becses költészetéből némi izelitővel kedveskedni nekünk. Talán valamely eposzból, mely esetleg hadviselésről szólana..... Nagyon szeretném, ha a tábornok jól érezné magát.

Önök nem itélik el a fiatal leányt, ha mosolyog álmában, amidőn szerelemről álmodik; ne itéljék el Hódy Balázst se, ha ebben a pillanatban a hadverő Vercingetorixra gondolt.

Oly régen — ezerkilencszáz év óta! — kívánkozott szegény Vercingetorix a nyilvánosság elé! Vajon csodának mondható-e, ha nem vetette meg az első kínálkozó alkalmat?!

Bizonyára, nem éppen a *Vidám Targonczás* nyilvánossága elé kívánkozott oly hosszú időn át, a szegény hadviselő. De eget kérni a *Vidám Targonczás*-ban mindig többet ér, mint az idők végtelenségéig senyvedni a Tartarusban egy sziklához lánczoltan.

Balázs tehát nem tudta kiverni a fejéből, hogy: ime, jobb idők kezdenek járni a hadviselést tár-

gyazó drámákra, s nem védekezett kellő erélylyel a vasparipán járó ördög ellen.

Egy kicsit szabódott, egy kicsit kérette magát, egy kicsit meg is haragudott, de egy negyedóra múltán, mindent megigért. S mikor Pézsma báró végre-valahára elbúcsúzott tőle, minden kétségbeesés nélkül, szelid rezignációval sugta meg Czillának a nagy ujságot:

— Itt volt.

A lakodalom reggelén Balázs Udvarhelyi ur támogatása mellett megküzdölődött a Fodor frakkjával, elhelyezkedett a familiával egy négy-ülékes bárkában, melynek kormányzójától Fodorné jóelőre lealkudott minden borralalót, s a koczka el volt vetve; Vercingetorix, elrejtve hátul a frakk-zsebben, megindult a halhatatlanság felé.

Egyelőre természetesen stácziót kellett tartania a menyasszonyos háznál. Ámbátor a lakodalom első és fő célja az volt, hogy a tábornok jól érezze magát, mindamellet az özvegy Kleinnét még se lehetett egészen kihagyni a játékból.

Mikor fölértek a harmadik emeletre, a Fáni már jegyben, gyürüben várta őket. A menyasszony azonban nem volt látható sehol. Fáni megsugta a hölgyeknek, hogy: most öltöztetik.

Végre megjelent s szemérmes sirással vetette magát a Fodorné keblére. Gyászoló anyák sirnak így, a temetés előtt, mintha azt mondanák:

— Ugy-e, a mult héten még senki se hitte volna?!

Balázst nem ragadták el a menyasszony szívós bájai, s maga sem tudta mért, hirtelen elképzelte azt a templomi jelenetet, melynek akkor kellett lefolynia, mikor az özvegyet megkeresztelték. Hallani vélte a tábornoknét, amint az özvegy nevében kijelenti, hogy ellent fog állani az ördögnek s minden csábitásainak, s arra gondolt, hogy a keresztanyai kijelentések sohase érdemelhettek több bizalmat, mint az, amely a tábornokné ajkairól hangzott el.

Ugy volt, hogy a násznagy és a nászasszony csak a templomban fognak megjelenni; a lakodalmas menet tehát megindulhatott.

A báró kikötötte, hogy ő a templomba is vasparipán megy. Egyebekben igen engedékeny volt, de ettől a föltételtől nem tágitott. Egy Derby-győztes bicziklistának végre is kötelességei vannak a világgal szemben. S ebben a pontban nem engedett semmi rábeszélésnek.

Mikor tehát a násznép kocsiba szállott, a vőlegény felpattant Shamylijára, s azon mód, frakkosan, fehér nyakkendősen elkarikázott. A sarokról azonban visszaneézett, s bucsut intett a társaságnak a viszontlátásig.

Az özvegy Kleinné némi aggodalommal nézett utána, s mikor Balázs elhelyezkedett mellette a kocsiban, nem állhatta meg, hogy fel ne sóhajtson vőfélye előtt:

— Tudja, ha ez az ember most nekiiramodik a világnak, nincs gőzös, a melyik utólérje!

A templomban sokáig kellett várakozni. A vőlegény ugyan nem karikázott Amerikába, de a tábornok és a tábornokné rangjukhoz képest késtek.

Megérkezésükig kissé lassan telt az idő. A násznép, kisebb csoportokba verődve, csöndes pletykázásnak adta át magát, s a hátulsó padok felől, ahol Göndöry Béla vitte a szót, fojtott vihorászás hallatszott. Egy fehér ruhás kis lány, akit senki se ismert, fel s alá szaladgált a templomban, mintha otthon lett volna. A pap fenhangon türelmetlenkedett; a báró körbe járta a vendégeket, s boldognak, boldogtalannak hosszasan szorongatta a kezét; a menyasszony pedig, akinek a ruháján igen sok volt az igazítani való, minduntalan a leányát kereste.

Balázs kezdte nagyon unni a dolgot. Sok ember között mindig rosszul érezte magát, s most, hogy a maga kis körét elveszve látta a pojáczák e tarka seregében, valami mondhatatlan kedvetlenség fogta el.

— De hát mit is keresek én itt?! — kérdezgette magától. — És egyáltalán miért vagyok a világon?!

Ebben a pillanatban valósággal gyűlölte a két lányt, akik ide csalták. Miért akarnak minden áron ugrándozni, vagy ha ez az egyetlen gondolatuk, miért nem hagyják békében őt, a szomorú képű embert?! A Göndöry Béla jókedve, maga se tudta miért, mód felett bántotta, s ahogy a zsebében szé-

gyenkező Vercingetorixra gondolt, utálta önmagát és az egész világot.

Egy-két perczig az járt a fejében, hogy megszökik. De aztán eszébe jutott, hogy ennek súlyos következései lehetnének. Feltűnés, botrány, örök harag, s ki tudja, talán végleges szakítás azzal a körrel, melyet annyira megszokott, megszeretett. Eh, haladjon a gálya!...

A templom előtt egy kocsi állott meg.

— A tábornok!

Csakugyan a tábornok volt, végre-valahára. Néhány pillanat multán, karján ő méltóságával, belépett a templomba, végig haladt a tisztelgők két sorfala között s barátságos kézlegyintéssel viszonzta az általános hajlongást.

— Jól van, nagyon jól van — ismételte oly hangon, melynek recsegése a trombitára emlékeztetett.

Nem volt egészen világos, hogy: mi van jól, de ki lehetett találni, hogy a tábornok meg van elégedve. Én azt is hozzá tehetem, hogy elégedettségének megnyilatkozása mindenekelőtt a násznépet illette. A násznép meghaladta a várakozását. De hisz ezek mind rendes emberek, akiknek a cipőí szépen ki vannak tisztítva!

A tábornok különben kötött marche-route-tal indult el hazulról. Megigérte a méltóságos asszonynak, hogy ezen a népünnepen mindennel meg lesz elégedve. A tábornok be szokta váltani a szavát, s azért haladék nélkül hozzá látott a megelégedéshez.

A szertartás rendben zajlott le, ámbátor a tábornok némi zajjal kért felvilágosítást násznagyi teendői felől. Mialatt a pap a mátka-párt kérdezte, harsány szóval tudakozódott a körülötte állóktól:

— Mondjátok meg, hogy mit kell mondanom?

A pap boszus pillantásokat vetett a csendháborítóra, s Göndöry Béla hátul pissegett. De az efféle csekélységek nem zavarták a tábornokot. Ő, viszont, a pappal is meg volt elégedve.

— A pap helyesen végezte feladatát — szolt a riadó hangján.

A szertartás bevégeztével az új Pézsma báróné illendőnek vélte kissé ájuldozni. De nagyobb baj nem lett a dologból, s e kedves intermezzo után, az új pár meg a tanúk átmentek a sekrestyébe.

A tábornok megragadta az alkalmat, s borralókat kezdett osztogatni. A sekrestyés, az egyházi és a ministránsok arcza derüsre vált, Pézsma báró ellenben elhült, midőn a tábornok őt is megkinálta a borralalóval.

— Hogyan? — kiáltott a tábornok zavartalan derüvel — ön a vőlegény? Ezt már szeretem, ezt már szeretem. Önnek majd a szivarszipkákból adok.

A báró örült a megtiszteltetésnek, s emlékeztette a tábornokot, hogy már volt szerencséje tisztelegni ő méltóságánál.

— Nem emlékszem, de mindegy — felelt a tábornok — öné lesz a legszebb szivarszipka. Ne féljen — folytatta Balázshoz fordulva, ki éppen

akkor irta alá a nevét — minden vendég kap szivar-szipkát. Mindegyik, kivétel nélkül. A mai dátummal.

Balázs ijedten nézett a vén emberre, s azt kérdezte magában:

— Vajon honnan szabadult ide ez a boldogtalan?!

A mexicói hős azonban változatlan barátsággal mosolygott a szemébe.

— Ön kicsoda? — kérdezte nyájasan.

Balázs megnevezte magát.

— Praestanter. Nagyon jól van. Kitünően van.

Balázs sietett menekülni s fölkereste Fodornét, hogy a kocsiba vezesse.

— Bemutatta magát a tábornoknak? — kérdezte aggodalmasan a Fodor-család feje.

— Igen, már megismerkedtünk — felelt Balázs kedvetlenül.

— A tábornok jó kedvében van — suttozta Fodorné örömmel.

Balázs elképedve tekintett háziasszonyára.

— Maga semmit se ért — boszankodott Fodorné. — Ez azt jelenti, hogy nemsokára híres írók, nagy emberek leszünk.

Balázs vállat vont. Ma, úgy látszik, az egész világ meg van bolondulva.

A násznép lassan kivonult a templomból. A báró az egyik templomszolga gondjaira bizta hű Shamylját, s kocsiba ült immáron élete párjával.

A második kocsin a tábornok és felesége helyezkedtek el, aztán a nyoszolyóleányok következtek kíséreeikkel, majd a másod rangu előkelőség, s végül a népség és katonaság, a tánczosok meg a szegény rokonok, s megkezdődött a kivonulás a *Vidám Targonczás*-hoz.

A *Vidám Targonczás*, a fővárosi epikúrok e kedvelt nyári helyisége, voltaképpen egy csatakos kis udvar volt, melyben a természetet két hektikás, porlepte galagonya-bokor képviselte. De az udvart határoló kőfalra svájcki tájkép volt festve, s a *Targonczás* vendégei egy kis fantáziával a szabad természetben képzelhették magukat.

A lakodalmas népnek a kőfalnál, Svájc közvetlen közelében terítették meg egy hosszú asztalt. Benn, a szálában, nem lehetett teríteni, mert ezt a helyiséget tánczteremmé kellett előléptetni.

A vendégeket kedves meglepetés fogadta. A tábornok, szeretetreméltó figyelmességgel, egy-egy kis emléket helyeztetett a meghívottak teritékeihez, virágot a hölgyek, és fából készült szivarszipkát az urak tányérjára. A virágok rózsaszín pántlikáin, s a szivarszipkákra rákarcolva, mindegyik emléken ott pompázott az esküvő dátuma.

Balázs Czilla s egy fiatal ur közé került, aki sietett magát bemutatni.

— Pézsma — szól egyszerüen.

Balázs kezét fogott a vőlegény fiával, s kifejezte, hogy nagyon örül a szerencsének.

— Soha se örüljön — szólt nevetve a czitera-művész — a velem való ismeretség nem szerencse, mert én mindenkit megszivattyuzok. Önt is meg fogom szivattyuzni, ha jobban megismerkedünk. Én nem csinállok titkot a szivattyuzásból, ó távolról sem. Végre is, kénytelen vagyok a szivattyuzást iparszerűleg úzni, mert a vén gazemberből soha egy krajczárt se tudok kivasalni.

Balázs meghökkenve tekintett fel a fesztelen közlékenységnek arra a kivételes magaslatára, melylyel szemtől-szemben találta magát. Nem merte kérdezgetni, hogy vajon kit ért az ifju báró »vén gazember« alatt.

De az ifju báró rövidesen eloszlatta a kétségeit.

— Óva intem önt az apámtól — folytatta elragadó nyiltsággal a czitera-művész — mert az apám egy közönséges szédelgő. Tudja, ha megettem ezt a rossz levest, olyan történeteket mesélek róla önnek, hogy a haja szála is égnek mered.

Ezt már nem kellett ígéretnie; Balázs úgy érezte, hogy immár a tetőpontján van minden megpróbáltatásnak. Ha ezt a kis beszélgetést kibirja, jöj-jön, aminek jönnie kell, a többi már nem számít.

Kibirta, jóllehet az ifju báró lovagregéi a pecsenyénél még nem érték véget. Balázs megkísérelte néhányszor Czillánál keresni menedéket, de Czilla nagyon el volt foglalva Thürzó Abával, s e pillanatban a közös hadsereg különböző színü hajtókáin kívül nem érdeklődött semmi iránt a világon.

— Elitta az anyám pénzét — folytatta a kérelhetetlen czitera-művész — elitta az enyimet, elinná a Dárius kincsét is. Nézze, már most is be van rugva.

A fiatal báró elbeszélése tárgyilagosságra és a részletek pontosságára nézve nem igen állotta ki a versenyt például egy Macaulay előadásával, de most az egyszer alighanem igaza volt. Pézsma Rajnáld az asztal végén tulságos vigasságnak adta át magát, s az arcza hol bazsarózsa színü volt, hol meg lila-szinre vált.

A hangulat különben mindenfelé elég derüs volt. Göndöry Béla már másodszor bujt el a galagonya mögé, hogy szendén s szivrehatóan kuruttyoljon, mint egy szerelmes béka, s ezzel megkezdődött a koncert. A báró felpattant *Ephialtes*-re, vascsikóinak legkönnyebbkére, melyet produkciók alkalmával a legszivesebben használt, s melyen a vidám targonczás fiuk már két nap óta rettegették az egész környéket. A nagy művész kerékpár-fortélyai frenetikus hatást keltettek, iskola-lovaglása pedig általános csodálattal találkozott. A nagy művész kissé részeg volt; a sima földön talán nem is lett volna biztosságban, de annál biztosabban ült vasparipáján, mint Montmorency, aki élete utolsó éveiben járni már nem tudott, de a lovát megülte.

E szemképráztató mutatóványok közben Balázst az a meglepetés érte, hogy:

— A tábornok kéreti.

Balázs fellélekzett, hogy végre megszabadul a szörnyü cziterástól, s megkönnyebbült lélekkel rohant a tábornokhoz. Ez legalább nem gonosz bolond, mint az a rettenetes másik.

A tábornok kezét nyujtott neki és leültette.

— Értesültem róla — szólt — hogy ön szabályszerűen gyakorolja a költészetet. Ez helyes, igen helyes.

— Tábornok ur...

— Örömmel értesültem erről, mert én nagyon szeretem a helyes költészetet. Mondhatom, semmit se szeretek annyira, mint a helyes és szabályszerű költészetet.

A tábornok oly vigan pislogott, az apró kék szemek, melyek egykor, Mexico térein, annyiszor néztek szembe a halállal, oly barátságosan, annyi jóakarattal tekintettek a költőre, hogy Balázs nem tudott hova lenni meglepetésében. Ez nem volt pusztá udvariasság; ez az őszinte, meleg érdeklődés hangja volt. Bizonyára, soha se hitte volna, hogy a tábornoknak a költészet az uralkodó szenvedélye, de mit tudja az ember, hogy mi lakik a másikban?! És képzelmében már látta a tábornokot, amint karddal oldalán s halál-megvetéssel szívében, a tábori őrtüz világa mellett kedves költőjét olvasgatja, egyikét ama csöndes, édes szavu lantosoknak, akikről Longfellow beszél...

— Tábornok úr... igazán... nem tudom...

— A költészet — magyarázta a tábornok —

ha szabályszerűen betartja az előírást, igen dicséretes. Különösen a költészet versekben. Én mindig helyeslem a költészetet, fiatal koromban is. Most pedig, a mióta ilyen öreg fiu vagyok, még jobban helyeslem. Mert, tudja, barátom, nekem már csak a költészet ad megnyugvást.

Ez nem volt frázis, amint később kitudódott.

— Jelentették nekem — folytatta a tábornok — hogy ön jól űzi a költészetet. A verses költészetet űzi ön?

— Igen, tábornok ur.

— Ez szép, igen szép. Egy jó asszony, akinek nem tudom a nevét, jelentést tett nekem, hogy ön produkálni fogja magát, mint költész. Ezt igen szeretem. Jelentették nekem azt is, hogy mások mint énekesek és zenészek szándékoznak magukat produkálni. Ez helytelen. A lármázás nem jól van; a lármázást le kell fúni.

A tábornok kívánsága az volt, hogy a program többi pontját ejtsék el, Balázs ellenben tüstént lásson hozzá a felolvasáshoz. Kiadta a rendeletet, hogy a felolvasó részére kerítsenek egy kényelmesebb széket, s hogy méginkább kitüntesse választott művészetét, megajándékozta őt egy második szivarszipkával, mely egyébként ugy hasonlított az elsőhöz, mint egyik tojás a másikhoz.

Nem hallgathatom el, hogy Balázs meg volt illetődve. Tagadhatatlanul a készséges felolvasók közé tartozott, s ha csak módjában állott, nem

mulasztotta el megszerezni magának ezt az élvezetet. De hogy valaki ennyire áhítozott volna a felolvasása után, arra maga se emlékezett. S végre is, egy tábornok előtt olvasott fel, egy tábornok előtt, a ki szenvedélyes barátja a költészetnek, s akinek csak egy szót kell szólania, hogy a színházak rendre nyiljanak meg a szegény Vercingetorix előtt!...

Egy kicsit kalapált is a szive, mialatt ügyetlen keze előhalászta a feltaláló frakkjának zsebéből Cambra panaszát, Vercingetorix esküjét, s az ötödik felvonás nagy csata-jelenetét. Ugy rémlett neki, mintha Göndöry Béla vészjósón vigyorogna, de nem mert arra tekinteni. Ha a gazember éppen akkor kuruttyolja el magát, mikor Cambra ajkán elhal a csöndes zokogás! De a bátraké a szerencse.

Nem akarta látni vállalkozása örvényeit. Még egy utolsó pillantást vetett a tábornokra, a ki, mint a vezércsillagok szokták cselekedni, szeliden, biztatón mosolygott le rá, aztán a megihatottságtól mély hangon, kissé remegő szóval kezdte tolmácsolni Cambra sirámát, s nem nézett fel többet a kéziratból.

A tábornok hátra dőlt karosszékében, s édesdeden, hálás pislogással nézte a felolvasót. Meglátszott az arczán, hogy immáron semmi se hiányzik se fizikai, se lelki jólétéből, s lecsukta szempilláit, hogy teljesebben élvezhesse a versek zenéjét. Eleinte egyegy brávót recscentett bele a jámbusok szimfóniájába, majd helyeslőleg bólogatott, s utóbb egészen elcsendesedett. Ugy látszott, teljesen átadja magát

annak a varázsnak, melyet a nemes pathosz gyakorol a fogékony lélekre.

Mire Balázs végére ért a Cambra panasznak, a tábornok olyan mélyen aludt, mint Harold Harfagar király a tenger fenekén.

Ha Balázs megütközve s egy halálra sebzett dámvad végtelen szemrehányásával tekintett az alvó tábornokra, ez csak azt jelenti, hogy ismét nem volt igaza, mint már annyiszor. Mert, ámbátor nem sejtette, ez a hatás, amelyet Cambra panaszával elért, életének egyik legnagyobb sikere volt.

A tábornok tudni illik, a mexicói hadjárat óta súlyos álmatlanságban szenvedett. Voltaképpen soha se tudott aludni, s ha egy-egy órát bóbiskolt, már boldognak érezte magát. Az ágy és ő idioszünkraziával voltak egymás iránt; a tábornok gyűlölte a szépen megvetett párnákat, s az ágy azzal állott boszut e gyűlöletért, hogy nem tűrte magában a szegény mexicói hőst. Csak a színházban tudott egy-egy kicsit szenderegni, vagy ha felolvastak előtte. A versek némileg könnyebbségére voltak, s a jelesebb tragédiák mindig megszereztek neki egy-egy félórai pihenést.

Ilyen édesen azonban, mint most Cambra panasznán, nem aludt már huszonöt év óta.

A tábornok nem volt hálátlan ember, s ahogy a nagy csöndességre felriadt, igen sajnálta ugyan, hogy a felolvasás ily hamar véget ért, de annál szive-

sebben ismerte el annak érdemeit, akinek rövid bár, de rendkívüli élvezetet köszönhetett.

— Ez már aztán jó szindarab! — kiáltott lelkesülten. — Ezt már aztán nevezem jó szindarabnak!

Megveregette Balázsnak a vállát, kiválasztotta számára a legjobb szivarját, s nagy érdeklődéssel kérdezősködött a költő magán viszonyai és irodalmi működése felől.

Mikor meghallotta, hogy a színházak makacsul vonakodnak előadni *Vercingetorix*-ot, felháborodott.

— Nem adni elő ilyen szindarabot! — tombolt a haragtól — de hisz ez örültség, ostobaság, gyalázat!... Ne féljen semmit, ez a szindarab szabályszerű, és én elő fogom adatni.

S többé nem ment ki a fejéből ez a derék tragédia, melynek huszonöt év óta az első álmat köszönhetette.

Haza menőben sem szünt meg *Vercingetorix*-szal foglalkozni, s újra meg újra dicsérgette a tábornoknénak.

— Ezen szindarab jó szindarab — ismételte mély meggyőződéssel. — Meg fogom hagyni, hogy ezen jó szindarabot előadják.

Bizonyára, a tábornokoknak nem tartozik éppen hivatásuk körébe a tragédiák előadatása. Mindazáltal Balázs meggyőződhetett róla, hogy egy morzsányi véletlen gyakran előbbre viszi az embert, mint minden gigási ambíció.

Néhány nappal Pézsma báró lakodalma után Balazsnak látogatói érkeztek: egy hölgy és egy kis fiu. Először Fodorné látta meg őket a Balázs ajtaja előtt, s bár nem állott ismeretségben a váratlan vendégekkel, nem kellett tudakolnia a nevöket, hogy lélekszakadva lármázza fel a házat:

— Durczás Panna van itt!

Mindenki megilletődéssel s valami tisztelettől áthatott szörnyűködéssel értesült erről a nagy ujságról. A lányok szent félelemmel néztek Balázs ajtaja felé, ahol a vendégek eltűntek: »Hogyan, Durczás Panna??!!«, s maga Udvarhelyi ur is, akit pedig semmi sem lepett meg, ami az ó- és uj világban történt, kerekre nyitotta a szemét.

— Terringettét, Durczás Panna!

Durczás Pannát mindenki ismerte, még maga Balázs is.

Nem is igen lehetett őt nem ismerni, mert Durczás Panna mindig talpon, s mindig az utcán volt. Ennek a szép szőke színésznőnek egész élete a nyilvánosság előtt folyt le; este a szinpadon, nappal, ahol a legtöbb ember járt. Lehetetlen, lángoló színü ruháit már kora reggel ott lehetett látni a piaczon, mert Durczás Panna jó gazdasszony volt. Jó gazdasszony és jó anya. A bevásárló kosár és Durczás Attila soha se szakadtak el mellőle. Ez a nyárspolgáriasság, mely hivatásával oly pikáns ellentétet alkotott, meghódította az egész világot, s az idősb Durczás ur a maga körében az irigyelt emberek

közé tartozott. Mert Panna jó asszony volt; kissé rossz muzsikus, de jó asszony.

Hogy erénye annyira áhitozta a reklámot, ne ítéljük meg érte. Mindez Durczás Attiláért történt.

A szép asszony azzal lépett be Balázshoz, hogy őt a tábornok küldte. Biztosítani akarja a szerencsét, hogy ő játszhassa Pompéját, ha ugyan *Vercingetorix* nem lesz a másik színház zsákmánya.

Megvallotta őszintén, hogy az utóbbi esetben ő igen-igen boldogtalannak érezné magát. Ha a vetélytársa diadalmaskodnék ebben a szerepben!

A mi magát a szerepet illeti, csak két óhaj-tása volna. Elsőbb az, hogy igen szeretné ellejteni benne a Bolerot, vagy ha ez nem volna lehetséges, szurna bele a darabba a tisztelt szerző ur egy rövid orgia-jelenetet, mert a közönség, fájdalom, él-hal a fátyolkosztümökért. Őt kétségbeejti, hogy ilyen a világ, de istenem, ebbe már bele kell nyugodni Durczás Attiláért. Ó, az anyai sziv!

A második kívánsága pedig az volna, hogy, a mennyiben lehetséges, tisztelné meg a szerző ur Vercingetorix szerepével az idősb Durczás urat. Ez az idősb Durczás ur egy kellemetlen fenevad volt, akit vigyázatlanságból szabadlábbon hagytak, s aki, ha a szinpadra szabadult, túlbömbölt egy menázséria ki-éheztetett orozlánt. Egyébként tündöklött a sok mindenféle erénytől; pontosan fizette az adóját, sokat studérozott, s általában igen kötelességtudó férfiú volt, a kinek rendkívüli gonddal borotvált, húsos

lárva-arczát mindig ott lehetett látni a színházi kávéház környékén, a mint utánozhatatlan méltósággal s egy magános hegycsucs végtelen melankoliájával nézte a bömbölés dolgában hátra maradott emberiséget.

Hazudnám, ha azt erősítgetném, hogy a közönség rajongott a Durczás ur ábrázolásaiért; hanem azért, hiába, a Durczás ur művészetét mégis csak le kellett nyelni. Mert Durczás ur akkora volt, mint egy bölény, s Panna imádta őt. A borongó kedélyü művész értett hozzá, hogy ezt a szenvedelmet miképpen lehet fokozni; s minduntalan ki-kitudódott egy-egy viszonya valamelyik statisztáló hölgygyel, a kikkel aztán Panna rendesen össze is pofozkodott. Szóval Durczás ur tetszése szerint harsoghatott a Panna számlájára; Panna csak úgy szerződött el valahová, ha egyszersmind Durczás urat is angazsálták a hősi szerepekre.

Azok között, akik Durczás művészetét teljességgel nem bírták méltányolni, a tábornokot illette meg a legeslegeső hely. Az már nem is idioszünkrazia volt, a mit a tábornok e pontban tanusított, hanem vad gyűlölség, bűsz ellenségeskedés. A hány-szor Durczás megjelent a szinpadon, a tábornok hangosan morgott páholyában s tüntetően fordított hátat a szinpadnak. Olyankor pedig, mikor a művész, az alkotás ihletétől megszállva, kissé megeresztette a tüdejét, s nem látva, nem hallva, nem gondolkozva, csak domboritott, domboritott, s annyi bensőséggel,

oly részvétre méltón tombolt, mint egy átnyilazott gyomrú Behemóth, a tábornok kihajolt a páholyból s felkiáltott a szinpadra:

— Mars, takarodjál!

A tábornoktól különben az egész színház rettegett, s a mexicoi hős éppen a félelmetességének és fesztelenül nyilvánított kritikáinak köszönhette a Panna barátságát.

Panna, ha hódításról volt szó, nem sajnálta az időt s fáradságot; tábornok és tüzoltó, gróf és szinlaposztó, nagykövet és lóvasuti konduktor mind egyformán becses zsákmány volt neki. Tudta, hogy a földszint dönti el a sikert, de tudta azt is, hogy a karzat többet tapsol, mint amaz, s nem hanyagolt el egy beteg macskát sem. Ki tudja? Ez a beteg macska egykor hálás lehet, s nem fog nyávogni, mikor valamelyik halva született darab premiérejére behozzák véleményt nyilvánítani. Panna mindenekelőtt a reklámot szomjazta, s csak a szerint becsülte az embereket, amint hasznára vagy kárára lehettek. Lelke mélyéből tisztelte azokat, akik koronkint intrikáltak a Durczás-család ellen, de legkivált tisztelte a tábornokot, aki ellenségnek oly engesztelhetetlen volt, mint egy indiánus.

Panna hű volt mint maga Penelope, de mikor a Durczás család érdekei ugy kivánták, nem riadt vissza a kevésbbé botrányos kaczárságoktól, s ha megbukott a szirén szerepében, alkudott, mint egy kupecz, vagy siránkozott, mint egy cigányasszony.

S rendesen addig lótot-futott, fáradt, míg elérte a célját. De a tábornokot soha se sikerült behálóznia. A mexicói hőst Durczással már csak a halál békit-hette ki.

— A ficzkót ne lássam többet — szólt, ha Panna a férjét emlegette.

Annyit azonban elért a szép asszony, hogy a tábornok nem üldözte többé a tragikust oly tüntetően, mint annak előtte, s ez a félsiker, meg a soha sem valósuló reménység, hogy e két férfiú egykor megérti egymást, folyvást ébren tartotta Panna érdeklődését a tábornok iránt. A tábornok viszont nagyon kedvelte a Panna dallamos, andalító szavalását, s hálás volt a rövid, szép álmokért, melyeket a szőke szirénnek köszönhetett.

Ennek a tartós s ismert barátságának tulajdonithatta Balázs, hogy sokat hányatott tragédiáját végre ölébe kapta a szerencse. Panna ekkortájt folyton csak szerepek után szaladgált. Vetélytársa, akit közönségesen csak a nagy lábu Bertának neveztek, egy fényes és lármás viszony révén, kezdett igen sokat beszéltetni magáról, s Panna remegett, hogy a nagy lábu lassankint teljesen elhódítja tőle a népszerűséget. Ezt a veszedelmet csak új szerepek segítségével lehetett kikerülni.

— Istenem — magyarázta Balázsnak megindító nyíltsággal — egy tisztességes asszonynak oly nehéz sora van a színpadon! Ha nem pletykáltat magáról minduntalan, folyvást játszania kell, mert különben

elfelejtik. Nekem pedig tisztességesnek kell maradnom, nem igaz?

Balázs is ezen a nézetten volt, s Panna neki bátorodva, tovább fejtegette a témát.

— Mit mondana a férjem?! Mit mondana Attila, ha majd felnő?!... Mondd, Attila, ugy-e, anyádnak tisztességesnek kell maradnia?!...

Igazán, ebbe bele kellett nyugodni. Balázs meg-simogatta Attila fejét, s kifejezte, hogy valóban nincs más hátra, mint folyvást játszani, szüntelenül, pihenés nélkül játszani.

Attila egy kis sebet fedezett fel a Fodorné ősrégi kanapéján, s éppen javában huzgálta ki az ócska butorból a lószőr-töltelékét, midőn Panna hirtelen magához rántotta, s a Gracchusok anyjának egy örökszép mozdulatával mutatva rá, így kiáltott fel:

— Nekem Attila a dicsőségem, és nem az, hogy ha az egész világ rólam beszél. De éppen ő érte, éppen az ő érdekében kérnem kell önt, hogy ne tagadja meg tőlem Pompeja szerepét!

Ó, mily régen epedett érte, hogy szerepekért nyaggassák!... De az öröm még nem vette el végképpen az eszét, s tovább tépelődött azon a kérdésen, hogy:

— Honnan ismeri ez az asszony *Vercingetorix*nak a szerepeit?! A tábornok beszélt volna Cambráról s Pompejáról?! De hisz a tábornok aludt, mialatt Pompejáról volt szó!

Nem állhatta meg, hogy ezt a kérdést ne bolygassa; a kíváncsiság kifurta az oldalát.

— Honnan ismerem a szerepeket? De hisz én olvastam a darabot! A tábornok ide adta a kéziratot, s tegnap elolvastam egy ültőhelyemben. Mért néz rám olyan kételkedve? Egy vörös bőrbé kötött, oktáv alakú könyv... a tábornok azt mondta, hogy öntől való.

A dolog kezdett egyre rejtelmesebb lenni; Balázs semmit se küldött a tábornoknak, de a vörös kötésű kézirat csakugyan eltűnt a könyvtárából. Ki vehette el innen? A tettes nem lehetett más, csak Fodorné.

Csakugyan Fodorné volt. A Balázs tizennégy teljes kézírata közül ez már a negyedik lehetett, a melyet suttyomban, pártfogókhoz küldött.

Mért érdeklődik ez az asszony oly melegen a gallus törzsfő iránt?! Balázs nem volt találekony ember s nem sejtette, hogy Fodorné Vercingetorixot már vejének tekintette...

— És, ha szabad kérdezni, tetszik a szerep a nagyságos asszonynak?

Mily kérdés! Panna egyszerűen el volt ragadtatva. Micsoda szerep! Igazán semmi se hiányzik belőle egy orgia-jeleneten kívül.

Balázs mindent megígért. Az orgia-jelenetet, a czimszerepet Durczás urnak, mindent. Még Attilának is kiszorított volna egy kisebb, könnyfakasztó szere-

pet, de Attila egyelőre még nem működött a színészi pályán.

— Sajnos, okom van attól tartani, hogy a darab előadása nehézségekbe fog ütközni, mint már annyiszor.

— Bizza rám a dolgot — felelt nyugodtan Panna. — Kijárom én önnek, hogy előadják.

És kijárta. A nehézségek, melyeket Baiázs már jól ismert, ujjakkal szaporodtak, de Panna fáradhatatlan volt. Amit ő ki akart járni, abba előbb-utóbb bele kellett nyugodni. Mert Pannára nézve visszautasítás nem létezett. Ha kosarat kapott, eljött másodszor, harmadszor, tizedszer. Olyan volt ez az asz-szony, mint a nemezis; vele szemben nem maradt egyéb hátra, mint a föltétlen, teljes megadás.

A színház-igazgató ideges ember volt, s hogy Attilát végre-valahára lerázza a nyakáról, kijelentette, hogy ha már bele kell törődnie a halál gondolatába, isten neki, bele nyugszik *Vercingetorix* előadásába is.

Három hónap multán *Vercingetorix* színre került s nagy sikert aratott. Durczás úgy bömbölt, mint egy másvilági szörnyeteg, Panna fölvette a század legemlékezetesebb fátyol-ruháját (csak egy gondolat volt az egész ruha), a karzati ifjuság lelkesedett, s a szerzőt kitapsolták minden felvonás után, összesen tizenhétyszer.

Másnap az ujságok fölfedezték a nagy érdemű költőt, kiadták az arczképét, s e siker hatása alatt

a temetkezési vállalat előléptette *Vercingetorix* jeles szerzőjét aligazgatónak.

Egy félévre rá az ujonnan alakult Első Általános Tüzoltó Szerek Gyára Részvény Társaság Balázst mint ismert pénzügyi kapacitást megválasztotta igazgatójává.

Önök azt hiszik, hogy ez tréfa? Ez az élet, tisztelt uraim!



OSZK

## VI.

### A GÁLYA HALAD.

Ha a medvét táncművészetre óhajtják oktatni, először is kegyetlenül eldöngetik, aztán megint eldöngetik, és többször is eldöngetik. Ezek után az előtanulmányok után pedig elkábitják. Pálinkát tömnek belé, megfujnak a füle mellett egy harsány szavu sípot, s egy elszakíthatatlan nehéz lánczczal addig rángatják az orrát, amig bele szédül. Végül megmutatnak neki egy medve-kisasszonyt, amely már szépen tánczol parancsszóra. A medve eleinte kinosan morog, s iparkodik lánczát a kegyetlen kézből kiszabadítani, de a fütykös tánczol, a síp orditozik, a láncz pedig csak nem akar elszakadni. És ezalatt oly szépen szól a duda! A medve-kisasszony megadással lejt a csábitó tánczot, az ostor pattog, a zene cseng-bong, s egyszerre az elkábult állat emelgetni kezdi idomtalan lábát. Az első tánczleccke megkezdődik.

Balázsnak ahhoz, hogy a táncművészetet elsajátíthassa, nem hiányzott az előképzettsége. A sors eléggé megpuhította arra, hogy megadással viselje

mindazt, ami következik. A mi pedig az elkábitás művét illeti, arról gondoskodott Fodorné.

Szóval, a mi késik, nem mulik; Balázs megtanult taktusra lépni, megfigyelte mások kellemes mozdulatait s igyekezett a látottakból okulni. Előbujt a barlangjából s eljárt az emberek közé, először kíváncsiságból, aztán, mert nem csekély meglepetésére, szórakozást talált a dologban.

A bicikli-király emlékezetes lakodalma óta ott lehetett látni minden táncmulatságon, ahol Fodorék csak megjelentek. Frakkot csináltatott magának, megtanulta Czillától, hogyan kell a nyakkendőt megkötni, egy szóval nem lehetett rá ismerni.

Fodorék pedig nem huzódtak vissza a szerényebb multságoktól. A ház urnője mintha véleményt változtatott volna. »Most a leányokon a sor« — mondotta koronkint a gnómnak, szemmel láthatóan azért, hogy mások értsenek belőle. A leányok ugyan még folyvást maguk varrták a báli ruháikat, s Fodorné, amikor hajnal tájban vetődtek haza, csakugy felkelt öt órakor, mint azelőtt, de hová lett a régi takarékoság?! Rendes számlájok volt a keztyütisztitónál, s fodrásznő járt a házhoz. »Fel kell találnom a golyószórót« — szólott néha Fodor aggodalmasan.

Ama kirándulásokról, melyek a Fodor családapai gondjait ekkép megsokszorozták, Balázs soha se maradt el. Ő volt az állandó kísérő, aki nélkül a viláért se indultak volna el, bár ennek a kíséretnek

a szükségét nem igen lehetett belátni. De az már magától értetődött, hogy Balázs velök legyen. Hogy miért, az szóba se került soha.

Ez a kérdés Balázsnak sokáig nem jutott eszébe. Hanem egy rossz órában keresztül villant a fején, és attól fogva nem tudott szabadulni tőle.

Valami lármásabb mulatságról jöttek, s kissé fáradtan koczogtak hazafelé. Elül Balázs és Ella, mögöttük Czilla az anyjával.

Hajnalodott, s a körút még zajtalan volt. Balázs és Ella szótlánul ballagtak egymás mellett. Czillának a báli topánkája egyhanguan kopogott mögöttük, s ettől a kopogástól nem igen lehetett hallani a Fodorné suttogását. Fodorné rossz kedvében volt, s halkán pörölt a kisebbik lányával.

— Eh, hagyj nekem békét — felelt a leány.  
— Ugyis tudom, hogy Ellára haragszol... Vagy mindig én legyek a bünbak?!

Halkan szólt, de Ella megértette.

A bünös nem fordult hátra, s nem szólt bele a halk szóvitába. Csöndesen haladt tovább, s egy észrevétlen pillantást vetett kísérőjére, aki szótlánul bámult a sötétkék sávra, mely az égen egy új nap közeledtét hirdette. A leány vállat vont, s némán folytatta utját. Álmos volt, s nem törődött semmivel a világon.

A mig haza értek, nem váltottak egy szót sem. A küszöbnél aztán elbucszutak egymástól.

— Jó éjt, Ella kisasszony.

— Jó éjt, Hódy ur.

Fodorné szeretett volna egy pár jó szót mondani a kedvetlen Balázsnak, de nem talált semmi okosat.

— Ugy elkényeztet bennünket, hogy már meg se köszönjük a szivességét.

De ez a néhány szó olyan ünnepiesen hangzott, mint valami végbúcsú... Fodorné dühös volt maga-magára és az egész világra.

S ahogy becsukódott mögöttük az ajtó, tüstént rá is támadt a nagyobbik lányára:

— Ostoba vagy, mint egy vad lúd! A kórházban fogsz meghalni, érted, a kórházban! Jusson eszedbe, hogy megmondtam előre.

A leány nem felelt.

Kinn maradtak a konyhában. Czilla levett a pohárszékről egy tányérral fedett tálat, s hozzá látott a hideg vacsorához. A zivatar, mely, mint előre látható volt, elkövetkezett, egy cseppet se érdekelte.

Ella melléje ült, s azt mondta neki:

— Adj hát nekem is egy kicsit.

Mig a két lány evett, Fodorné le s föl járt a konyhában; iparkodott türtőztetni magát. De nem állta sokáig a dicsőséget, s egyszerre csak megállapodott Czilla előtt:

— Nem ettél még eleget?

Czilla, aki komoly veszedelem esetén épp olyan gyáva volt, mint a milyen hetvenkedő az apró perpatvarok alkalmával, intett, hogy már kész van.

Megértette, hogy nem közönséges családi vihar, hanem az a nagy jelenet következik, a mely már régen fenyegetett. Mivel pedig a drámai jeleneteket otthon nem kedvelte, sietve átsomfordált a hálószobába.

Ella követni akarta, de nem illanhatott el.

— Te maradj itt — rivallt rá az anyja.

Ella megadta magát sorsának. Leült, s szembe nézett a veszedelemmel.

Fodorné egy darabig még folytatta sétáját, s mikor meggyőződött róla, hogy a kis lány lefeküdt, odalépett Ellához.

— Hallod-e, te leány — szólt, a levágott fejek rémitő tekintetével nézve a Fodor-család reménységére — ha te még egyszer úgy viseled magad, mint ma este, megfojtalak, érted?!

— De hát mit csináltam én?! — védekezett a leány. — Olyan nagy vétek, hogy egy kicsit jókedvű voltam?!

— Még azt kérded, hogy mit csináltál?! Mintha nem láttam volna, mintha nem látta volna ez a szegény ember, s nem látta volna mindenki! Azt csináltad, hogy szemtelen voltál!

— Istenem, mert két vagy három ujrát táncoltam az egyetlen jó tánczossal, aki ott volt, azért mindjárt... Hisz te nagyon jól tudod, mama, hogy Béla nem is udvarol nekem.

— No ne is udvaroljon! És egyszer s mindenkorra megmondom, hogy erről a kamaszról ne halljak

többet!... Tessék, még azt kérdi, hogy mit csinált?! Azt csináltad, hogy összebujtál nevetgélni ezzel a kamaszszal, tánczközben a vállára dőltél, és orczátlan voltál, tudod, orczátlan! Neki ez persze semmi! De ha még egyszer effélet látok, kikaparom a szemed!

Ella hallgatott.

— Mit gondolsz — folytatta Fodorné — hogy eshetett az ennek a szegény embernek?! Ez egy finom lelkű ember, akit te nem érdemelsz! Azért, hogy nem csinál jeleneteket, azt hiszed, nem vesz észre semmit? Egy szép nap rád se néz többet, s aztán czupász....

— De mama — szólt Ella csendesen — mi közöm nekem Hódy urhoz?! Ugy beszélsz róla, mintha legalább is vőlegényem volna.

— Azt mondom, hogy nem érdemled a szerencsédet. De ha nem érdemled, legalább becsüld meg! Ne légy ostoba. Ma még azt hiszed, hogy az élet csupa hanczúzás és tréfa. De egyszer majd keservesen tapasztalod, hogy a tréfa drága mulatság, a szerelmeskedés ostobaság, és semmi se ér semmit, csak a megélhetés, a szép, tiszta lakás, a jó meleg téli ruha, és az olyan ebéd, a melyikért nem kellett zálogba tenni semmit.

Ella elgondolkozott. Egy kis kézi tükör volt előtte, sárgára mázolt keretű, szegényes jószág, aminőt cifrálkodó cselédek használnak. A tükör visszacsillogtatta szép szőke hullámos haját, és a

Seherezáde szempárt. Nem állhatta meg, hogy oda ne pillantson.

— Szóval, te azt hiszed, mama, hogy Hódy ur engem el fog venni feleségül?!

— Micsoda buta kérdés?! Ha ugyan ma este örökre el nem rontottad a dolgot.

— Ó, semmi esetre — felelt nyugodtan Ella. — Én inkább azt hiszem, hogy csak ma kezdett szeretni, akkor, amikor megharagudott rám... De hát miért nem szól, ha szeret? Soha se mondott egy szót se, amiből azt gondolhatná az ember, hogy olyan szemmel néz rám... Még csak nem is néz úgy rám, mint a többiek.

— Persze, majd úgy ugrabugrál körülötted, mint ezek az éretlen diákok! De hát nincs szemed? Miért maradt itt, a mi hónapos szobánkban, akkor is, mikor az isten fölvitte a dolgát?! Miért foglalkozik annyit veled, miért kísér el mindenüvé, miért van kifogatva a természetéből?! Mondd, nincs szemed?

De igen, volt szemé. Csakhogy szerette mindezt hallani.

— Ilyen tudományos ember! — folytatta Fodorné. — Bizony nagy szerencse, hogy rád veti a szemét.

Ella nem felelt. Maga is eltűnődött rajta egy kicsit, honnan van, hogy ő ezt a sok érdemet nem tudja kellőképpen méltányolni?!

A hinduknak a szerelemről szóló szent könyve hetvenhét mesterséget sorol fel, s azt állítja, hogy ezek bármelyikével meg lehet nyerni a lányok szerelmét. De a *tudomány* nincsen közöttük.

S Ella gondolatai egy betű-iszonyban szenvedő gentleman-nél kalandoztak, a ki háromszor bukott meg minden alap-vizsgálaton, s a kiről a sors könyvébe azt irták, hogy: sohase fogja letenni a szigorlatokat. . .

Másnap este Balázs azt cselekedte, amit előtte való éjszaka Fodorné. Izgatottan járt le s fel, s megmérte a szobáját széltében, hosszában, keresztben. Mintha nem ismerte volna már vagy tizennégy esztendeje.

Aztán megállt az ablaknál. Ha az embert bántja valami, ez még nem ok rá, hogy fölverje álmából az egész háznépet.

Nem tagadhatta önmaga előtt, hogy mód felett haragszik. De egy kicsit zavarba jött volna, ha véletlenül megkérdezik tőle, hogy: miért?

Utoljára is mi köze ehhez a leányhoz, s a helytelen viseletéhez? Semmi a világon. Sohase gondolt rá, hogy feleségül vegye; az egész család se inge, se gallérja.

És mégis, végtelen keserűség fogta el. A mint bambán kirévedezett az ablakon, tekintete önkéntelenül fölkereste azt a jól ismert erkélyt, a mely mögött már oly régen nem lakik senki! A hold, a bambák és poéták barátja, ezüst esőben fűrösztötte

meg az erkélyt tartó két óriás kisasszonyt, s Balázsnak eszébe jutott az a sok ostoba, de édes óra, a mikor itt ült ezen a helyen, hogy rímes számárságokat mondjon meghittjének, ennek a boldogtalan planétának, a mely talán éppen azért bolyong az űrben, hogy meneküljön a rímes intimitásoktól.

Be rég is volt az!

Istenem, soha se mondhatta el, hogy kéjt a föld többet már nem adhat neki. A boldogsága is csupa nélkülözés volt. De akkor a szenvedés is boldoggá tette, s egy óra alatt többet élt, mint ezekben az örömtelen, czudar, nyomorult esztendőkbén, a mikor már nem volt semmije, még csak egy fájdalom sem!...

— Te voltál a jóság, te voltál az öröm, te voltál az élet! Ó mért is, hogy nem tudtam meghalni!

S nem gondolva rá, hogy immár fehér szálak kezdik tekintélyessé tenni különben balgatag fejét, suttogni kezdett az árnyékhoz, aki hosszú idő múltán újra megjelent neki.

— Csak téged szerettelek s örökkön csak téged foglak szeretni! Nincs, ne is legyen örömem a te emlékeden kívül... Hűségesek maradtok hozzád, a mig csak élek!...

Mikor ezt a szót: hűség, ismételtetni kezdjük, a hűtlenség már szivünkbe lopózott.

Ne legyünk szigoruak szegény barátunk iránt. Az ember alkalmazkodó állat, s bele törődik minden

nyomoruságba. De van egy gondolat, a melyet nem lehet megszokni, azt, hogy: soha többé.

És mégis bele fog törődni a gondolatba, hogy a szerető csókja rá nézve már csak mitológia; le fog tenni róla, hogy valaha fészke lesz, ahol gyerekek lármáznak.

Brr, még a gondolattól is megfázik az ember.

És ugyan miért? Olyan öreg volna már, akit nem lehet többé szeretni?! Nem nyomorék, nem beteg, még csak nem is a régi éhenkórász. S ha gyámoltalanságától, siralmas multjának eltörölhetetlen bélyegétől nem is szabadulhat többé soha, ne léteznék a világon leány, aki megérezze, hogy rosszul szabott kabátja alatt férfi-sziv dobog?!

De mért jár mindez a fejében? Mi ütött hozzá?

Azért van így elkeseredve, mert az a kis lány illetlenül kaczerkodott egy hozzá való jókedvű fiatal urral? De hát mit törődik azzal a kis lánnyal?!

És rájött, hogy fájdalmasan esik megszokni a gondolatot, hogy azért a kis lányért egyszer csak érte jön valamelyik jókedvű fiatal ur, elviszi ebből a házból s ő nem fogja hallani többé azt a kedves hangot, azt a szép, okos beszédet.

Már hajnalodott s Fodorné hallotta, hogy még folyvást le s fel jár a szobájában.

\*

Göndöry Béla egy szép reggel arra ébredt, hogy vadul dörömböznek az ajtaján. Ez a szép

reggel tulajdonképpen délutáni két órát kíván jelenteni, a vad dörömbözés azonban szó szerint értendő.

Idegesek lények lázas szivdobogást kaptak volna ettől a hirtelen bőszi lármától, de Göndör Béla távolról sem szenvedett ilyes betegségben.

— Nagyon szemtelen — szölt magában. — Nem lehet más, csak a szabó vagy a suszter.

Azzal megfordult a másik oldalára s tovább aludt.

De az ajtót tovább döngötték, s a bőszi láрма kíséretében egy ismeretlen hang szólalt meg:

— Nagyságos ur! Nagyságos ur!

— Nem hagy aludni a gazember — konstataa Justinianus kitartó tanítványa s rágyújtott egy cigarettára. — Csak rajta, majd meglátjuk, melyikünk győzi tovább türelemmel.

Elővette a tegnapi esti lapot s olvasni kezdett.

— Levelet hoztam, nagyságos ur — erőködött odakünn az ostromló.

— Tudom — gondolta odabenn a jogász.

— Hordár, hordár van kinn! — esengett az erőszakos látogató. — Hordár a Nagymező-utczából.

— Azt akárki mondhatja — jegyezte meg magában az ostromlott férfiú, aki jól ismerte a hitelezők minden furfangját.

S nyugodtan eregette a füstöt cigarettájából.

Végre a látogató feltalálta magát. Felhagyott a dörömbözéssel, s vagy két percz multán Göndör

Béla észre vette, hogy a küszöbről, az ajtó hasadé-  
kán, egy czédula erőködik be a szobájába.

A czédula után pedig egy levél következett.  
Közönséges, polgári levél, s nem ama szalmaboritéku  
írományok egyike, melyekről a szakavatott szem  
messziről meglátja, hogy semmi jót se jelentenek.

A levél félig kinn maradt; látszott, hogy nem  
akarják egészen elereszteni. A czédula azonban  
egész terjedelmében bejutott a szobába.

Göndöry Béla, miután meggyőződött róla, hogy  
kivülről lehetetlen ellenőrizni az operációját, fölkel,  
óvatosan oda lépkedett a czédulához s fölvette.

A czédulán ez állott:

Kérem szépen, nagyságos ur, én vagyok,  
a 117-es hordár. Ezt a levelet hoztam, de  
válasz kell rá. Tudom, hogy a nagyságos ur  
ittthon van, kezét csókolom. A 117-es.

— Az már más — szólta a jogász és kinyi-  
totta az ajtót.

S mialatt felbontotta a levelet, kioktatta a köz  
buzgó szolgáját.

— Máskor, ha levelet hoz, ne azt kiáltsa,  
hogy: nagyságos ur, nagyságos ur. hanem kopog-  
jon hármásával kétszer, köhögjön egyszer erősen, s  
ha nem lát semmiféle gyanus embert, kiáltson hatá-  
rozott hangon: »Le a szipolyokkal, le, le, le; fel az  
uzsorásokkal, fel, fel, fel.«

— Igenis, kezét csókolom.

A levél Czillától volt, s így hangzott:

Barátom!

Nagy baj van, roppant baj. Mindennek vége. Ó jaj nekem! Beszélnem kell magával, ha kompromittálom is magamat. Legyen öt órakor az Erzsébet-téren, a Sas-utczai részen. Véletlenül találkozunk, szóba állunk, és csatlakozik.

Legyen erős. Legyen mindenre elkészülve. Ó jaj nekem! De jaj magának is, szegény barátom!

Oly borzasztó ez, mint egy szindarab.

Üzenje meg, hogy ott lesz-e?

Azért nyugalom. Maga legyen férfi.

Pá, édes.

*Czilla.*

U. i. Ne kokettáljon a felsőbb leányokkal.

Göndöry Béla tudta, hogy Czilla nagyon szeret fontoskodni, s egy cseppet sem volt megijedve. Felöltözött, elment ebédelni, s úgy evett, mint egy czápa.

Ebéd után elment a kávéházba, s öt óráig biliárdozott. Öt órakor aztán megindult az Erzsébet-tér felé.

Már messziről ráismert a Czilla vörös pántlikás matróz-kalapjára. A kis leány színésznőktől ellesett, tüntető izgatottsággal járta körül a sétatérnek nevezett porfészket.

— Maga el tud késni ilyen viszonyok között?!  
— kérdezte vészjtjósló komolysággal, mikor meg-

győződött róla, hogy senki se hallhatja a beszélgetésöket.

Göndöry Béla, szükség esetén, úgy hazudott, mint egy tolvaj lakáj.

— Éppen egy órája, hogy a József-téren várom. Végre, nem tudtam egyebet gondolni, mint hogy tévedés lehet a dologban, s itt vár, nem ahogy a levelében írta.

Ebből egy kis vitatkozás kerekedett, s Göndöry Béla igen elcsodálkozott, midőn a tanuságul előszedett levélből kiderült, hogy az Erzsébet-téren kellett megjelennie.

— Tessék, csakugyan én vagyok, aki tévedett!... De, istenem, olyan zavart is a fejem, mióta megkaptam a levelét!...

— Ugy-e, micsoda szerencsétlenség?!

— Az igazat megvallva, csak sejtem, hogy miről van szó. De minden rosszra el vagyok készülve.

— És igaza van, szegény barátom — sóhajtott Czilla, aki boldog volt, ha a francia szindarabok tónusában társaloghatott. — Hódy megkérte Ellát.

— Ah!

— S magának erre nincs egyéb mondanivalója, mint ez a rövid »ah«?!

— Azt akartam mondani vele, hogy: csak úgy egyszerre?

— Csak úgy egyszerre. Azaz, hogy még sem egészen egyszerre. Ella ma elárulta nekem, hogy,

amugy félig-meddig, már vagy két héttel ezelőtt nyilatkozott előtte.

— És Ella?... Mit felelt neki?

— Semmit. Nagyon meg volt lepetve. Zavarban volt. Félt.

— No lám, erről egy szót sem szólt nekem.

— Ugy, ugy, haragudjék! Haragudjék még jobban! Nem képzeli, Béla, milyen férfias az, ha egy férfi haragszik... Törjön, zúzzon össze mindent, amit utjában talál, s szálljon szembe az egész világgal!

— Kedvem volna hozzá — felelt Béla oly hangon, mely elárulta, hogy az elhatározó pillanatban mégis csak meg fogja gondolni magát, s a világnak nem lesz semmi baja. — De mit érnék el vele? Számíthatok-e rá, hogy Ella mellettem marad? Szó sincs róla. Ez az ember soha se kérte volna meg, ha Ella nem biztatja.

— Ó, ne rágalmazza Ellát! Ó semmiről se tehet. Nem tehet róla, hogy Hódy biztatásnak vette, ha barátságosan nézett a szemébe. Maga tudja, milyen szépen tud nézni ez a lány. Nem is tud más-kép, csak szépen nézni. Mindenkire úgy néz. S ha Hódy ezt félre értette, úgy ez nem az Ella hibája.

— Meg kellett volna mondania neki, világosan, határozottan, hogy nem szereti, hogy mást szeret.

— Azt nem tehetette. Maga nem ismeri a mamát. A mama rettenetes tud lenni, ha ellenkezik vele.

— S Hódy a mama választottja?

— Az övé. Tegnap este kijelentette, hogy ennek a házasságnak meg kell történnie. Ó, az borzasztó jelenet volt. Ella sirt, én is sirtam, a papa is sirt. A mama pedig olyan dühös volt, de olyan dühös!...

Göndöry Béla lehorgasztotta a fejét, pár pillanatilag hallgatott, s ezalatt botjával egy kavicsot kapart ki a földből. Mikor ez megvolt, idején valónak találta előterjeszteni, miként itéli meg a helyzetet, ő, az első érdekelt.

— Hát biz ez igen nagy szerencsétlenség — szólt nyomatékosan.

Bár a csüggeteg lemondás e megnyilatkozása végtelenül szomoruan hangzott, a beszélő arcán észre lehetett venni, hogy, ami őt illeti, ő nem találja a helyzetet teljesen vigasztalannak. A komolyság különben nagyon rosszul állott a szegény Göndöry Bélának; határozottan vesztett vele, ha nem lehetett kuruttyolnia.

Czilla megbotránkozott.

— És maga ebben a perczben nem tud okosabbat tenni, mint sápitozni?! Fúj, szégyelje magát. Ilyen a férfi mind, különösen a czivil. A katona mégis más; egy huszár nem tesz ilyet. Tessék, itt van egy ur, aki abban a szerencsében részesül, hogy szeretik. Szeretik úgy, ahogy csak regényekben és szindarabokban szokás szeretni: butául, életre-halálra. Azt hittük volna róla, hogy ő a rhodusi koloszszus. És ennek az urnak, mikor a helyzet komolyra fordul,

nincs egyéb mondani valója, mint hogy: »Baj, baj.« De nem úgy van az, kérem. Küzdeni kell, édes barátom, az élet küzdelem.

Göndöry Béla ez idő szerint csak karambolban óhajtott küzdeni. Bosszantotta a Czilla fontoskodása, s jobban szeretett volna a kávéházban lenni.

— De hát mit csináljunk?

— Tőlem kérdi?

— Lássá, Czilla, én nem versenyezhetek ezzel az emberrel. Ő a legjobb kondiczióban van, s én még nem vagyok *fit*. Előre tudtam, hogy canterben fog megverni. Most kitudódik, hogy ő számtalan hosszal első, én pedig letörtem. Ez szomorú, kétségbeejtő, de így van. Maga azt mondja, hogy küzdjem tovább. Én még abban se vagyok bizonyos, hogy ez egyáltalán lehetséges-e? Az az érzésem, hogy ő mindig le fog engem galoppozni. Hiába, nem vagyok *tip-top*-kondiczióban.

— Bánatot jelent? — kérdezte Czilla, aki értette ezt a lóverseny-nyelvet.

— Nem, hanem azt kérdem, hogy: mit csináljak?

— Tanácsot kér tőlem?

— Igen.

— Jó. Rendelkezésére bocsátom életismeretemet, s tapasztalásaim kincses házát. Én nem látok olyan sötéten, mint maga, s nem csak egyféle megoldást tudok elképzelni. Tessék közülnök választani. Itt van mindjárt az első. A legjobb, de egyuttal a legnehezebb. A szökés.

— Az nem lehet — szolt Göndöry Béla nála szokatlan határozottsággal.

Arra gondolt, hogy legfeljebb Promontorra tudná hölgyét megszöktetni, s oda is csak hajón.

— Miért nem?

— Maga gyerek, Czilla, magának ezt még nem magyarázhatom meg.

Pedig Czilla is megértette volna, hogy huszonhét krajczárral nem mehet az ember Gretna-Green-be, a házasságkötő kovácshoz, de Czillát mindig lefegyverezte, ha arra appelláltak, hogy neki bizonyos dolgokról még nem szabad tudnia. Nem szerette elárulni, hogy oly tisztán látja az apró emberi nyomoruságokat, mint maga a biboros konczilium.

— Kár — felelt kissé elmélázva, abban a szent meggyőződésben, hogy Göndöry Bélát illendőségi tekintetek bántják, — higye el, a regényes megoldások a legjobbak. De van egyéb megoldás is. Ha akarja, mindjárt mondok egy másodikat.

— *Zehn auf*, hogy ez is regényes lesz.

— Nem, ez drámai. Egy szellemes nő, mint a szindarabokban szokás, beleavatkozik a dologba, egy kicsit intrikál, s a szerelem győzedelmeskedik.

— Nagyon le vagyok kötelezve a szellemes nőnek, de attól tartok, ez kissé hosszadalmas volna. A terv teli veszedelemmel, s a siker kétséges. Mondjunk le a drámáról.

— Van egy polgári megoldás is.

— Megvallom, hogy ez előre jobban csábit, mint a másik kettő.

— A polgári megoldás ez. Maga titokban találkozik Ellával, és azt mondja neki: »Ella, én egy igen-igen szegény ficzkó vagyok, aki minden szigorlattal egyre távolabb van az ügyvédi vizsgálattól, de nagyon szeretem magát, s magáért talán még ezt a vizsgálatot is le fogom tenni. Megvár?« Bizonyos vagyok benne, hogy Ella azt fogja felelni: »Megvárom«. S akkor nincs mód rá, hogy férjhez adják máshoz. Ella hallgatag és kényelmes természetű, de ha egyszer a fejébe vesz valamit, bajos kapacitálni.

— Lássá, Czilla — szólt a jogász, egy kicsit elgondolkozva — ez már jó tanács. És én e szerint fogok cselekedni. Ha igazán szeret, nem lehet kényszeríteni, hogy máshoz menjen férjhez.

Majd, mintha egyszerre csak elfogta volna a kételkedés, kissé akadozva folytatta:

— Ámbár az az átkozott vizsgálat olyan messze van!... Addig annyi új akadályra lelhetünk!... S egy leány olyan gyöngé!... Ki tudja, nem volna-e jobb felhagyni minden küzdelemmel?!

Az igazat megvallva, Göndöry Béla már alaposan megbánta, hogy ennyire bele bonyolódott ebbe a szerelmi dologba. Az ember lányokkal szemben nem lehet eléggé óvatos; ki hitte volna, hogy egy kis kötődés, néhány pohár pezsgő és egy-két ügyetlen szó idáig elrontsa a dolgot?! Szeretett volna kieviczkélni a hinárból, de tisztességgel akart szabadulni.

Egy kicsit habozott is. Szegény kis lány! Oly édes hangocskája volt, s oly szépen tudott nézni! Hiuságának hizelgett ez a föltétlen meghódolás, bántotta, hogy nem éppen szép színben kell föltünnie előtte, s nagyon boszankodott magáraaz egész dologért.

— Maga bánatot jelent?! — kérdezte Czilla, aki kezdett gyanakodni.

— Isten mentsen! — felelt a jogász, s akkor úgy gondolta.

— Tehát abban maradunk....

— Abban maradunk, hogy vasárnap délután felmegyek magukhoz s betüről betüre elmondom neki a maga szavait. Remélem, hogy a maga szavával fog felelni.

— Bizonyos lehet benne. Ella ugyan, meg kell vallanom, semmit sem tud erről az én kirándulásomról, de ez nem változtat a dolgon. Most már tudni fog róla. Tehát: várjuk. A viszontlátásra.

— A viszontlátásra, Czilla.

Kezet fogtak, s a kis lány megindult hazafelé. A jogász egy pár pillanatig ott maradt, ahol elbúcsúztak, s utána nézett a regényes kis hölgynek.

Még jó darabig látta a jól ismert matrózkalapkát, s a rajta virító szegényes pántlikát. Arra gondolt, hogy nincs rettenetesebb dolog, mint ilyen kalapokban járni egy életen keresztül.

Aztán, mikor a kis lány végkép eltűnt a szeme elől, boszusan fordult az ellenkező irányba, s azt mondta magában:

— Nem.

Göndöry Béla azt tartotta, hogy a világ két-féle emberekből áll. Az okosakból, akik fiakkren járnak, szép ruhákat hordanak, jól élnek, rendelkeznek egy csomó más fajta emberrel, azt teszik, amit akarnak, s jól táplált, divatos ruhában járó gyermekekkel jelennek meg a színházban s a fürdőhelyeken.

Meg az oktalanokból, akiknek az élete keserves robot és a házi perpatvar örökletessége között oszlik meg. Akik csak azért boldogok, mert megáláztatnak, akik rossz levegőn, szűk lakásokban szenvednek, s csenevész, gyerekbetegségektől megtizedelt, szegényes ruhácskákban kóválygó árvákat hagynak hátra, hogy a szegény emberek fajtája soha ki ne vesszen a világból.

Amazok: akik pénzes lányokkal házasodnak össze.

Emezek: akik szegény lányokat vesznek el.  
És még egyszer mondta magában:

— Nem.

Vasárnap Ella hiába várta udvarlóját. Várta hétfőn, kedden, szerdán, szombaton. Göndöry Béla nem jött.



## VII.

### SZEPTEMBER.

Erre mi felénk szeptemberben a nappal gyönyörű. A napnak már nincs tüze, csak édes melege, a levegő langyos és nyugodt, s a szellő hizelgésekkel teli, mint a fiatalságtól búcsúzó nők szerelme. Benn a városban, a nagy házak között, ahol nem látni a lombok hervadását, azzal áltathatod magad, hogy: ez még a tavasz, vagy legalább: egy második tavasz, mely talán enyhébb még az elsőnél is, és hűségesebb, jobban megbízható. Ámbátor a napfény bágyadtabb, mint volt akkor, a levegő nem oly átlátszó, s a délutáni napfényen sütkérező figurák finom, ónos fehérségén már ott a morbidezza.... Mindegy. Oly szép még szeptemberben, szebb, mint valaha! S bolyongva paloták között, melyek még a nyári meleget sugározzák vissza magukból, azt hiheted, hogy a tél csak egy csunya lidérczmese.

De ne bizzál ebben a második tavaszban! Vigyázz, csak úgy könnyedén ne merészkedjél ki a

messzi szabadba, ha már leszállt az est. Szeptemberben a nappal még szép,] de az este már hűvös. S nem sejtjed mikor, nem tudod honnan, egyszerre csak hideg szél támad, mely végig sivit a mezőn. Jaj neked, ha ez a szél oda kint talál, amint védtelenül barangolsz a szeptemberi éjben; dideregve, csontig áthülten érsz haza, s lesheted, amig kihevered a csalódásodat....

Esti nyolcz óra lehetett. Czilla a zongoránál ült, s elkeseredetten kalapálta a kedves nótáját:

Akit imádok: egy tüzér,

Csak egy tüzér, akit imádok....

A vőlegény és a menyasszony benn sugdolóztak a másik szobában, a nyitott ablaknál.

Csak a nagy szoba függő-lámpája világított be hozzájuk, meg kívülről a csillagok. Abban a félhomályban és félmagánosságban voltak, a melyet a mindeneket átölelő kerítő-szellem talált ki a jegyesek számára.

Azért bátran szólhatunk erről az édes-kettesről... Istenem, még oly kevéssé voltak jegyesek!

Ella, kihajolva a nyitott ablakon, a séta-úton nyüzsgő, sötét alakokat nézte, melyek közt a kocsik lámpái mint fény-bogarak suhantak keresztül. A ligetből még egyre tartott a nép-vándorlás be, a város felé. A fogatok egymásra dübörögtek, a tömeg kétoldalt széles sorokban hömpölygött előre, de az utczaai lámpások ezrei már kezdtek álmosan pislogni.

Balázst nem érdekelte az utczai élet. Csak azt a formás, szép kis fejet nézte, s arra gondolt: vajon micsoda tündérek fésülik éjjelenként ezt a puha, gyönyörű haját, mely természettől olyan, mint az áttört selyem?!

— Mindig így leszünk? — suttogta a formás kis fejhez. — Ilyen közel egymáshoz, mint most?... Mondja, hogy mindig.

— Mindig — felelt a lány.

— És nem fog mellőlem más világokba vágyódni? Nem fog vágyódni semmi, senki után?

— Nem fogok vágyódni semmi, senki után — szólt engedelmesen a lány.

Aztán tovább nézte az opera felé repülő kocsik nagy üvegtábláin átfehérlő toilette-eket.

Odaát Czilla még egyre a *Lili* románczát nyuggatta:

Ha kinevetnek is ezér':

Akit imádok, egy tüzér.

— Ó, mondja még egyszer, hogy nem lesz szerencsétlen velem! Olyan jól esik, ha szépen szól hozzám! Lássa, nem is álmodtam, hogy egyszer ily végtelenül boldog leszek!

A lány egy pillanatig hallgatott. Hirtelen azt akarta mondani: »Én nem lehetek szerencsétlen soha.« De aztán mást gondolt. És azt felelte, hogy:

— Szeretem magát.

De nem merte a keresztnévén szólítani. Érezte, hogy ez hamisan hangzanék.

— Ha tudná, milyen boldoggá tesz! Lássa, én már oly régen szeretem magát! Már akkor is szerettem, a mikor még nem tudtam, hogy ez szerelem... Ugy féltettem előre!... Szerettem volna, ha soha senki se látja rajtam kívül. Aztán, aztán álmodni se mertem. Hisz maga még csak egy piczi jószág volt akkor, a mikor megismerkedtünk... És remegtem a gondolatra, hogy egyszer csak nem fogom hallani a hangját, a nevetését, ezt az édes beszédét, mert elviszik innen, idegen világba, a honnan én ki leszek zárva egészen, egészen, ahol egy »Jó napot« nem sok, még annyit se mondhatok magának... Pedig, megvallom, olyan önző vagyok, hogy úgy tennék magával, mint a mesék gonosz óriásai: még akkor is sárkányokkal őriztetném, ha nem szeretne egy cseppet se, csak hogy: láthassam, láthassam mindig!... Nem felel?

— Mit mondjak?

— Mindig csak egyet. Hogy szeret egy kicsit, ha nagyon kicsit is, de szeret.

— Mondani kell azt? Istenem, maga tudja, hogy én nem értek a szavakhoz. Mit mondjak, amit még nem tud? Csak azt mondhatom: soha se fogja megbánni, hogy engem választott.

Nem merte megcsókolni a haját, csak a kezét szoritotta meg. S anyai hálával nézett a szemébe, hogy a leányt szinte meghatotta. Aztán megint hallgattak.

Ekközben letelt az idő, melyet a Fodorné anyai bölcsesége e törvényes szerelem első, tiszta örömeire

hallgatag engedélyezett, s Fodort, akinek egy darabig kinn kellett maradnia a konyhában, beeresztették a nagy szobába.

Fodor teli volt panaszszal.

— Igazán borzasztó — magyarázta Baláznak — milyen balkezű ember vagyok! Hát azt hiszi, meg tudtam szerezni azt a rongyos hatszázezer forintot?! Dehogy! Hatszázezer forint! Micsoda semmiség, mikor egy milliárdokat és milliárdokat jelentő találmányról van szó! S mondhatom, hogy ehhez a golyószóróhoz képest a Hiram S. Maxim-féle szerszám valóságos gyerekjáték, afféle »Hammer und Glocke«. Tizezer lövés egy percz alatt! Másfél nap alatt véget vetek minden háborunak a világon, s ha akarom, Polinéziát szétfuvom, mint egy szappan-buborékot. Tudja-e, uram, mit jelent az én találmányom? A világbékét, a szocziális kérdés megoldását, az egész emberiség boldogságát! Ez az utolsó szó a repülő gép előtt, vagyis, helyesebben szólva, mi szükség most már a repülő gépre?! De a katonák oly nehézkesek, mintha mind csupa apró trójai falovakon ülnének!... És a bankok! Megannyi krajzler! Magában az angol bankban sincs több vállalkozó szellem, mint a sarki fűszerkereskedőben. De hát, kérdem, mire akkor a bankok, ha úgy tesznek, mint a *Fa-kutyához* címzett fűszeres bolt, s nem dolgoznak másban, csak malagában és indigóban, mintha Marco Polo óta egy jöttát se változott volna a világ?! Ha nekem egy kis kapitálisom

van, ma a nagyhatalmak kormányai az utcán verekednek, hogy melyikök vásárolhassa meg előbb a találmányomat. Mig így! Egész nap dolgozom, futok, fáradok, verejtékezek hiába, s nem tudom megkeresni családomnak a betevő falatot! A kapitális! Ez minden. Hány zseni pusztul el addig, mig egy érvényesül! S mivel érvényesül? A kapitálissal. De az elpusztuló zsenik a legtöbbször könnyelműek vagy dologtalanok. Mig én! Higyje el, uram, én nem fejjel, hanem ballábbal jöttem a világra.

Czilla, ezalatt, titokban, félre hívta Ellát a sarokba, s fojtott, tompa hangon, mint a szinpadon szokás, így suttogott hozzá:

— Egész nap nem tudok veled beszélni.

— Mit tehetek róla? Mi baj?

— Mondtam, hogy ez valóságos dráma. Találkoztam Bélával.

— És még szóba álltál vele?

— El akartam menni mellette, mintha nem is látnám. Hanem megszólított.

— Mit mondott? Bizonyosan mentegetőzött. És te elkezdted felelni vele!

— Ó nem. Mondom, hogy ez valóságos dráma. Tudod, miért nem jött el?

— Ne is beszéljünk erről. Nem hiszek neki.

— Figyelj rám. Meghalt a nagymamája. Tudod, az, aki már oly sokszor volt beteg. El kellett utaznia a temetésére, hirtelen, váratlanul.

— Irhatott volna.

— Félt, hogy kompromittál.

— Nem. Hazugság az egész.

— Nincs igazad. Ha úgy volna, amint gondolod, soha hírét se halljuk többet. Nem igaz? És visszajött.

— El akar jönni?

— Igen. Pontban kilenczkor elsétál itt az ablak előtt. Ha felhuzod az egyik függönyt, ez azt jelenti, hogy megbocsátasz, s holnap itt lesz, mintha semmi se történt volna.

Nem felelt, s úgy tett, mintha nem is nagyon érdekelné a dolog. Elővette a horgolását, leült az apja mellé, s koronkint olyan komolyan nézett a beszélőre, mintha szentül hinne mindezekben a fantazmagóriákban.

De Czilla észrevette, hogy néha lopva az órára pillant, s mikor a kitünő Fodor-féle kronometerek, némi apró vélemény-különbségeket leszámítva, abban egyeztek meg, hogy kilencz felé járhat az idő, átsétált a másik szobába, s lassan, tüntető nyugalmassággal, felhuzta az ablak függönyét.

Az utca már kezdett néptelenedni. A kocsirobogás jókora szüneteket tartott, s a sötét alakok ritkább sorban és gyorsabb tempóban suhantak el a gázlámpák mellett. Nem kellett hozzá több egy pillantásnál, hogy a szemközt lévő palota kapujában észre vegyen egy égő szivart, s az égő szivar mögött egy mozdulatlan alakot.

Sötétben minden macska szürke, s minden

ímádó egyforma. Hanem azért Ella mindjárt felismerte lovagját: botjáról és kalapjáról, mint Ofélia.

Tehát csakugyan eljött.

A fehér arcz halvány rózsaszínre vált; piczi kagyló-házakban látni ezt a gyönyörű színt. A Seherezáde szempár lecsukódott a boldogságtól... ha amaz, ott lent, e pillanatban látja: igazán szerette volna, legalább addig, a míg egy hosszú csók tart.

— Tudtam, hogy eljön — suttogta magában — tudtam, hogy el kell jönnie.

Az igazat megvallva, ez csak amolyan utólagos proféczia volt. Ha Fodor Ella kisasszonyt nem is, önt, türelmes olvasó, bizonyára meglepte a Göndöry ur váratlan megtérése. Ki kell jelentenem, hogy senkit se lepett meg annyira, mint engemet, aki, végre is, a legjobban ismerem a fent tisztelt Göndöry urat.

De hát a legelszántabb nagyravágyóknak is vannak gyöngé pillanataik. E gyöngé pillanatok között nem utolsó helyet foglalt el az a szekundum, melyben Göndöry Béla, a mellette elhaladni készülő, szegényes ruháju kis Czilla láttára, nem tudta megállani, hogy ne mondjon neki egy pár jó szót, a tisztesség kedvéért.

— Mégis brutális dolog volna csak így egyszerre szakítani — mentegette magában a pillanatnyi gyöngéséget — mert végre, mit kockáztatok?! A veszedelem oly messzi.. a meddig nagyobb baj lehet, százszor is bánatot jelenthetek, s vissza húzódhatom

szép lassan, szinte észrevétlenül, megsiratva kissé, de átkok, tragédia nélkül. Eh, mért ne lennénk előkelők, mikor ez úgy se kerül semmibe?!

Az efféle nemes felbuzdulásokat a következetlen nagyravágyók rendszeren egy egész élet nyomoruságával szokták megfizetni.

De ne féltsük Göndöry Bélát. Kieviczkélt ő már jóval nagyobb bajokból, s ha róla is azt végezték el, hogy tragikus véget érjen, mint Phoebus de Châteaupert, aki, szegény, tudvalevőleg megházasodott, legyünk nyugodtak, a mi barátunk arany koporsóban fog pihenni.

Bármennyire késtek is a kutyabőrön szárnyaló angyalkák: Göndöry Béla köz- és váltó-ügyvédnek született.

. . . . Másnap, mikor Czilla hathatós mesterkedéseinek sikerült kivinnie, hogy Ella és a Fodor-ház rég nem látott vendége, egy pillanatra egyedül maradtak, Seherezáde oda engedte a kezét szerelme-sének, s azzal a mosolylyal, amelytől minden pillanatban azt várja az ember, hogy egyszerre csak könnyekké olvad fel, ezt a szót ismételte makacsul, ahogy elkényeztetett gyermekek szoktak erősködni:

— Késő, késő.

S nagynehezen, sok édes könyörgésre, kivallotta, hogy:

— Soha se tudnám megmondani annak a szegény embernek, hogy megcsaltam, hogy hazudtam neki.

S ugyanezt mondta este Czillának, aki, mikor a látogató elment, titkos tanácskozássa szólította vissza a nagy szobába.

— Késő, késő.

— S az urfi — kérdezte Czilla izgatottan — mit mondott erre a bolondságra az urfi?

— Azt mondta, hogy várjunk.

Göndöry Béla arra az álláspontra helyezkedett, hogy semmit se szabad elsietni, s hogy minden bajnak legjobb orvosa: maga az idő. Bizonyára egész őszinte volt, mikor e kipróbált orvosszertől várta a segítséget.

Czilla nem szólt semmit, de nagy dolgokat forgatott a fejében. S hogy bátorítsa magát, egymás után többször elismételte ezt a rövid monológot:

— Most én következem.

Volt már szerencsém említeni, hogy Czilla igen kedvelte a szindarabokat, s hogy különös tisztelettel viseltetett a francia drámák ama szellemes asszonykái iránt, akik egy-egy kétségbeesett szituációban magukra vállalják a cselekvés intézését, s elméjük felsőbbségének, asszonyi furfangjoknak erejénél fogva szerencsés megoldáshoz juttatják a szimpatikus szerelmesek dolgát. Ezek a nagy mintaképek lebegtek előtte egész éjszaka.

S rövidesen megvolt az elhatározása. Számot vetett minden eshetőséggel, s tisztán látta a veszedelmet.

— Ha a dolog kitudódik, a mama egyszerűen megfojt.

De, istenem, még meghalni is édes, ha az ember két szerető szívért szenved vértanú-halált!

Az ember néha egy egész életet eltölt anélkül, hogy belátná, s Czillának már kora ifjúságában meg kellett szereznie a tapasztalatot, hogy a francia drámák szellemes asszonykáinak nagyon, de nagyon nincsen igazuk.

Mert nem jó bele avatkozni a mások dolgába, akkor se, mikor az a más maga az édes testvérünk. Ha a magunk dolgában se cselekedhetünk semmit, anélkül, hogy utóbb szemrehányásokat ne tegyünk magunknak miatta: abból, amit a mások számlájára teszünk, nem is igen származik egyéb, csak az a sok szemrehányás, a melylyel aztán elhalmozzuk magunkat.

Czilla igen szépen el tudta képzelni, milyen hangon kell szólnia annak a Nemtőnek, akinek a meghatalmazó levelét a Gyöngédség, a Barátság és a Testvéri Szeretet láttamozták, s egészben véve meg volt elégedve a »nagy jelenet«-ével, de öröme nem tartott sokáig. A hatás nagyobb volt, mint remélte, s e váratlan siker kissé megdöbbenette. Balázs, ahogy Czilla előre látta a döntő szcénát, nem kiáltozott a fájdalomtól, nem ágált, nem ugrott fel a helyéről, s nem tombolt, mint a *Vercingetorix* Pompejá-ja egy teljesen hasonló drámai helyzetben, tovább is csöndesen beszélgetett vele, sőt

folyvást mosolygott, mint minden félszeg ember, aki leplezni akarja, hogy a szive csordultig van; de a változás, mely ezen a mosolygó arczon egy pár percz alatt végbement, még a Czilla zsenge lélek-és arczismerete előtt is valami olyan formát jelentett, mint a mit közönségesen az ugynevezett facies hypocraticából szokás következtetni.

Ez az arcz, a melyet mindig egyformának látott, a mióta csak emlékezett, megöregedett itt, a szeme láttára. A szeme és a szája körül egyszerre csak ránczok bujtak elő, s a tekintete fénytelen és megtört volt, mint egy megvert, vén kutyáé.

Czilla még soha se látott ilyet, s megijedt attól, a mit cselekedett. Szerette volna visszakaparni, a mit mondott s egyszerre nagyon rajta volt, hogy ráczáfoljon a tulajdon szavaira.

Balázs észrevette ezt az igyekezetet, s iparkodott a kis lányt megnyugtatni.

— Ne féljen, Czilla, úgy intézzük a dolgot, hogy a mama semmit se fog megtudni. Azt fogja hinni, hogy csak úgy, magától bomlott szét a dolog. Én már törődött, beteges ember vagyok, s magának igaza van, jobb lesz így. Igen, még talán nekem is jobb, hogy úgy kellett történnie . . .

Hanem azért Czilla zavartan, s szívében nagy önváddal bucsuzott el tőle. Lehorgasztott fejjel ment ki a szobából, s egy pillanatig arra gondolt, hogy ha anyja rajta érné a perfidián, talán nem terhelné annyira a felelősség azért, a mit, hiába, meg kellett

tennie. Mért is, hogy nem szóltak inkább a mamának?! . . .

Odaát, a nagy szobában, egyedül találta magát, s úgy tett, mint *Stuart Mária* utolsó felvonásában Leicester Lord, a ki tudvalevőleg nagy felindulások közepette hallgatja a magánosságban, hogyan ácsolják a közelben Máriának a vérpadot. Fülelni kezdett, s minden nesz, mely a másik szobából áthallatszott, halálos rémületekbe ejtette.

Sokáig hallgatózott. Egy darabig úgy tetszett neki, mintha az a másik ember, odaát, leülne az íróasztalához, s mintha a toll perczegését is hallhatná. Aztán lépések hangja hatott át hozzá, majd minden elcsöndesedett. Czilla a falhoz szoritotta fülét. Talán megint ir . . . A kis lány szive nekivadultan kalapált. Szeretett volna átrohanni, de nem mert. Végre halotta, hogy elmegy. Elmegy s kívülről bezárja az ajtaját.

Czilla megkönnyebbülten lélekezett fel, szívére támasztotta mind a két kezét, s boldogan mosolygott. Elmegy, bezárja az ajtaját, mint rendesen. Tehát nyugodt, s nem úgy távozik el, mint aki nem akar visszatérni. Nem, nem gondol arra, hogy agyonlőjje magát. Ugy megy el, mint a ki nem készül semmi skandalumra.

Aztán az ablakból leste, merre, hová indulhat. S ahogy megpillantotta azt a jól ismert régi divatu kalapot, mely még a kereskedő boltjában fakult meg, épp úgy megesett a szive a poétán, mint ahogy egy

pár nappal előbb, más valakinek a szegényessége megindított kissé egy pompás kabát alatt szundikáló szívet.

Istenem, mért is hord ilyen kalapokat?! Hogy ilyenekhez szokott hozzá a szükölködés és a nyomoruság éveiben?. Ok az?

Ki tehet róla, hogy nem fiatalabb, nem vidámabb, nem ügyesebb mozgású?! Ki tehet róla, hogy csak derék, tiszteletre méltó, ki tehet róla, hogy nem hódító, nem elragadó?!

S eszébe jutott a Göndöry Béla ragyogó cizlindere, az érkező szezonnak ez az első pompás virága, mely a legeslegelső angol kalap-ültetvényes nagyhírű üvegházából került ki. Eszébe jutott a Göndöry lefegyverző mosolya, ellenállhatatlan jókedve, szikrázó pillantásai, s kedves kuruttyolása.

— Lehet-e, hogy ne őt imádjuk?!

Tagadhatatlan, hogy Göndöry Béla tartozik a cizlinderével, az ingével, a mult évi ebédjeivel, tartozik mindennel s mindenkinek a világon; tagadhatatlan, hogy ifjú életében máris annyi adósságot szórt szét szerte a világba, hogy háromezerhétszázötven év kellene hozzá havi részletekben fizetni vissza a tartozásait... Mindez igaz.

De, istenem, olyan fiatal!

— Hiába, mi nők már ilyenek vagyunk! — sóhajtott Czilla, s meggyőzvéen magát, hogy semmi oka a nyugtalanságra, újra elővette a regényét.

Czilla sokat szokott egy lélekzetre elolvasni, s

most is elintézett a Sarah grófné ideg-izgató történetéből vagy egy fél-tuczat megrázóan drámai jelenetet, midőn egyszerre eszébe jutott, hogy Hódy, aki ilyenkor már pontosan itthon szokott lenni, ez egyszer nem jött haza. Ujra elfogta a nyugtalanság, de most már nem adhatta át magát a tépelődésnek, mert az anyja szavát hallotta.

— Czilla!

Czilla úgy megrémült, hogy torkán akadt az »igen«, s azt hitte, hogy egy lépést se bír menni . . . De a kíváncsiság néha csudákat tesz.

Fodornének az arcza borzasztó volt a maga nyugodtságában. Fodorné csak addig volt jókedvű, a míg dühöngött; a nyugalom nála nagyon rosszat jelentett.

— Ki kell irni a szobát! — szólt oda a kis lányhoz.

Czilla nem értette.

— Süket vagy? Azt mondom, hogy ki kell irni a szobát, és a czédulát le kell vinni a házmesterhez.

— Miféle szobát? — dadogott Czilla az ijedségtől elhaló hangon, önvádtól gyötörten.

— Annak a gazembernek a szobáját! — fakadt ki Fodorné, s meglátszott rajta, mennyire jól esik neki, hogy kifúhatja magát.

— Ah!

Bizony nagy kő esett le a szivéről.

De eltartott egy pár óráig, mig megtudhatta, hogy »az az ur« levelet irt, melyben gyógyíthatatlan s eddig nem ismert betegséget adván okul, lemond a tervezett, nagyon megtisztelő összeköttetésről, s hogy jelenléte ne okozzon még több kellemetlenséget, kijelenti, hogy a lakásból kiköltözik, egyelőre pedig elutazik külföldre.

Ugyanebben az órában Ella az egyik szomszédasszony nál volt, a ki nagy titokban egy levelet adott át neki. A levél ekképen szólt:

Édes, drága kis Ella!

Megtudtam, hogy mást szeret, s nem akarom, hogy miattam boldogtalan legyen. Tudom, mit tesz az: boldogtalannak lenni szerelemből.

Elhallgattatom tehát az önzésemet, mely azt mondja, hogy magával együtt élni édes, nagyon édes volna még akkor is, ha szerelmet érezni nem is lehet irántam.

Legyen boldog azzal, a kit szeret.

Egyszer azt mondta nekem, hogy mindig jó lesz hozzám, és sohase fogom megbánni, hogy magát választottam.

És én tudom, hogy arról mondok le, aki mindenképpen a legjobb feleség lesz a világon.

Mégis lemondok. Sőt lemondok arról is, hogy valaha láthassam. Nem tudom látni, amint másra gondol, nem akarom látni, amint elviszik hazulról.

Kiszakítom magamat abból a környezetből, mely család helyett családom volt, s elhagyom a helyet, amely nekem mindig az ott-hont jelentette.

De oly gyöngé vagyok, hogy nem tudom ezt megtenni egy utolsó isten hozzád nélkül.

.... Igaza volt: soha se bánom meg, hogy magát választottam.

A mikor ezeket a szavakat mondta, nagyon, nagyon boldog voltam.

Ez volt egész életemnek egyetlen boldogsága.

Isten áldja meg érte.

*Hódy Balázs.*

Ez a története annak a szerelemnek, a melyről egy szóval se emlékeznek meg a Hódy Balázs költeményei, se a rondeauk se a madrigálok, se a balladák se a vegyesek.









